

BY- OG REGIONFORSKNINGSINSTITUTTET NIBR

Sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø

Marit Ekne Ruud, Anders Eika, Savis Gohari og Marianne Tønnessen

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Marit Ekne Ruud
Anders Eika
Savis Gohari
Marianne Tønnesen

Sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø

NIBR-rapport 2022:6

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2020:23	Midtveisundersøkelse Områdeløft Trosterud og Haugerud
NIBR-rapport 2019:18	Spenninger og harmoni – Sosiokulturell stedsanalyse for Furuset
NIBR-rapport 2018:4	Utfordringer og mulighetsrom. Oppstartsanalyse for områdeløft på Romsås og Grorud
NIBR-rapport 2018:9	Oslo Sør-satsingen 2007-2017. Styringsmodell og arbeidsmetoder
NIBR-rapport 2017:18	Områdeløft Trosterud og Haugerud. Nullpunktsanalyse for måling av effekter.
NIBR-rapport 2017:19	Lindeberg som bosted – seks år med områdeløft
NIBR-rapport 2016:1	Områdeløft Ammerud – trygghet og trivsel på spill.

Publikasjonene finner du på
<https://www.oslomet.no/om/nibr/publikasjoner>

Tittel: Sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø

Forfatter: Marit Ekne Ruud, Anders Eika, Savis Gohari og Marianne Tønnesen

NIBR-rapport: 2022:6

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-8309-376-6 (Trykket)
978-82-8309-374-2 (Elektronisk)

Prosjektnummer: 202759

Prosjektnavn: Sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø

Oppdragsgiver: Drammen kommune

Prosjektleder: Marit Ekne Ruud

Referat: Rapporten presenterer resultater fra en sosiokulturell stedsanalyse fra Strømsø gjennomført våren 2022. Analysen danner grunnlag for utforming av strategiske tiltak i en områdesatsing av Strømsø, som skal bidra til å styrke beboernes levekår gjennom varig forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter. Stedsanalysen tar for seg lokalbefolkningens og lokale aktørers ønsker og behov gjennom kartlegging av stedsbilder, stedsinteresser og stedsbruk. I tillegg kartlegges og analyseres demografiske forhold, boligsammensetningen, boligsituasjonen og boligbehovet i området.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: September 2022

Antall sider: 118

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
OsloMet – storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post-nibr@oslomet.no

Vår hjemmeside: <http://www.oslomet.no/nibr>

© NIBR 2022

Forord

Denne rapporten presenterer funn fra «Sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø», utarbeidet på oppdrag fra Drammen kommune. Arbeidet ble gjennomført våren 2022 av forskningsinstituttet By- og regionforskningsinstituttet (NIBR), OsloMet – Storbyuniversitetet.

Forfatterne er etnolog Marit Ekne Ruud (prosjektleder og hovedforfatter), byplanlegger Anders Eika, byplanlegger Savis Gohari og samfunnsøkonom / demograf Marianne Tønnessen. Eika har vært hovedansvarlig for delen om bolig- og grunneiere og Tønnessen for kapitlet om kjennetegn ved befolkningen. Gohari har hatt hovedansvaret for kapitlet om stedsbruk, og bidratt i de andre kapitlene.

Forfatterne ønsker å takke oppdragsgiver ved Kine Korsmo for godt samarbeid og tilrettelegging for gjennomføring av intervjuer og feltarbeid.

Vi vil også særlig takke alle informantene som har stilt opp til intervjuer og som har bidratt med sin kunnskap om ulike sider ved Strømsø. Uten informantene hadde en slik studie ikke vært mulig å gjennomføre.

Oslo, september 2022

Berit Nordahl
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Tabelliste	3
Figurliste	3
Sammendrag	4
Summary	9
1 Hvorfor sosiokulturell stedsanalyse av Strømsø	13
1.1 Analytisk perspektiv	14
1.2 Problemstillinger	17
1.3 Hvordan vi har gått fram – data og metode.....	18
1.4 Oppbygging av rapporten	21
2 Hva kjennetegner Strømsø?.....	23
2.1 Trivsel og nærmiljøkvaliteter - funn fra innbyggerundersøkelsen	24
2.2 Boligsammensetning	26
2.3 Grunneiere	29
2.4 Aktører på Strømsø	31
2.5 Planlagte utbyggingsprosjekter på Strømsø	34
3 Kjennetegn ved befolkningen	39
3.1 Overordnet om Strømsø	39
3.2 Hva skiller Strømsø fra resten av Drammen?	40
3.3 Forskjeller innad i Strømsø/kommunedel 7.....	41
3.4 Oppsummering – hva sier tallene om ulike deler av Strømsø?	50
4 Stedsbilder og stedsidentitet	53
4.1 Kulturhistorisk identitet	54
4.2 Dagens Strømsø: Oppfatninger om steds-kvaliteter	56
4.3 Dagens Strømsø: Oppfatninger om negative forhold og hva som mangler	57
4.4 Oppsummering: Strømsø – flere stedsbilder	59
5 Steder å bruke, steder som savnes – Strømsø som fysiske og sosialt rom.....	61
5.1 Hvilke steder på Strømsø brukes av innbyggerne?	62
5.2 Hva savnes på Strømsø?	66
5.3 Hva hemmer bruken av Strømsø?	70
5.4 Oppsummering	72
6 Stedsinteresser	75
6.1 Stedsinteresser relatert til fysiske kvaliteter på Strømsø	75
6.2 Medvirkning for å ivareta nærmiljøet	79
6.3 Næringsaktører og eiendomsutvikleres interesser	82
6.4 Interesser relatert til sosiale tilbud på Strømsø	85
6.5 Oppsummering - motstridende eller sammenfallende interesser?	93
7 Hovedfunn og veien videre.....	95
7.1 Hovedfunn.....	95
7.2 utfordringer og mulighetsrom	97
7.3 Strategier som kan redusere utenforskap	98
7.4 Strategier som kan bedre boforhold	103
7.5 Strategier som kan bedre de fysiske omgivelsene	105
7.6 Strategier som kan styrke tverrfaglig samarbeid og medvirkning	107
7.7 Avsluttende kommentarer.....	108
Litteratur.....	111
Vedlegg 1: Aldersprofiler for grunnkretsene i kommunedel 7.....	114

Tabelliste

Tabell 3.1:	Levekårsindikatorer for Strømsøs levekårssoner, demografiske forhold, 2016/18.	44
Tabell 3.2:	Levekårsindikatorer for Strømsøs levekårssoner, for økonomi, jobb og utdanning, 2016/18.	46

Figurliste

Figur 1.1:	Kommunedel 7 i Drammen, prosjektets analyseområde.	13
Figur 1.2:	Strømsø Senter	20
Figur 1.3:	Workshop med nærutvalget i Knutepunkt.	21
Figur 2.1:	Kommunedel 7 (Strømsø). De to hovedveiene i området, Bjørnstjerne Bjørnsonsgate og E18 er markert. Flyfoto fra Bane NOR / Anne Mette Storvik, 2019.	23
Figur 2.2:	Andel av Drammens befolkning etter hva slags bolig de bor i og alderskohort, i 2020. Kilde: Microdata.no.	26
Figur 2.3:	Antallet og fordelingen av boliger innenfor hver grunnkrets i kommunedel 7. Basert på matrikkeldata hentet fra Ambita.no.	27
Figur 2.4:	Antall år siden registrert dato for når boligbygg er tatt i bruk. Basert på matrikkeldata hentet fra Ambita.no.	28
Figur 2.5:	Typer av grunneiere. De mørkeblå områdene er teiger eid av eiendomsutviklere, anleggsfirmaer eller lignende, basert på grunneierens næringstype. De lyseblå teigene eies av andre typer firmaer. Noen tomter eies reelt sett av eiendomsutviklere, men holdes i selskaper med andre registrerte formål, som vil falle under disse lyseblå områdene. Flere av teigene har mange forskjellige eiere. Informasjon om grunneiere er hentet fra matrikkelen. Følgelig vil bare eierrettigheter som er registrert i matrikkelen vises. Kilde: Ambita.no, brønnøysundregisteret for næringstyper.	30
Figur 3.1:	Drammens kommunedeler. Strømsø (kommunedel 7) er merket med rød ring.	40
Figur 3.2:	Strømsøs levekårssoner	42
Figur 3.3:	Folketallsutvikling i Strømsøs levekårssoner.	42
Figur 3.4:	Prosentvis befolkningsvekst i Strømsøs levekårssoner og i Drammen, 2012-2022.	43
Figur 3.5:	Befolkningen i Drammen etter alder i 2001, 2011 og 2021	47
Figur 3.6:	Strømsøs befolkning etter alder i 2001, 2011 og 2021. Andel (øverst) og antall (nederst)	48
Figur 3.7:	Befolkningen i Strømsøs levekårssoner etter alder i 2001, 2011 og 2021.	48
Figur 3.8:	Oppsummering av indikatorer for levekår og demografi i Strømsøs levekårssoner.	50
Figur 3.9:	Forenklet oppsummering av levekårs- og befolkningsutfordringer på Strømsø.	51
Figur 5.1:	Utenfor Streetfood Drammen 17.00 lørdag	62
Figur 5.2:	Strømsø torg er en vital node som tilbyr alle nødvendige aktiviteter.	63
Figur 5.3:	Strømsø torg.	64
Figur 5.4:	Globusgården.	64
Figur 5.5:	Et vanlig fortau på Strømsø	67
Figur 5.6:	Strømsø Torg.	69
Figur 5.7:	Tollbugata.	71

Sammendrag

Marit Ekne Ruud, Anders Eika, Savis Gohari og Marianne Tønnessen

Sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø

NIBR-rapport 2022:6

Denne rapporten presenterer resultater fra sosiokulturell stedsanalyse for Strømsø gjennomført våren 2022. Rapporten inngår som kunnskapsgrunnlag for det videre arbeidet med den tiårige områdesatsingen i Strømsø, «Strømsø 2030», som startet i 2020. Målet er å redusere den potensielle negative effekten av å vokse opp i levekårsutsatte områder («nærmiljøeffekten») og unngå å regenerere levekårsutfordringer.

Studien gir innblikk i

- *Stedsbruk*: hvordan de som bor på Strømsø erfarer og bruker området, samt hvordan de deltar og samhandler i nærmiljøet
- *Stedsinteresser*: hvilke interesser befolkningen og lokale aktører har for Strømsøområdet, samt hvilke muligheter de ser for seg i et fremtidig Strømsø. Fordi ulike grupper har forskjellige ståsteder, kan de ha ulike og til dels motstridende interesser for hvordan stedet skal utvikles. Interesser knyttes både til fysisk utforming, sosiale møtesteder og næringsvirksomhet.
- *Stedsbilder*: forestillinger om stedets kvaliteter og særpreg, mangler og muligheter.

Studien setter i tillegg søkelys på hvilke utfordringer kommunedelen sliter med, og hvilken type endringer det kan være behov for og som kan bidra til at Strømsø blir et enda bedre sted å bo. Aktørenes og beboernes erfaringer ses i lys av *livskvalitet* (nedenfra) som motsats til levekår, og Strømsøs sosiale liv som stedets *sosiale bærekraft*.

Metode og data

Analysen er basert på tre typer data: offentlig data som statistikk og eiendomsdata fra matrikkelen, kunnskapsoversikter om Strømsø og dokumenter i form av planer og årsrapporter samt kvalitative data i form av intervjuer og observasjoner. Det er denne siste datakategorien som danner hovedmaterialet til stedsanalysen. Vi har snakket med tre aktørkategorier: i) innbyggere, ii) offentlige tjenesteytere, interesseorganisasjoner og foreninger, iii) næringsaktører som representerer lokale forretningsdrivende og eiendomsutviklere. Til sammen snakket vi med 76 informanter.

Hovedfunn

Våre funn bekrefter i stor grad det som allerede foreligger av kunnskap om Strømsø gjennom både kommunens oversikter og eksterne analyser, og det som ligger til grunn for områdesatsingen. Samtidig viser funnene også andre sider ved Strømsø – hvordan stedet oppfattes, hva som er bra ved Strømsø og hvilke interesser vi finner.

Kjennetegn ved Strømsø – boligsammensetning og befolkning

Strømsø har en svært høy andel unge voksne mellom 18 og 44 år sammenlignet med kommunen før øvrig. En høy andel av barna på Strømsø bor med enslige foreldre, og mange barn bor i lavinnteksthusholdninger. En stor andel voksne bor alene. I gjennomsnitt bor det 1,8 personer pr bolig i kommunedelen, bare Bragernes/Øren har et like lavt tall. Innad i kommunedelen viser dataene at levekårssone Grønland/Nybyen har den høyeste befolkningsveksten og er den mest folkerike, mens Brandengen har lavest folketall. Brandengen og Strømsø Sentrum har også lavest befolkningsvekst (sentrum har hatt nedgang de siste ti årene). Den største flyttehyppigheten finner vi på Grønland Nybyen og Strømsø sentrum, særlig blant unge voksne.

Det er langt flere som leier boliger på Strømsø enn gjennomsnittet for Drammen. Det er særlig Strømsø sentrum og Bangeløkka som ligger betydelig høyere enn gjennomsnittet. Utleie foregår i stor grad i det private markedet. På Bangeløkka og Brandengen har drøyt 50 prosent av innbyggerne ikke-vestlig bakgrunn.

Strømsø har også ulike typer levkårsutfordringer blant innbyggerne som er fremtredende i enkelte levkårssoner. I Strømsø sentrum finner vi lavinntektshushold, og unge uføre. På Bangeløkka og Brandengen er det i tillegg også mange med sosialhjelp, lav utdanning og høy arbeidsledighet. På St.Hansberget finner vi mange med én forelder og barnevernssaker. Grønland Nybyen og Tangen Hedensrud har færre levkårsutfordringer enn de andre levkårssonene.

De kvalitative dataene viser i tillegg at det er stor grad av trangboddhet blant barnefamilier med innvandrerbakgrunn. Det avdekkes også mye ensomhet blant både eldre, men også blant kvinner med innvandrerbakgrunn som mangler nettverk.

Oppfatninger, bruk og interesser

Innbyggerne har stor grad av stedstilhørighet og trives med å bo på Strømsø. Dette begrunnes først og fremst med at Strømsø skiller seg ut med å være litt annerledes og kanskje litt mer «nedpå» enn for eksempel Bragernes, samtidig som det for tiden skjer spennende ting på Strømsø. Det *kulturhistoriske* miljøet trekkes frem som særlig kvalitet ved Strømsø. Det dreier seg om bygningsmiljøet med røtter tilbake til 1600-tallet, og med ulike bygningsepoker fremover til vår tid som preger ulike deler av Strømsø, revitaliseringen av kaiområdet som bidrar til sosialt liv, samt store kulturarrangementer som bygger på kulturhistoriske elementer. I tillegg fremheves det *kulturelle mangfoldige* på Strømsø som positivt stedsbilde, og som skiller seg fra andre kommunedeler i sentrum av Drammen. Det dreier seg både om mangfoldet av næringsliv og nisjeforretninger og mangfold i befolkningen med beboere med flerkulturell bakgrunn, kunstnere, barnefamilier, unge og eldre. Samtidig finner vi også *negative stedsbilder* av Strømsø, der trafikkbelastning, skitne og shabby uteområder og husfasader, samt døde byområder uten liv bidrar til dette.

Disse oppfatningene preger også til en viss grad *stedsbruk og stedsinteresser*. Folk elsker gågata i Tollbugata, og de liker Union Scene, Globusgården samt de mange spisestedene, og de liker å handle i butikkene med ferske råvarer og mat fra andre land. I tillegg er det mange unge som bruker skateparken. Samtidig brukes ikke områdene utenfor sentrumsområdet i særlig grad, annet enn til turgåring (langs elva), en tur til Knutepunktet eller fordi man må passere gateløp på vei til noe annet. Det skyldes i stor grad manglende fysiske kvaliteter i uterommene. Vi får samtidig inntrykk av at folk ikke går over brua til Bragernes hvis de ikke «må».

Selv om det tegner seg tydelige sammenfallende interesser for å *utvikle gode og inkluderende byrom* for alle, og legge til rette for *sosiale møtesteder og sosiale nettverk*, ser vi også klare *interessekonflikter*. Interessekonfliktene handler særlig om utbygging av boligområder i eldre kvartaler. Mens innbyggerne er opptatt av å utvikle Strømsø gjennom mest mulig bevaring av det eldre bygningsmiljøet for å bevare særpreget, er utbyggere mer opptatt av fortetting og moderne byutvikling. Innbyggerne er redde for at Strømsø etter hvert vil endre karakter og bli gentrifisert.

Forslag til strategier for videre arbeid med Strømsø

På bakgrunn av funnene i stedsanalysen foreslår vi fire strategiområder som områdesatsingen Strømsø 2030 kan jobbe videre med, og med forslag til tiltak knyttet til strategiene.

1. Strategier som kan redusere utenforskap

Utenforskap er en felles betegnelse på det som preger hverdagen til enkelte befolkningsgrupper på Strømsø. Utenforskap er en konsekvens av flere forhold, men det er særlig manglende norskkunnskaper for innbyggere som nettopp har flyttet til Strømsø, manglende økonomiske ressurser som hindrer deltakelse, og utenforskap som følge av lav digital kompetanse som hindrer

tilgang til informasjon og tjenester. Grupper som kanskje har størst behov for offentlige tjenester blir gjerne «usynlige» for hjelpeapparatet. Derfor er det viktig å utvikle robuste tilbud som kan hjelpe denne gruppen til å «hjelpe seg selv».

Norskknnskaper, praktisk læring og digital kompetanse

Å lære språk er ferskvare som må vedlikeholdes. Det viser seg blant annet at de obligatoriske introduksjonskursene ofte ikke er nok, og det som læres kan være vanskelig å praktisere i hverdagen. Dette betyr at utfordringene for å klare seg i Norge ikke bare dreier seg om å lære godt nok norsk til å kunne kommunisere med andre og forstå hva som skrives i aviser eller sies på nyhetene, men også å kunne navigere i «systemet» når det gjelder egen helse, økonomi, informasjon fra myndighetene etc. Mange av de offentlige tjenestene slik de er rigget i dag blir utilgjengelige fordi det forutsettes digital kompetanse og tilgang på pc eller smart-telefoner fordi mye av informasjonen og kommunikasjonen skjer på internett og på digitale plattformer. Derfor foreslår vi at det *tilbys kurs for foreldre med innvandrerbakgrunn* om lokal deltakelse og nettverk, kurs med digital opplæring for å kunne innhente informasjon om aktuelle tilbud samt å etablere en teknisk hjelpestasjon (for eksempel på knutepunktet), der folk kan lære å bruke ulike nettplattformer. I tillegg anbefaler vi at det etableres en database, der all nødvendig informasjon er plassert på ett sted. Dette krever et effektivt samarbeid, koordinering og datadeling mellom alle interessenter

Nettverk som styrker foreldrerollen

Det er knyttet store forventninger til det å være foreldre i Norge der foreldrene skal følge opp både lek, læring og oppdragelse. I andre deler av verden skjer lek og læring hovedsakelig utenfor hjemme mens oppdragelse er en viktig del av barnas opplæring hjemme. Det er ikke alle foreldre som forstår hva som kreves i foreldrerollen, og særlig kan det være vanskelig å «knekke koden» når det gjelder skolegang og fritid – det må læres. Her foreslår vi blant annet at det organiseres fadderordninger i bomiljøene der naboer hjelper naboer, at det etableres foreldrenettverk via eldre søsken på skolene og at det etableres nettverk for innvandrerkvinner via ressurspersoner i miljøene etter modell fra Bydelismødrene i Oslo.

Lokal deltakelse og frivillighet

Et av målene med nærmiljøarbeid er å få flere aktivt deltakende. Dette vil kunne bidra til positive implikasjoner for den enkelte når det gjelder følelsen av samhørighet med andre og ikke minst tilhørighet til området. Det er etablert ulike typer møtesteder på Strømsø de senere årene som fremmer deltakelse og frivillig arbeid, ikke minst som ledd i områdesatsingen. Likevel er det behov for å videreutvikle flere arenaer og møtesteder for deltakelse for ulike deler av befolkningen – i alle aldersgrupper. For eksempel er det viktig at de tilbudene som finnes på Strømsø markedsfører bedre og at det prøves ut nye medvirkningsmodeller for å få med både innbyggere og lokale næringsaktører.

Både unge og eldre kan brukes som ressurser i nærmiljøarbeid, og særlig er spreke eldre blitt en viktig del av frivilligheten. Ungdom ikke er den enkleste gruppen å involvere i nærmiljøarbeid eller i planprosesser, men de er en viktig gruppe. For å vekke begeistring og interesse blant unge kan flere medvirkningsmetoder brukes: arrangere konkurranser, workshops og konserter, eller bruke videospill og andre visuelle verktøy.

2. Strategier som kan bedre boforhold

Forholdene knyttet til bolig og boligmarkedet på Strømsø er et viktig tema som informantene har vært opptatt av å formidle til oss. Det handler både om grupper som faller utenfor boligmarkedet, hvordan midlertidige boforhold påvirker beboeres livssituasjon og trivsel, men også hvem som er driverne bak boligutviklingen i kommunedelen. Det er to hovedkategorier som dominerer i intervjuene; den ene er private utleierye som preger boligmarkedet, den andre er private utbyggere som skal bygge ut nye boligområder. Funnene viser et stort behov for å forbedre boligsituasjonen

særlig for de som bor til leie i private utleieforhold. Det sies at det opereres med høye boligpriser og relativt dårlige boforhold. Bygårdene er gamle, og kan oppleves som utrygge fordi de ser slitne ut. Det påpekes at enkelte utleieryttere utnytter beboere fordi de ikke kan «systemet», og særlig gjelder det beboere med innvandrerbakgrunn.

Et tiltak kan være å stille krav i utbyggingsprosjekter om andel boliger til vanskeligstilte og ha jevnlig dialog med utbyggere for å fremme inkludering. Et annet er leietakerkjøp av kommunale utleieboliger for å sikre stabilitet, samt å opprette tilskuddsordning for leietakeres kjøp av hele gårder (kommunal forkjøpsrett). Kommunen eier store områder i analyseområdet. Dette gir flere virkemidler til utvikling av byen enn hva man finner i Plan- og bygningsloven. Kommunens tomter er en ressurs som kan brukes til utvikling på linje med budsjettmidler. Kommunen kan for eksempel gå inn med tomter i samarbeidsprosjekter med utbyggere, for å få bedre kontroll over prisstrukturen på nye bolig- og næringsbygg eller påvirke tilbudet av private tjenester.

Det økonomiske handlingsrommet er begrenset for mange beboere på Strømsø. Vanlige låneordninger til kjøp av egen bolig, for eksempel gjennom Husbanken, krever en viss arbeidsinntekt, og som for eksempel ikke kommer flyktninger og nyankomne innvandrere til gode fordi de er i en etableringsfase. Mangel på kommunale boliger medfører at de fleste må ut på det private leiemarkedet, og for å klare bokostnadene blir mange avhengig av bostøtte og sosialhjelp. Dette får konsekvenser for familiens handlingsrom. Kvinner med minoritetsbakgrunn som trenger bolig, for eksempel aleneforsørgende mødre, rammes spesielt av hindringer på boligmarkedet. Et tiltak kan være å etablere tettere samarbeid med NAV for å følge opp familier / beboere, samt å prøve ut samarbeidsmodeller med utbyggere om leie-eie modeller.

3. Strategier for fysisk oppgradering av nærmiljøet

Flere av funnene viser at innbyggere opplever det fysiske miljøet i enkelte av de eldste boligområder i Strømsø som skitne og «shabby». Det gjelder både kvartaler og boliger. Ofte er det eiere som ikke selv bor der som ikke holder gårdene ved like. Det samme gjelder kommunen og fylkeskommunen som har ansvar for veier og offentlige plasser og uterom, og som av ulike grunner ikke prioriterer vedlikehold av fortau og små gateløp i boligområdene.

Fysiske tiltak fører til endringer i det sosiale miljøet og er en viktig fremgangsmåte for å oppnå mål om bedre levekår og livssituasjon blant befolkningen. Det er imidlertid stor forskjell på å sette i gang omfattende strukturelle fysiske tiltak som for eksempel å endre boligmassen med rivning eller nybygging, og det å tilrettelegge uteområder og møteplasser for å fremme sosiale nettverk og folkehelse. Forslag til tiltak er å opprette incentivordninger for vedlikehold til gårdeiere med eldre bygninger, men også til oppgradering av offentlige byrom; forbedre fortau, benker, blomster og mer belysning.

4. Plantiltak: Strategier som kan styrke tverrfaglig samarbeid og medvirkning

En utfordring for kommunen er at det mangler tverrfaglig samarbeid på tvers av etatene. Flere av informantene påpeker at det ikke finnes oversikt over tjenestene som tilbys verken i kommunen eller spesielt på Strømsø. Dette kan bidra til å hemme en ønsket utvikling av Strømsø både med hensyn til å bedre levekår og livskvalitet for den enkelte beboer, men også for å få til samarbeid om fysiske utbedringer.

Kommunalt ansatte som jobber med ulike grupper innbyggere ønsker bedre og tettere samarbeid på tvers av etatene. De jobber ikke nok tverrfaglig, og det er mangel på koordinering. Brukerne av kontoret har ofte mange utfordringer og har behov for ulike tjenester. Forslag til tiltak er å styrke samarbeid på tvers av kommunale etater internt ved å etablere koordinator(er), samt å styrke samarbeid mellom kommunen og frivilligheten / andre hjelpetiltak.

Bekymringer knyttet til lite informasjon og rom for medvirkning kom opp da vi spurte om hvordan det er å bo på Strømsø og hva beboerne tenker om nabolaget sitt. Forslag til tiltak er å utvikle deltakerkultur og felles tankegang gjennom opplærings- og utdanningssystemer, i samarbeid med

andre interessenter som akademia eller frivillige organisasjoner. Et annet forslag er kunnskapsutveksling og læring fra gode eksempler andre steder (nasjonale eller internasjonale).

Summary

This report presents results from a socio-cultural analysis of the Strømsø district in Drammen done the spring of 2022. The report offers a foundation of knowledge for the project improving Strømsø, “Strømsø 2030”, running from 2020 to 2030. The goal of the project is to alleviate the potential negative effect of growing up in areas with socioeconomic difficulties and avoid recreating these difficulties.

The study displays how those who live in Strømsø experiences and uses the area; participate with and interact in the local community; which local interests and resources dominates the area; and which opportunities the populace and local stakeholders envision in a future Strømsø. Furthermore, the study highlights the neighbourhood’s challenges, and what needs to change to make the district an even better place to live.

The analysis employs the following perspectives:

- *Place use*: How is the area being used, by whom and for what.
- *Place images*: Ideas about the district’s unique qualities, deficiencies, and opportunities.
- *Place interests*: The residents’ and other stakeholders’ interests and positions, and how these impact the activities in Strømsø. This perspective focuses on values, preferences and needs. Different groups can have different and partially conflicting interests for how the area should be developed as they have different roles and experiences. These interests relate to physical structure, social meeting points, and commercial ventures.

Additionally, the report sees residents’ and stakeholders’ experiences considering quality of life, and the district’s social life as it’s social sustainability.

Methods and data

The analysis is based on three types of data: Public data such as statistics and real estate data from the cadastre; a review of extant knowledge about Strømsø from plans and reports; and qualitative data from interviews and observations. The latter category forms the main material for the analysis. We have talked with three groups of stakeholders: i) residents; ii) public service providers and NGOs, and iii) local businesses and real estate developers. In total we have talked with 76 informants.

Main findings

Our findings confirm much of the extant knowledge about Strømsø from previous public documents and external analyses. Beyond this, our findings also illuminate other sides of the district- how it is perceived, its valuable qualities, and its local interests.

Traits of Strømsø – housing stock and population

Strømsø has a high share of young adults aged between 18 and 44, when compared to the rest of the municipality. A large proportion of the children in Strømsø lives with single parents, and many in households with low income. Many adults live by themselves. On average there are 1,8 residents per housing unit in the district. Only the Bragernes/Øren district have a similarly low density. Within Strømsø, the data indicates that Grønland/Nybyen has the largest population growth and is the most populous section of the district, while Brandengen to the has the lowest population. Brandengen and Strømsø centre also have the lowest population growth, with negative growth in the centre for the past decade. Grønland/Nybyen and Strømsø centre has the highest home moving frequency, particularly among young adults.

Substantially more people rent housing in Strømsø than in other parts of the municipality. Particularly the centre and Bangeløkka have rental frequencies high above average. Renting is

largely in the private market. In Bangeløkka and Brandengen about 50 percent of the population are of non-western decent.

Strømsø have various challenges to residents' quality of life in the various sections of the district. In the centre there are low-income households and young adults with disabilities. In Bangeløkka and Brandengen many residents receive social assistance, while education levels are low and unemployment high. On St. Hansberget there are many cases for the Child Welfare Services, and many single-parent households. Grønland/Nybyen and Tangen/Hedensrud have fewer social challenges than the other sections of the district.

The qualitative data also shows that there is housing overcrowding among households with children with immigrant backgrounds. Loneliness is also an issue, particularly among the elderly, but also among women with immigrant backgrounds lacking social networks.

Perceptions, uses, and interests

The residents have a substantial sense of belonging to Strømsø and are happy to live there. This is first and foremost because the district is different from the surroundings and sometimes perceived as an "underdog" when compared for instance to Bragernes. Moreover, there are many exciting events in Strømsø. Many respondents mention the historical environs as a unique quality of the district: The built environment with roots back to the seventeenth century, the different architectural epochs giving character to different parts, revitalization of the harbourfront, and large events playing on historical elements in the cityscape.

Many residents also mention the cultural plurality as a positive place image, and one that sets it apart from other districts of Drammen. This relates both to the plurality of commerce and niche shops, and of the residents. These conceptions also reflect the place use and place interests. People love the pedestrian area in Tollbugata and Union Scene, Globusgården, and the many restaurants, and they enjoy shopping for groceries from around the world. Additionally, many youths use the skate park.

On the other hand, we also find negative place images of the district, with congested traffic, dirty and ill-kempt public spaces and facades, and dead urban areas. Many areas outside of the centre of the district are under-utilized, except for the hiking paths along the river. This is largely due to a lack of physical qualities in the exterior spaces. Our interviews also leave an impression that people avoid crossing the bridge to Bragernes unless it is necessary.

Although there are clear mutual interests between developing good and inclusive urban spaces on one hand, and facilitate social networks on the other, we see some conflicting interests. The most important point of contention is whether and how to build housing in historic quarters. The residents are keen on developing the districts through as much conservation as possible of the extant historic urban environment, to retain the district's unique urban qualities. Contrastingly, the development firms are focusing on densification and modern urban progress. Many residents worry that the district will change its character and become gentrified.

Strategy suggestions for further work with Strømsø

Below we suggest four strategies with concrete efforts for the Strømsø 2030 project to continue working on, based on the place analysis in the report.

1. Strategies to reduce social exclusion

Social exclusion is a consequence of factors such as lacking Norwegian language skills among recent immigrants, insufficient resources to partake in social activities, and low digital competency barring access to information and services. The groups that might have the most pressing need for public services can become "invisible" to the welfare apparatus. It is therefore important to develop robust services to help such individuals to help themselves.

Norwegian language skills, practical learning, and digital competency

Language skills must be continually used to be maintained. Often the mandatory introduction courses are insufficient, and the things they teach are difficult to practice in everyday life. The challenges to get by in Norway are not only about learning the language well enough to communicate with others and understand the newspapers, but also to navigate the bureaucracy regarding one's own health, economy, information from the public sector, and so on. Many services today are inaccessible without the hardware and knowledge to access online information. We therefore suggest offering *courses for parents with immigrant backgrounds* about local participation and networking, courses with digital training to access online information, and a technical helpdesk with a reachable office for instance at Knutepunktet. We also recommend establishing a joint database for important information from different sources. This demands cooperation, coordination, and data sharing between the relevant parties.

Network for strengthening the parental role

There are big expectations associated with being a parent in Norway. They are expected to partake in playtime, teaching, and more general child-rearing to teach the children to be good people. In other parts of the world, playing and learning happens primarily outside of the home, while child-rearing happens within the household. Not all parents understand what is expected in the parental role, particularly regarding school and free time, and must learn. We suggest establishing: a buddy-system in neighbourhoods so that neighbours can help one another; a parental network through older siblings in school; and a network for immigrant women by ways of resource persons in each social environment, modelled after *Bydelismødrene* in Oslo.

Local participation and voluntarism

One of the goals in the municipality's work with the local environment is to get more active participants in civil society from the district. This can contribute to the individual in providing a sense of belonging to their society and neighbourhood. Several meeting points in Strømsø have been established that supports participation and volunteerism, including some made under the umbrella of the "Strømsø 2030" project to improve the district. Despite this, there is a need to further develop localities and meeting places for volunteerism for different segments of the population and all age groups. It is for instance important that the options for participation in Strømsø are marketed better, and that new models of participation are tried out to include more residents and local commercial stakeholders.

Young and old alike can be resources while working with improving the local social environment, and in particular physically fit elders are important volunteers. Youths are typically difficult to include while working with local social environments and planning processes, but they are important and can be valuable resources if they are activated. To raise interest and engagement among youth various innovative participatory methods can be used: competitions, workshops, concerts, video games, and other visual aids.

2. Strategies to improve housing conditions

Housing conditions and the housing market in Strømsø is an important theme for our informants. Groups left outside of the housing market, how conditions in rental housing affects the residents' life situation and wellbeing, and who the actors behind housing development in the district are, are all important topics for the locals. The housing market is dominated by two sectors: private-sector residential landlords, and housebuilding firms. Our findings show a large need for improving housing conditions, particularly for households in private-sector rental housing. Prices are high and the quality is low. Many of the structures are old and can be experienced as dangerous as they look run down. Some landlords exploit their tenants as they do not know the system and their rights. This is particularly true for many with immigrant background.

One potential measure is to demand that new housing projects must have a certain number of units for individuals with social or economic challenges and have continuous dialogue with developers about improving inclusiveness. Another potential tool is to let tenants in municipal rental housing buy their units, and to use the municipality's right of first refusal to subsidize renters who want to buy apartments. The municipality owns large tracts of land in the district. This gives more tools for the municipality to influence urban development and the housing market than what is offered by the Planning and building act. Municipal land is a resource that can be used in development similarly to their budgetary funds. For instance, they can be used as an input in cooperation projects with development firms, to improve municipal control over the price structure on new residential and commercial units, or to influence the selection of private-sector services.

The housing market opportunities for many residents in Strømsø is severely limited by their economy. Normal housing loans require a stable reported income, which is difficult for instance for recent immigrants and refugees. Lack of municipal housing units means that many must find their homes in the private rental market, and to meet the costs many are dependent on housing allowances and financial assistance. This limits households' options. Women with minority backgrounds who need to find housing, for instance single mothers, are particularly limited. Two potential countermeasures are to develop a closer collaboration with NAV to follow up households, and to cooperate with housebuilders to develop rent-to-own models.

3. Strategies for physical upgrades of the local environment

Several findings show that residents experience some neighbourhoods as dilapidated. Often absentee landlords neglect maintaining their properties. Some places the municipality and county does not prioritize maintaining their roads, sidewalks, and public spaces.

Physical improvements change the social environment and is an important tool to achieve higher qualities of life among the population. However, it is a big difference between large-scale structural changes like demolishing and reconstructing the housing stock and improve public areas to advance social inclusion and public health. We suggest establishing an incentive system for landlords to properly maintain their older structures and improve the public spaces by installing lighting and street furniture.

4. Planning measures: Strategies that can strengthen interdisciplinary collaboration and participation

A challenge for the municipality is insufficient collaboration across the various agencies. Multiple informants mentioned that there is no overview of the various services offered by the municipality. This can counteract the municipality's goals for Strømsø when it comes to both the residents' wellbeing and in establishing cooperation with local stakeholders on physical improvements.

Municipal employees working with different groups of residents wants better and closer inter-agency collaboration. They do not work sufficiently interdisciplinary and lack coordination. Their users have often multiple issues that requires services from multiple offices. We suggest strengthening cooperation across municipal agencies internally, and between the municipality and NGOs and volunteers by dedicating coordinators.

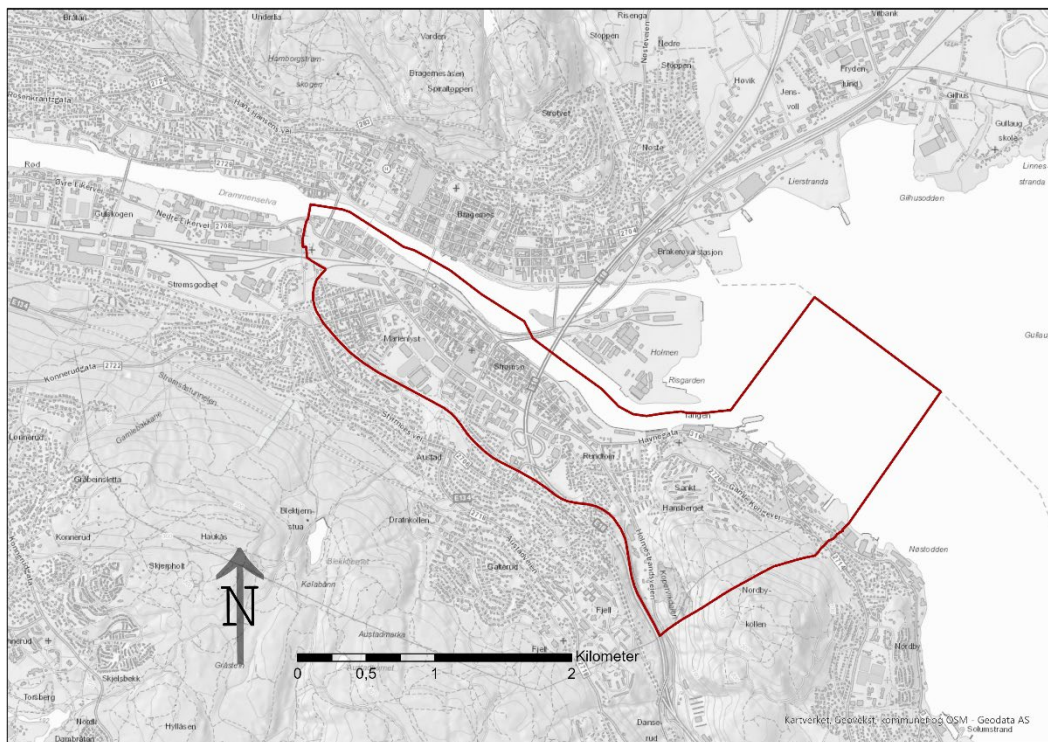
Several residents brought up worries of insufficient information and room for participation when we asked what they think about Strømsø. A method of improving this is to develop a participatory culture and common mindset through the established education system, in partnership with academia or volunteer organisations. Another suggestion is to study successful solutions to similar cases in other cities, both nationally and abroad.

1 Hvorfor sosiokulturell stedsanalyse av Strømsø

Høsten 2020 inngikk Drammen kommune og Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) en intensjonsavtale om en tiårig områdesatsing i Strømsø, Strømsø 2030. Området omfatter kommunedel 7 «Strømsø nedenfor Vestfoldbanen: Grønland, Marienlyst, Brandengen, Tangen», vist nedenfor i Figur 1.1. Ifølge programbeskrivelsen av Strømsø 2030 er område variert med en opphopning av levekårsutfordringer i deler av området (Programbeskrivelse Strømsø 2030). Kommunedelen er en av de minste i utstrekning i nye Drammen, men er en av kommunens tettest befolkede kommunedeler med 10 542 innbyggere (01.01.2022).

Figur 1.1: Kommunedel 7 i Drammen, prosjektets analyseområde.

I intensjonsavtalen defineres hovedmålet for satsingen: «*Flere beboere skal få styrket sine levekår gjennom en varig forbedring av tjenester og nærmiljøkvaliteter. Satsingen tar utgangspunkt i de fire velferdspilarene med innsatser på sysselsetting, utdanning og oppvekst, bo- og nærmiljøkvaliteter og helse*» (Programbeskrivelse Strømsø 2030). Målet er å redusere den potensielle negative effekten av å vokse opp i levekårsutsatte områder («nærmiljøeffekten») og unngå å regenerere levekårsutfordringer. Satsingen støtter opp om prinsippet i FNs bærekraftsmål om at ingen skal utelates («Leaving no one behind»), som innebærer å prioritere de som er mest sårbare.

Kommunedelen har store levekårsvariasjoner og det rapporteres blant annet om høye andeler (og høye faktiske tall) barn i lavinntektshushold og i hushold med en forsørger. Flere av delområdene har opp mot 50 prosent av husholdene innvandrerbakgrunn (første- og andre generasjon). Majoriteten i innvandrerbefolkningen kommer fra Øst-Europa, Afrika, Latin-Amerika og Asia. Økt arbeidsdeltakelse og gode helhetlige kvalifiseringsløp er viktige målsettinger i for beboerne i området, sammen med bedring av oppvekstvilkårene for barn og et løft i folkehelse og trivsel.

Områdesatsingen vektlegger styring av nærdemokratiet og vektlegger innbyggerinvolvering og samskaping mellom innbyggere, kommune og andre myndigheter, og medvirkning, forankring i lokale behov og opplæring er sentralt. Det sosiale mangfoldet i kommunedelen oppfattes av mange som en ressurs som ønskes forsterket gjennom satsingen (Bratseth og Kvernmo i

Programbeskrivelse Strømsø 2030). Kommunedelens fysiske utforming er også svært variert. Kommunedelen har stor flyttehyppighet (Programbeskrivelse Strømsø 2030), og høy andel kommunale utleieboliger. Det meldes om mange utbyggingsprosjekter i området, og kommunen er opptatt av å sikre sosial bærekraft og vil legge til rette for et mangfoldig boligtilbud, inkludert en tredje boligsektor. I tillegg varslers kommunen at de vil bruke eksisterende boligsosiale virkemidler for å sikre gode og trygge boligforhold også for inntektssvake hushold.

Stedsanalyse som kunnskapsgrunnlag

For å få et kunnskapsgrunnlag om hvilke tiltak og satsinger som skal prioriteres i områdesatsingen ønsker Drammen kommune en *sosiokulturell stedsanalyse* av Strømsø med vekt på nærmiljøet. Studien gir et innblikk i hvordan beboere og besøkende på Strømsø erfarer og bruker området, hvordan de deltar og samhandler i nærmiljøet, hvilke lokale interesser og ressurser som preger Strømsøområdet, samt hvilke muligheter befolkningen og lokale aktører ser for seg i et fremtidig Strømsø. Studien setter i tillegg søkelys på hvilke utfordringer kommunedelen sliter med, og hvilken type endringer det kan være behov for og som kan bidra til at Strømsø blir et enda bedre sted å bo.

I tillegg til å danne grunnlaget for utforming av strategiske tiltak, er denne studien en *nullpunktsanalyse* som også skal danne grunnlag for vurdering av måloppnåelse og evalueringer av områdesatsingen. En nullpunktsanalyse dreier seg om å kartlegge tilstanden i et område på et gitt tidspunkt for deretter å gjenta en lignende analyse med mest mulig lik fremgangsmåte og datagrunnlag etter et par-tre år. Hensikten er avdekke om tiltakene som er iverksatt er på rett spor og fører til ønskede endringer, og for å eventuelt kunne justere kursen i satsingen underveis. Ofte har en nullpunktsanalyse også status som oppstartsanalyse, som et kunnskapsgrunnlag før eventuelle tiltak iverksettes. Fordi områdesatsingen på Strømsø har startet høsten 2020, vil de forholdene som avdekkes i denne analysen til en viss grad bære preg av de tiltakene som allerede er igangsatt, for eksempel aktiviteter og tilbud på Knutepunkt Strømsø. Det betyr at nullpunktet måles etter oppstart på enkelte tiltak, og har dermed en annen status enn en nullpunktsanalyse som tilsvarer oppstartsanalyse før tiltak settes i gang. En annen refleksjon er at innspill som kommer fra innbyggere og aktører til en viss grad allerede er ivaretatt gjennom tiltak som er startet opp.

Strømsø er en kommunedel i støpeskjeen med både store og små endringer. I tillegg til områdesatsingen planlegges det eller er i ferd med å gjennomføres store transformasjonsprosesser som berører innbyggere både i og utenfor Strømsø på ulike måter. Nye boligområder som nesten blir som egne små bydeler å regne (Holmen, Tangenkaia og Godsterminalen) kan bidra til en helt ny befolkningssammensetning. Ny gangbro for myke trafikanter over til Bragernes og et oppgradert torg med nye fasader og nytt innhold kan bidra til nytt byliv med nye brukere og et annet image enn dagens torgområde.

Men det skjer også endringer i mindre skala. Det planlegges nybygg og nye boliger innimellom den eksisterende kvartalsstrukturen, og eldre bygårder som har egne navn og bidratt til Strømsøs stedsidentitet skifter eiere. Det er i dette landskapet vi skal manøvrere. Vi skal kartlegge og analysere dagens Strømsø; hvem er innbyggerne og hvordan bor de, og hvem er aktørene som jobber i eller med Strømsø. Vi skal få frem beboeres og aktørers meninger, interesser og bruk, og vi skal gi innspill på hva som bør gjøres for at Strømsø skal bli et bedre sted for alle.

1.1 Analytisk perspektiv

Datamaterialet og funnene i analysen ses i lys av tre analytiske perspektiver. I tillegg til å anvende *sosiokulturell stedsanalyse* med vekt på bruk, stedsoppfatninger og interesser, vil aktørenes og beboernes erfaringer ses i lys av *livskvalitet* (nedenfra) som motsats til levekår, og Strømsøs sosiale liv som stedets *sosiale bærekraft*.

1.1.1 Sosiokulturell stedsanalyse

Sosiokulturelle stedsanalyser er både en metode og et analyseperspektiv, og er en kombinasjon av stedsanalyse og aktøranalyse. Slike analyser har søkelys på både lokalbefolkningens og andre lokale aktørers erfaringer og oppfatninger av stedet. Analysene tar i bruk flere metoder og egner seg både ved oppstart av områdesatsinger, som grunnlag for å definere mål og strategier, og for å gi anbefalinger til nødvendige tiltak underveis (Ruud m.fl. 2007, FutureBuilt 2021). Arbeidet med slike analyser kan også virke sosialt mobiliserende, og øke den sosiale kapitalen på stedet ved at det knyttes kontakter og relasjoner på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer. Sosiokulturelle stedsanalyser kan dessuten få aktører i tale, og gjøre disse aktørene mer bevisst på sin egen rolle og posisjon på stedet, samt å bidra til nye allianser. Sosiokulturelle stedsanalyser får frem områdets styrker og kvaliteter, men også mangler og ulemper (Ruud og Nygaard 2020).

Analysen tar utgangspunkt i følgende perspektiver:

Stedsbruk: hvordan brukes Strømsø-området, av hvem og til hvilke formål? Analysen vil få frem ulike funksjoner og tilbud i det geografiske området og hva de brukes til. Benyttes lekeklassen bare av barna, eller brukes den også som et sted «å henge» for ungdom? Hvem bruker kaféen på senteret? Kunnskap om ulike former for bruk av stedet kan f.eks. avdekke om noen grupper utestenges, for eksempel eldre som ikke føler seg velkomne på den lokale kaféen fordi den domineres av andre, eller barn som ikke tør å bruke lekeklassen fordi større ungdom sparker ball der.

Stedsbilder handler om forestillinger om stedets kvaliteter og særpreg, mangler og muligheter. Hvilke særtrekk og kjennetegn har stedet, og hvilke kvaliteter, mangler og ulemper kan avdekkes? Hva er potensialet og mulighetene fremover? F.eks. kan stedet oppfattes som barnevennlig av noen fordi det har mange lekeplasser, mens andre har fokus på at det er støyutsatt og ligger nær hovedveien. Ulike bilder gir kunnskap om hvilke prioriteringer og retninger stedsutviklingen bør gå. Stedsbilder kan også peke mot et ufordelaktig image som ulike aktører i neste omgang kan gå sammen om å forsøke å «bygge om». Hvordan fremstilles Strømsø med eksterne blikk?

Stedsinteresser omfatter beboere og andre aktørers interesser, posisjoner og ståsteder som preger hva som skjer på Strømsø med utgangspunkt i verdier, preferanser og behov. Fordi ulike grupper i et område har ulike roller og erfaringer, kan de ha ulike og til dels motstridende interesser for hvordan stedet skal utvikles. Interesser kan knyttes både til fysisk utforming, estetikk, rekreasjon, kultur og foreningsliv, sosiale møtesteder og handel. Analysen kan således få frem lokale maktforhold.

1.1.2 Levekår vs. livskvalitet

Det beste grunnlaget for å velge ut satsingsområder har vært levekårsstatistikker og programmene tar i stor grad utgangspunkt i levekårsdata. Slike data fungerer følgelig som styringsredskap for tiltak som kan bidra til å bedre forholdene i de utvalgte byområdene. Områdeinnsatsen har derfor en overordnet, velferdspolitisk begrunnelse fordi den skal kompensere for ulikhet i levekår og sosiale muligheter for innbyggere i ulike deler av byen eller kommunen, eller innad i de utvalgte bolig- og byområdene (Ruud 2012, Sem Christensen 2016).

Levekår er en samlebetegnelse på objektive indikatorer på økonomiske og sosiale goder og byrder, primært peker de mot levestandard og materielle kår (Melberg 2004:132). Levekår er følgelig et normativt begrep, og de verdibaserte oppfatninger av hva det gode liv er vil være avgjørende for det levekårsbildet som presenteres (Brattbakk m.fl. 2000). Det kan dreie seg for eksempel om indikatorer som boforhold, inntektsnivå, utdanning eller sysselsetting.

Hva som vektlegges ved levekårene, og hva som oppfattes som gode og dårlige levekår, varierer imidlertid over tid og mellom ulike samfunnsgrupper og kulturer. Velferd og levekårsproblematikk anvendes dessuten ulikt avhengig av hvilken kontekst levekårsbegrepet skal benyttes i. Imidlertid

er det viktig å skille mellom et strukturelt og et individuelt nivå. Levekårsstatistikkene gir begrenset kunnskap om hvordan befolkningen har det. Et område som karakteriseres av for eksempel lav sysselsetting blant beboerne eller dårlige boforhold kan score høyt på trivsel, lokalt nettverk og sosiale bånd (Ruud 2003, Søholt m.fl. 2012, Andersen 2012, 2014, Andersen, Brattbakk & Dalseide 2017). Derfor er det ofte behov for å supplere kunnskap fra statistikkene med annen type kunnskap som sier noe om befolkningens bruk av og erfaringer med området. Det vil si at vi vil studere Strømsø ved å analysere følgende aspekter: Den «objektive» eller rettere; den materielle (det som kan leses av statistikken eller vår fortolkning av uterom og arkitektur), den subjektive (hvordan enkeltpersoner forteller om, rapporterer eller fortolker sine omgivelser/sin hverdag), den sosiale og den intersubjektive (samhandling, grupper, sosiale organisasjoner med mer) og den kulturelle (verdier, normer osv.).

Et spørsmål er hva en kan forvente av endringer på bakgrunn av en områdesatsing. Selv om områdesatsing er begrunnet i velferdspolitiske mål betyr det ikke nødvendigvis at en lokal satsing kan løse de store utfordringene i et levekårsutsatt området, som for eksempel beboeres tilknytning til arbeidslivet, deres inntekter eller trangbodhet. For å lykkes er dette også avhengig av blant annet den nasjonale politikken og av et lengre tidsrom enn det som ofte er satt av til satsingen. Men målene under innsatsområdene fysiske- og sosiale nærmiljøkvaliteter er mer oppnåelige, og kan bidra til inkluderende lokalsamfunn der flere er aktivt deltakende. Å styrke beboeres egne ressurser og mulighetsrom inngår i dette. I begrepet nærmiljøkvaliteter ligger det at kvaliteter som har betydning for nærmiljøet oppleves som trygt, godt og inkluderende, og rommer både fysiske og sosiale forhold. Det som områdesatsinger særlig kan bidra med er at beboere får *økt livskvalitet*.

1.1.3 Sosial bærekraft og sosial kapital

En annen tilnærming er å analysere individers livssituasjon i lys av sosial bærekraft. Sosial bærekraft tar utgangspunkt i rettferdig fordeling av ressurser. Faglitteraturen deler sosial bærekraft inn i 1) individuelle behov. Det dreier seg om grunnleggende behov der alle grupper skal ha lik tilgang til sysselsetting, kultur, et anstendig hjem og egnet bomiljø (Husbankens mål om at alle skal bo trygt og godt), utdanning, sikkerhet (trygghet) og deltakelse i det samfunnet de lever i. 2) interaksjon med lokalsamfunnet. Det handler om å ha lik tilgang på tjenester på tvers av geografiske områder, som sosial og kulturell infrastruktur, men også tilgang til offentlig transport, gang- og sykkelveier, parker og friluftsområder og gode boliger og bomiljø 3) Lokalsamfunnet. I denne dimensjonen inkluderes mangfold og sosial mix, men også systemer og strukturer som skaper kapasitet til å utvikle helsefremmende og gode nærmiljøer preget av sosial integrasjon og robusthet. Helt sentralt for de lokalsamfunnsbaserte livsmulighetene er omfanget av sosial tilhørighet og samhørighet, og sosial kapital. (Ruud 2015).

Sosial bærekraft kobles også til sosial kapital. Et område som scorer lavt på levekårsvariablene kan ha utviklet høy sosial kapital i nærmiljøet, noe som vi blant annet har sett i tidligere analyser av levekårsutsatte boligområder (Søholt m.fl. 2012, Ruud 2015). Sosial kapital er et begrep som vektlegger lokalsamfunnet som arena for å skape tillitskapende sosiale nettverk (Putnam 2000). En klassisk definisjon på sosial kapital er «Features of social organization, such as networks, norms, and trusts, that facilitate coordination and cooperation for mutual benefit» (Putnam 1993). Historisk sett har Norge, som et lite, homogent og egalitært land og med et levende, aktivt organisasjonssamfunn, hatt gode forutsetninger for å bygge sosial kapital. Putnam selv knytter den høye norske og nordiske sosiale kapitalen til sosial utjevning og lik tilgang på velferdsgoder. Men i møte med det nye og ukjente i et flerkulturelt samfunn utfordres vår tillitsfullhet og dermed grunnlaget for sosial kapital (Wollebæk og Seggaard 2011, Andersen, Røe & Sæter 2015). En fare vil være at etnisk norske og ulike innvandrergupper tilhører tillitsbaserte nettverk side om side, men at de i liten grad samhandler på tvers av etniske forskjeller – noe som er observert gjennom flere studier fra Groruddalen (Vestby og Johannessen 2010, Andersen 2014, Andersen m.fl. 2018, Ruud m.fl. 2019).

Kunnskapen om såkalt sammenbindende og brobyggende sosial kapital er derfor vesentlig (Brattbakk m.fl. 2015). Sosial kapital er en ressurs både for individet og samfunnet, og kan oppstå i ulike former: sosial kapital forstått som *sammenbindende* (bonding) – møteplasser og nettverk av individer som deler viktige kjennetegn (alder, kjønn, etnisitet og klasse). Eksempler på dette kan være minoritetsmiljøer, ungdomsklubber eller kvinnekafeer. En annen form er den *brobyggende* (bridging) – møteplasser og nettverk som kobler sammen individer på tvers av forskjellighet, for eksempel biblioteket, skolen eller idrettslaget. En viktig innsikt er at disse to formene for sosial kapital ikke trenger å stå i motstrid til hverandre, men at sammenbindende sosial kapital ofte er en forutsetning for den brobyggende – mange trenger en trygg tilhørighet blant likesinnede før man orienterer seg mot dem som oppleves som mer ulike seg selv. Samtidig påpekes det at den brobyggende sosiale kapitalen ofte ikke kommer av seg selv (Ødegård mfl. 2014), men er mer krevende 'å få til' og at lokale myndigheter må spille en aktiv rolle i dette. Ødegård og hennes kolleger har studert organisasjonslivet og integrering i flerkulturelle lokalsamfunn i norske storbyer. De viser hvordan forskjellige typer av organisasjoner kan spille en viktig rolle for innvandrere med ulike ressurser, og i ulike faser av den enkelte innvandrers integreringsprosess. En viktig innsikt fra norsk og internasjonal byforskning, er hvilken rolle nabolaget spiller i utviklingen av sosial så vel som kulturell kapital.

I tillegg til begrepsparet sammenbindende og brobyggende sosial kapital kan vi snakke om *lenkende* sosial kapital (linking) som handler om institusjonell tillit eller tillitsfulle relasjoner mellom aktører i ulike autoritets- eller maktposisjoner (se blant annet Andersen m fl 2015). Denne linsen kan vi benytte når vi ser på relasjonene mellom foreningsliv/beboere og myndigheter. Ifølge Wollebæk og Seggaard har vi i Norge tradisjonelt hatt stor såkalt systemtillit, det vil si at befolkningen har tillit til offentlige myndigheter og staten, langt mer enn i visse land der myndighetene er korrupte eller misbruker sin maktposisjon (Wollebæk & Seggaard 2011).

Sosial kapital assosieres med noe positivt. «Nettverk (...) er generelt et gode for de som er på innsiden, men de eksterne effektene av sosial kapital er ikke alltid positive» (Putnam 2000, s. 21). Nettverk kan også være ekskluderende.

1.2 Problemstillinger

Problemstillingene i denne stedsanalysen dreier seg om å avdekke utfordringer og ressurser på Strømsø knyttet til levekår, nærmiljø og stedskvaliteter, og som relateres til kriterier for sosial bærekraft. Stedsanalysen skal få frem kunnskap om følgende forhold:

1. Hva kjennetegner befolkningen på Strømsø og hvor finner vi de største utfordringene?

Vi vil særlig legge vekt på å analysere kjennetegn ved de som bor på Strømsø og sammenligne disse både med andre delbydeler i Drammen, og se hvordan dette fordeler seg i de ulike levekårssonene innad på Strømsø. Kjennetegn ved befolkningen dreier seg om alder, botid og sosioøkonomiske forhold som økonomi, jobb og utdanning. Vi vil også se på flytting og flyttemotiver.

Et sentralt spørsmål er å undersøke hvilke utfordringer befolkningen står overfor og hva som forårsaker disse utfordringene. Hvordan påvirker eventuelle utfordringer innbyggernes muligheter og livskvaliteter? Utfordringer kan være opplevd fattigdom, ensomhet, mangel på deltakelse i nærmiljøet, utenforskap, arbeidsledighet og manglende språkkunnskaper.

Muligheter og ressurser kan for eksempel dreie seg om nettverk og naboskap, gode bomiljøer, lokal deltakelse eller mer uformelle aktivitetsbaserte grupper, men også muligheter til jobb og egen bolig.

2. Hvilke stedsbilder og forestillinger har beboere og lokale aktører av Strømsø?

For å få frem hvilke forestillinger og oppfatninger lokalbefolkningen og andre aktører har av området Strømsø vil dette knyttes både til fysiske steder, historiske hendelser og egne opplevelser og erfaringer. Hvilke steder frembringer positive bilder og forestillinger, og hvilke steder gir negative oppfatninger? I hvilken grad er samsvarer disse oppfatningene og i hvilken grad er de motsetninger?

Oppfatninger av stedet kan knyttes til bestemte negative hendelser (f.eks. kriminalitet, opplevelse av utrygghet etc), eller til positive opplevelser som for eksempel trivsel, hyggelige nabolag etc. Det vil også være forskjell på interne og eksterne stedsbilder. Eksterne stedsbilder kan både være negativ omtale i media og positiv omtale i turistbrosjyrer eller salgsdokumenter for å promotere stedet.

3. Hvilke nærmiljøkvaliteter og nærmiljøtilbud er tilgjengelige på Strømsø og hvordan brukes disse, og hva savnes?

Vi vil avdekke både omfang og typer tilbud, og kvaliteter (og mangler). Gjennom å registrere og sammenstille ulike møteplasser, kan vi undersøke om det finnes felles fysiske forutsetninger for at møteplasser er vellykket og fungerer.

Hvordan de ulike nærmiljøtilbudene brukes dreier seg om alt fra uformell bruk, for eksempel lekeplass, kafeen eller kjøpesenteret, til å være en fast bruker av et fritidstilbud. Hva bidrar til at noe ev brukes mye eller lite eller hvem som bruker? Hva oppleves som trygge steder, og hva oppleves som utrygt? Her ser vi også på aktivitetsmuligheter og «hjerte-plasser» – steder hvor folk trives og som er gode utgangspunkt for videre utvikling.

Hvor sitter man, hvor står man, hvor går man? Hvordan samsvarer dette med benker, plasser, gangveier og turveier? Her ser vi på hva slags tilgang beboerne har til ulike fellesrom og ulike bruksrom. Det kan være rom som enkle forsamlingslokaler og andre fasiliteter knyttet til nærmiljøene. Hvilken rolle spiller fellesrommene? I hvilken grad er de magneter som tiltrekker seg personer bosatt utenfor disse? Er det konflikter knyttet til bruken av disse rommene?

4. Hvilke stedsinteresser finner vi på Strømsø?

Her setter vi søkelys på hvilke interesser ulike aktørkategorier har for Strømsø, om interessene handler om sosiale forhold og levekår, eller stedsutvikling og nærmiljø. Aktuelle spørsmål dreier seg også om det er noen grupper eller aktørkategorier som har større interesse i Strømsø enn andre, og hvilke typer interesser det dreier seg om. I hvilken grad finner vi samsvarende eller motsvarende interesser?

Interesser, behov og ressurser kan også avdekkes ved å se på deltakelse og medvirkning, og samhandling og samarbeid mellom ulike aktører. Hvilke typer samhandlingsarenaer finner vi på Strømsø, hva er suksessfaktorer og hvordan kan disse bygges videre på?

5. Hvordan er boligsammensetningen og boligsituasjonen på Strømsø?

Denne problemstillingen tar for seg boligtypologier som finnes på Strømsø og hvilke som dominerer hvor i området. Hva har de dominerende boligtypene å si for nærmiljøet? Favoriserer boligene som finnes i de ulike områdene på Strømsø enkelte typer hushold, som barnefamilier, unge eller eldre?

Hva har blitt bygget i hvilke tidsepoker, og med hvilke tilhørende idealer?

1.3 Hvordan vi har gått fram – data og metode

For å få et best mulig kunnskapsgrunnlag i analysen har vi benyttet både kvantitative og kvalitative data. I tillegg har vi brukt foreliggende dokumenter og rapporter om Strømsø.

1.3.1 Kvantitativ metode

De kvantitative dataene baseres i stor grad på Drammen kommunes rapporter og oppdaterte oversikter over *statistikk på kommunenivå*. Statistikkene gir oversikt over befolkning og levekår fordelt på kommunedelene i Drammen.

I analysene har vi konsentrert oss om data på kommunedel 7 og levekårssonene innad i kommunedelen, og sammenligner disse med Drammen for øvrig. Vi ser på befolkning og befolkningsframskrivninger, flytting og flyttemotiver, demografi og levekår. Datamaterialet er nærmere beskrevet i kapittel 3.

For å få kunnskap om boligsammensetning, eiendomsforhold og eiendomsaktører har vi benyttet data fra *matrikkelen* via Ambita.no og *microdata* fra SSB.

1.3.2 Kunnskapsoversikter - dokumentanalyse

Det finnes flere dokumenter og rapporter som er utarbeidet fra Områdesatsing Strømsø som ligger til grunn for denne analysen. Det omfatter både beboerundersøkelsen fra 2022, Årsrapport 2021 og Programbeskrivelse. I tillegg har vi brukt stedsanalysen som ble gjennomført høsten 2020, samt rapporten om medvirkning i forbindelse med utviklingen på Tangenkaia.

Vi har også benyttet prosjektbeskrivelser av de større utbyggingsprosjektene som er planlagt på Strømsø.

Et viktig dokument er også Kommuneplanens samfunnsdel fra Drammen kommune 2022.

1.3.3 Kvalitative forskningsstrategier og medvirkningsprosesser

De kvalitative dataene dreier seg først og fremst om intervjuer med sentrale aktører som jobber i eller med Strømsø, og med folk som bor der eller har tilknytning til kommunedelen.

«Åpent kontor» - intervju med innbyggere

For å sikre brukerinvolvering og medvirkning har vi lagt vekt på samtaler med beboere. Vi fikk benytte lokalene i «Strømsø Senter» (det lokale kjøpesenteret) der vi etablerte et «Popup-kontor» der folk som var innom senteret kunne snakke med oss. Vi spurte om deres erfaringer med å bo på Strømsø, og ba dem komme med innspill på hva som var bra, hva som manglet og hva som burde gjøres for at Strømsø skal bli et bedre sted å være. Samtalene ble strukturert etter en enkel intervjuguide. Vi fikk også benytte lokalene på Rema 1000 på Rundtom.

Feltarbeidet ble gjennomført den siste uken i mars 2022 i løpet av noen formiddagstimer. Denne metoden, med en godt synlig plassert stand på det lokale kjøpesenteret, kan betraktes som en lavterskelmulighet for innbyggerne til å delta og å få grupper i tale som sjelden nås i denne typen stedsanalyser.

De fleste informantene var middelaldrende og eldre (28), mens 14 var ungdom og unge voksne. Det var også overvekt av kvinner (27). En av tre vi snakket med hadde innvandrerbakgrunn. Mange hadde bodd på Strømsø i flere år, enkelte i flere tiår.

Vi hadde forventet at det skulle være en mer blandet befolknings sammensetning som benyttet forretningene, blant annet kvinner med innvandrerbakgrunn som er ute på dagtid. Det viste seg at det var få kvinner med innvandrerbakgrunn som var ute for å handle de dagene vi var på senteret. Og selv om vi fikk innspill fra enkelte av dem, var det flere som ikke ønsket å prate med oss. En årsak kan være at de ikke følte seg «trygge» på situasjonen og / eller at de ikke hadde noen meninger. Blant informantene var det derimot stor overvekt av godt voksne og eldre pensjonister som gjerne slo av en prat, både kvinner og menn. Det var gjerne folk som hadde bodd mange år på Strømsø og hadde fulgt utviklingen (eller mangel på utvikling) over flere år.

Vi snakket med 45 innbyggere.

Figur 1.2: Strømsø Senter

Intervju med aktører på Strømsø

For å ivareta ulike aktørkategorier, valgte vi å intervju et bredt utvalg personer i nøkkelroller fremfor å gjennomføre en survey til beboere på Strømsø. Tanken er at nøkkelpersonene som ble valgt jobber tett med ulike befolkningsgrupper og som på den måten har kunnskap om befolkningens utfordringer og ressurser. En survey til innbyggerne er godt egnet til å få kunnskap om deres bruk av og erfaringer med stedet de bor, mens det er vanskelig å få kunnskap om deres levekår og utfordringer i hverdagslivet.

Derfor valgte vi å innhente kunnskap om befolkningen via ansatte og aktører på Strømsø som jobber i ulike posisjoner relatert til befolkningen. Vi har hatt samtaler med representanter fra idrettsforeningen, velforeninger, det offentlige tjenesteapparatet, skoler, politiet, opplæringstilbud, kirken, og de som jobber med familier, ungdom og forebygging.

I dette utvalget finner vi også de som driver innen lokalt næringsliv, gårdeiere, eiendomsutviklere, frivilligheten og lokale interesseorganisasjoner og utvalg. Til sammen snakket vi med *31 personer*. Intervjuene ble gjennomført på teams med varighet mellom en og halvannen time. Enkelte intervjuer ble også gjennomført på arbeidsplassen til informanten. Oversikten viser følgende fordeling av informantkategorier:

- Kommunale tjenesteytere: 9 personer
- Representanter for frivilligheten og livssynsorganisasjoner: 6 personer
- Representanter for næringsliv og byutvikling: 9 personer
- Representanter for interesseorganisasjoner: 4 personer. Disse omfatter særlig næringslivsorganisasjoner
- Representanter fra borettslag: 3 personer

Vi har kategorisert sitatene tilsvarende disse aktørkategoriene, men gjengir ikke hvilken aktør det gjelder for å ivareta informantenes anonymitet.

Observasjoner av uteområder og samtaler i «felt»

For å få nærmere kunnskap om livet i gata har vi observert tilstand og bruk av uterommene ved flere vandringar på Strømsø. Vandringene har først og fremst foregått i området mellom togstasjonen og Tangen-området. I forbindelse med observasjoner og vandringar har vi snakket med butikkeiere og andre næringsaktører som drev sin virksomhet på gateplan (inngår i oversikten over).

Workshop i regi av nærutvalget

Vi var til stede under en workshop i regi av nærutvalget 5.mai. Målet med workshopen var å gi innspill på hvordan bedre levekårene på Strømsø. Innspillene fra workshopen er brukt i analysen.

Figur 1.3: Workshop med nærutvalget i Knutepunkt

Refleksjoner

Når vi ser feltarbeidet samlet har vi, i tillegg til de vi møtte på workshopen, snakket med *76 personer* som bor, har sitt virke og / eller har interesser av utvikling på Strømsø. Informantene representerer et bredt utvalg kategorier, og disse datakildene gir dermed et solid kunnskapsgrunnlag til videre utvikling av Strømsø gjennom områdesatsingen «Strømsø 2030».

Da vi intervjuet innbyggere om stedsbruk og erfaringer med Strømsø ble vi tidlig klar over at informantene ikke hadde den samme forståelsen av hva som omfatter Strømsø. For noen var Strømsø det området som går fra torget og ned til Rundtom, for andre var det kun området rundt torget som de assosierer med Strømsø. Ingen vi snakket med hadde hele kommunedel 7 i tankene da de formidlet sine synspunkter, men var opptatt av sitt nærmiljø og sitt hverdagsrom.. Dette kan tyde på at de som skal jobbe med områdesatsingen, som omfatter hele kommunedel 7, bør «dele» inn områdene i nærområder når de skal jobbe blant annet med medvirkningsprosesser og utvikling av det fysiske miljøet.

1.4 Oppbygging av rapporten

Rapporten er delt inn i tre hoveddeler. I den første delen, kapittel 2 og 3, gir vi en *beskrivelse* av Strømsø. Det dreier seg om hva som kjennetegner dagens Strømsø med vekt på fysiske kvaliteter, historiske spor og endringsprosesser, boligsammensetning og boligforhold samt hva som kjennetegner befolkningen.

Den andre delen, kapitlene 4, 5 og 6, tar for seg beboeres og aktørers *erfaringer* med Strømsø. Det dreier seg om hvordan Strømsø oppfattes, hvordan stedet brukes og hva som ønskes for områdene.

I den siste delen, kapittel 7, sammenfatter og diskuterer vi de utfordringene som karakteriserer Strømsø, samtidig om vi trekker fram mulighetene som kan bidra til å styrke kommunedelen. Kapitlet inneholder også anbefalinger til den videre satsingen.

2 Hva kjennetegner Strømsø?

Figur 2.1: Kommunedel 7 (Strømsø). De to hovedveiene i området, Bjørnstjerne Bjørnsonsgate og E18 er markert. Flyfoto fra Bane NOR / Anne Mette Storvik, 2019.

Hva kjennetegner Strømsø som en av de ti kommunedelene som Drammen kommune nå er delt inn i? I dette kapitlet beskrives Strømsøs fysiske struktur, bolig- og eiendomsforhold og fremtidige planer. Beskrivelsen er i stor grad hentet fra databaser, foreliggende dokumenter og rapporter. Hensikten er å formidle Strømsø slik den fremstår i disse dokumentene for å ha et bakteppe for den videre analysen.

Et generelt bilde av Strømsø

Strømsø er et noe uklart definert område. På folkemunne betegner navnet omtrent området på sørsiden av Drammenselva fra Øvre Sund Bro og til Holmenbruene. Dette prosjektet tar imidlertid for seg hele kommunedel syv, som inkluderer Tangen, St.Hansberget og Hedensrud. I denne rapporten bruker vi navnet Strømsø synonymt med kommunedel syv, da dette er området som inngår i områdesatsingen for Strømsø. Dette innebærer både moderne, nylig utbygde deler av Drammen Sentrum ved Strømsø Torg, utmark på St.Hansberget, og perifere forsteder langs Drammensfjorden i Tangen. Det mest aktuelle området for byfornyning er hovedsakelig arealene mellom disse ytterpunktene.

Kommunedelen ble valgt ut til områdesatsing på grunn av en opphopning av levekårsutfordringer i deler av området, med vedvarende lav score på viktige levekårsindikatorer. Ifølge Programbeskrivelse Strømsø 2030 har kommunedel 7 en høy andel barn som bor med enslige foreldre, mange flyttinger som involverer barn fra 0 til 5 år, og en stor andel aleneboende og enesholdninger. Deler av området preges av utleieboliger og kommunale boliger. Her er også en utfordrende trafikksituasjon med støy og høy luftforurensning, især i området mellom knutepunkt Strømsø og Brandengen skole, som er utsatt for tung trafikk.

Samtidig har kommunedelen en rekke ressurser og kvaliteter: Dette er et sentrumsområde med et aktivt og variert næringsliv som inkluderer iherdige lokale aktører og sosiale entreprenører, engasjerte lag og foreninger, kultur- og idrettsarenaer, en mangfoldig befolkning og en rik kulturarv – en by i byen. Drammen stasjon ligger midt i kommunedelen, og det er mange arbeidsplasser i området. Dette er kvaliteter som områdesatsingen skal bygge på og forsterke. Flere store utbyggingsprosjekter er under planlegging i kommunedelen. En rekke aktuelle samarbeidspartnere er etablert i området, inkludert Viken fylkeskommune ved Drammen videregående skole og Universitetet i Sørøst-Norge (USN).

2.1 Trivsel og nærmiljøkvaliteter - funn fra innbyggerundersøkelsen

Hvordan trives innbyggerne på Strømsø i dag, hvilke nabolagskvaliteter preger kommunedelen og hva savnes? Resultatene fra den siste gjennomførte *innbyggerundersøkelsen for Drammen ble offentliggjort våren 2022*. Før vi går nærmere inn på hva informantene mener er viktig for Strømsø senere i analysen, gjengir vi noen av hovedfunnene fra innbyggerundersøkelsen. I undersøkelsen sammenlignes kommunedelene med hverandre og gir følgelig en indikasjon på hvordan innbyggerne erfarer ulike tilbud på Strømsø sett i forhold til andre kommunedeler.

Undersøkelsen ble gjennomført av Kantar Public på oppdrag fra Drammen kommune. Målet med innbyggerundersøkelsen var å følge opp kommuneplanens samfunnsdel. Det ble brukt et Web-basert spørreskjema sendt til et utvalg innbyggere i alle kommunedelene februar 2022. Ca 9100 personer svarte. Svarprosenten fra de 10 kommunedelene fordeler seg nokså jevnt, der svarprosentene var høyest på Bragernes med 36,6 prosent, og lavest på Krokstadelva med 27,8 prosent. Svarprosenten for Strømsø ligger på 30,2 prosent omtrent på samme nivå som de øvrige kommunedelene.

Parker og møteplasser

Når det gjelder tilfredshet med *tilgang på parker for små barn med foreldre der du bor* scorer Strømsø litt lavere enn gjennomsnittet. 64 prosent av innbyggerne på Strømsø er fornøyd mens andelen for hele populasjonen er 67 prosent. Konnerud og Bragernes kommer best ut. Bildet endres når det gjelder *tilfredshet med møteplasser i nærmiljøet for ungdom / unge voksne*. Her viser innbyggerne i Strømsø, i tillegg til Bragernes og Fjell, en noe mer tilfredshet enn de øvrige kommunedelene.

Trygghet

Flest som føler seg *utrygge når de ferdes ute på kveldstid* finner vi blant de som bor på Strømsø, med nesten 1 av 4 som mener det er utrygt. Gjennomsnittet for alle kommunedelene ligger på mellom 1 og 2 av 10. De fleste som føler seg trygge på kveldstid finner vi blant de som bor på Konnerud. På spørsmålet om *hvor trygt eller utrygt det er å bo i nærmiljøet* kommer Strømsø også på dette spørsmålet dårligst ut sammenlignet med de andre.

Bomiljøkvaliteter

Generelt scorer Strømsø lavere enn gjennomsnittet på spørsmål om forhold som knyttes til bomiljøkvaliteter. Konnerud har høyest indeks på 75 poeng, gjennomsnittet for alle kommunedelene er 68 poeng, mens Strømsø får 62 poeng. Spørsmålene som stilles dreier seg om *oppvekstmiljø for barn* – som vurderes svakest blant de som bor på Strømsø. Også på spørsmål om *oppvekstmiljøet for ungdom* ligger Strømsø nesten nederst, så vidt foran Svelvik.

I tillegg scorer Strømsø lavest på spørsmål om *tilfredshet om naboskap*, og ligger langt under de andre kommunedelene på spørsmål om *luftkvalitet*. Mens 8 av 10 av de som bor på Konnerud er svært eller ganske fornøyd med luftkvaliteten, er det kun 3 av 10 som svarer dette blant de som

bor på Strømsø. Det samme finner vi på spørsmålet om *støyforhold* der Strømsø scorer langt dårligere enn de andre kommunedelene. Også Bragernes og Gulskogen scorer dårlig på dette spørsmålet. Felles for disse tre kommunedelene er nærhet til store trafikkarer.

Som del av bomiljøkvalitetene inngår *utseende på bygninger og byrom*. Også i denne svarkategorien svarer respondentene fra Strømsø at de er mer misfornøyd med utseende på *bygninger* der de bor enn de andre, etterfulgt av Gulskogen. Kun 30 prosent på Strømsø er fornøyd, mens de fleste andre kommunedelene ligger på mellom 40 og 60 prosent. Det er mindre variasjon på spørsmålet om utseende på *byrommet*, men Strømsø kommer dårligst også her. Det gjelder også spørsmål om ryddighet og renhold i byrommene.

Handlemuligheter, kultur og aktivitetstilbud, og deltakelse

Strømsø scorer ikke dårligst på alle svarkategoriene. Både når det gjelder muligheter for å *handle og å benytte seg av kafeer og restauranter* der de bor kommer Strømsø ut blant de som er mest fornøyd.

På spørsmål om mulighet for å *drive kulturaktivitet og å delta i foreningsliv og kursaktiviteter* ligger Strømsø på lik linje med resten av de andre i kommunen, og det samme gjelder spørsmål knyttet til idrett og uorganiserte fritidsaktiviteter.

I hvilken grad innbyggerne opplever at det finnes ulike tilbud som gir mulighet for deltakelse i *aktiviteter* som passer for deg, ligger Strømsø omtrent midt på sammenlignet med de andre kommunedelene.

Medvirkning

Hvor fornøyd er innbyggerne i Drammen generelt, og Strømsø spesielt, med hvordan *kommunens politikere lytter til innbyggernes synspunkter*? Nær halvparten av kommunens innbyggere svarer at de er misfornøyd, og som også gjelder Strømsø. Men andelen av de som ikke tar stilling til dette spørsmålet er klart høyest blant de som bor på Strømsø enn ellers i kommunen. Et annet spørsmål dreier seg om *muligheten til å medvirke eller påvirke kommunale tjenester, og hvordan nærmiljøet utvikler seg*. Generelt er det få som svarer at de er fornøyd med disse forholdene i Drammen, mellom 20 og 25 prosent. Her viser svarene fra Strømsø at de ligger litt i overkant av dette.

2.1.1 Oppsummering

Svarene fra innbyggerundersøkelsen bekrefter på flere måter en kommunedel som ligger i sentrum, med stor gjennomgangstrafikk og med eldre bebyggelse og byområder som mangler vedlikehold. Strømsø scorer lavest av alle kommunedelene på disse forholdene der svarene viser at 51 prosent av innbyggerne er svært eller ganske fornøyd med nærområdet alt i alt, godt under Svelvik med 56 prosent som er neste på listen. Konnerud topper listen med 78 prosent. Samtidig gjenspeiler også svarene om kultur- og aktivitetstilbud at Strømsø er en sentrumsbydel – her scorer Strømsø høyere på tilfredshet enn flere andre kommunedeler som ligger utenfor sentrumsområdene.

Selv om spørsmålene knyttet til mulighet for medvirkning viser relativt lave score i kommunen, kan svarene fra Strømsø likevel forsiktig tolkes i en positiv retning og gir indikasjoner på aktivitetene og prosessene som skjer knyttet til Områdesatsingen Strømsø 2030 og knutepunkt Strømsø. Også nærutvalget som ble opprettet i 2021 og kommunens generelle fokus på medvirkning kan være en årsak.

Svarene fra innbyggerundersøkelsen 2022 gir det samme bildet som en undersøkelse gjennomført 2021 når det gjelder spørsmål om nabolaget. Høsten 2021 gjennomførte Opinion en spørreundersøkelse med blant annet spørsmål om nabolaget. Av alle Drammens kommunedeler hadde Strømsø den laveste andelen av innbyggere som var fornøyd med nabolaget. Men denne andelen var likevel temmelig høy: 81 prosent av Strømsø-beboerne som svarte på undersøkelsen oppga at de var 'svært fornøyd' eller 'ganske fornøyd' med nabolaget.

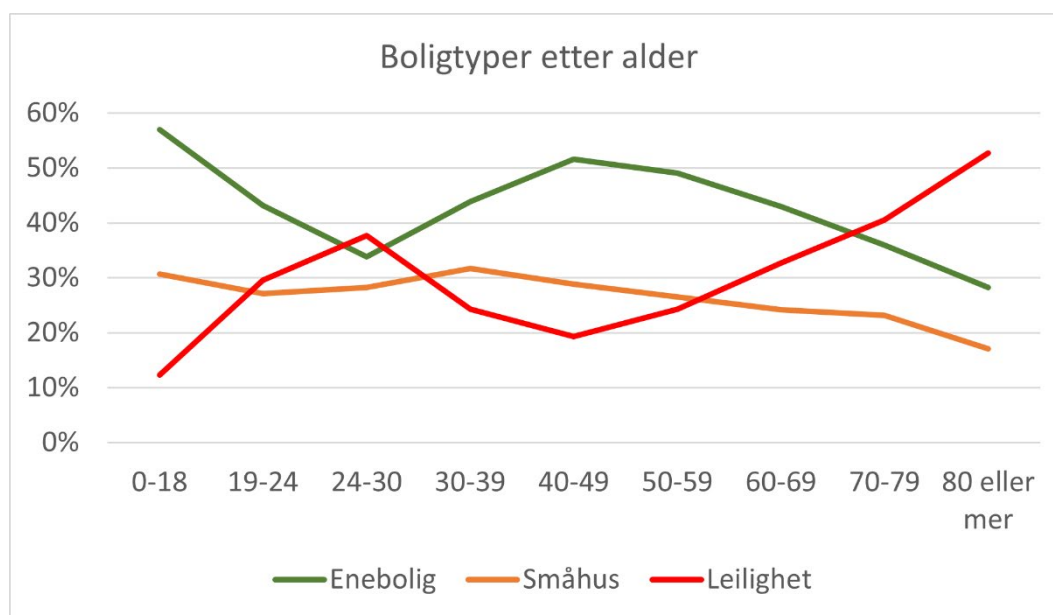

I Opinions undersøkelse ble det også stilt spørsmål om boligen. 78 prosent oppga at de var svært eller ganske fornøyd med boligen sin. Strømsø-beboerne i undersøkelsen trakk særlig fram 'Trygt bo- og nærmiljø' (87 prosent svarte dette) og (77 prosent) som viktige kvaliteter ved boområdet.

2.2 Boligsammensetning

Denne seksjonen gir en forholdsvis enkel analyse av boligsammensetningen på Strømsø basert på eksisterende registerdata. Antall og typer av boliger er en viktig premissgiver for den økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingen i et område. En god blanding av forskjellige boligtyper i et område er et virkemiddel for å få en god sosial blanding av forskjellige mennesker. Mennesker søker seg til forskjellige boliger avhengig av hvor de er i livet og hva de har råd til. Barnefamilier trenger store boliger, og mange ser etter hager. Derfor bor disse gjerne i eneboliger eller rekkehus. Eldre mennesker uten hjemmeboende barn ser oftere til leiligheter, og har i gjennomsnitt langt høyere kjøpekraft enn de yngre. Unge mennesker uten barn er gjerne opptatt av å bo sentralt og gjerne i leilighet, men har lavere kjøpekraft enn de eldre og bor derfor i mindre boliger. Figur 2.2 nedenfor viser denne utviklingen i Drammens befolkning som helhet. Seksjon 3.3.4 går nærmere inn på aldersprofilen og aldersutviklingen til befolkningen i Drammen og Strømsø.

Figur 2.2: Andel av Drammens befolkning etter hva slags bolig de bor i og alderskohort, i 2020. Kilde: Microdata.no.

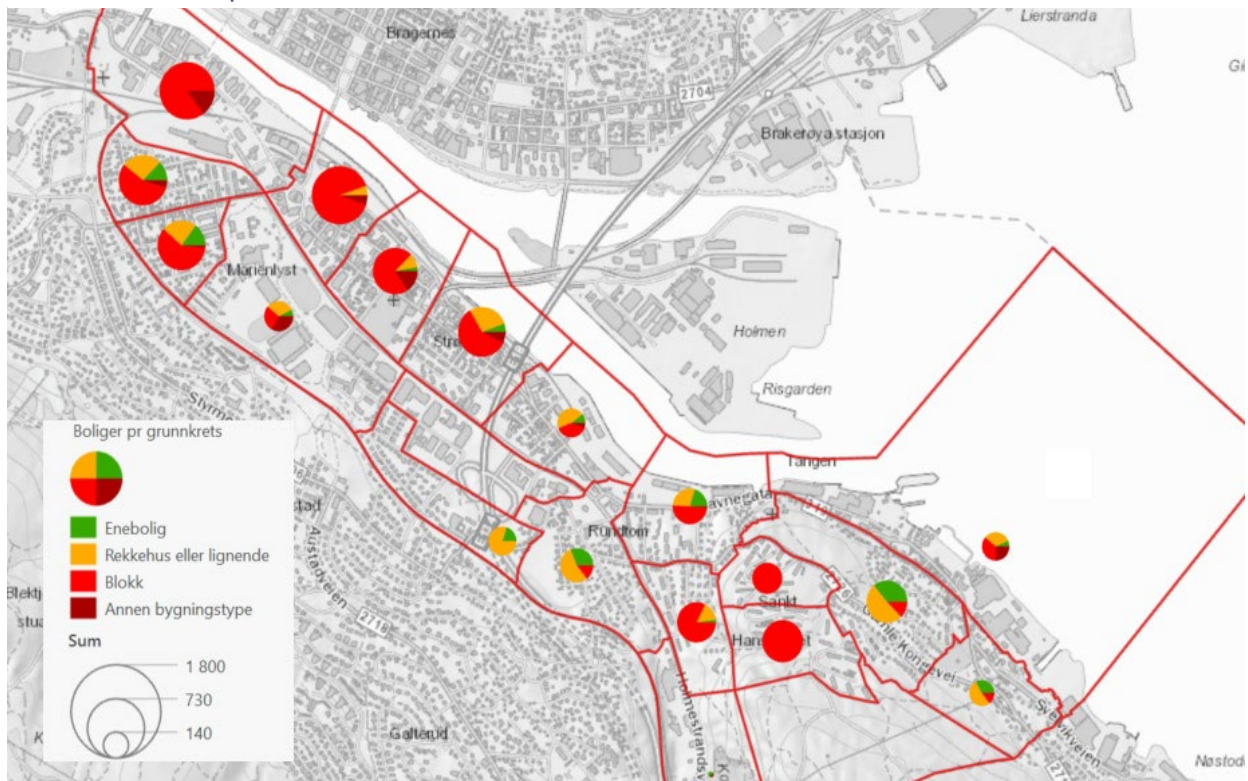
Boligområder som er veldig ensartede jamfør priser, boligtyper, og boligstørrelser gjør det vanskeligere å gjøre boligkarriere i samme område. Særlig eldre som flytter fra eneboliger eller småhus til leiligheter foretrekker å flytte innenfor samme nabolag. Mer generelt blir det lettere for husholdninger å bygge bånd til hverandre og sitt lokalmiljø dersom de har anledning til å bo i samme område gjennom flere av livets faser. Ensartede sosiale miljøer kan også være uheldig. Det mest nærliggende eksemplet på dette er områder der boligtypene og prisene tiltrekker seg mange mennesker med sosiale problemer. Dette kan føre et område inn i en negativ spiral der nettopp de sosiale problemene i området fører til stadig lavere priser og smalere utvalg av boliger, som igjen fører til at ressurssterke mennesker flytter ut og bare de som ikke har muligheten til å bo andre steder flytter inn. Det motsatte kan også skje, dersom et område blir veldig dyrt så bare den mest bemidlede- og dermed stort sett den eldste- delen av befolkning har råd til å bo i en bydel.

Over tid og over store områder kan dette skape en uheldig sosial segregering, og at brede lag av befolkningen føler seg ekskludert fra deler av bymiljøet.

Strømsø skiller seg ut med en svært høy andel blokkleiligheter – 56% av boligene i 2020 var blokkleiligheter. Dette er spesielt gjeldende nord i området og på St.Hansberget. Boligene er også generelt ganske små: 37% er 1- eller 2-roms (tall fra 2020), og om lag halvparten av boligene er på under 80 kvadratmeter (tall fra 2021). Området har forholdsvis lave boligpriser; rundt 6 av 10 leiligheter kostet mindre enn 3 millioner kroner (i 2020).

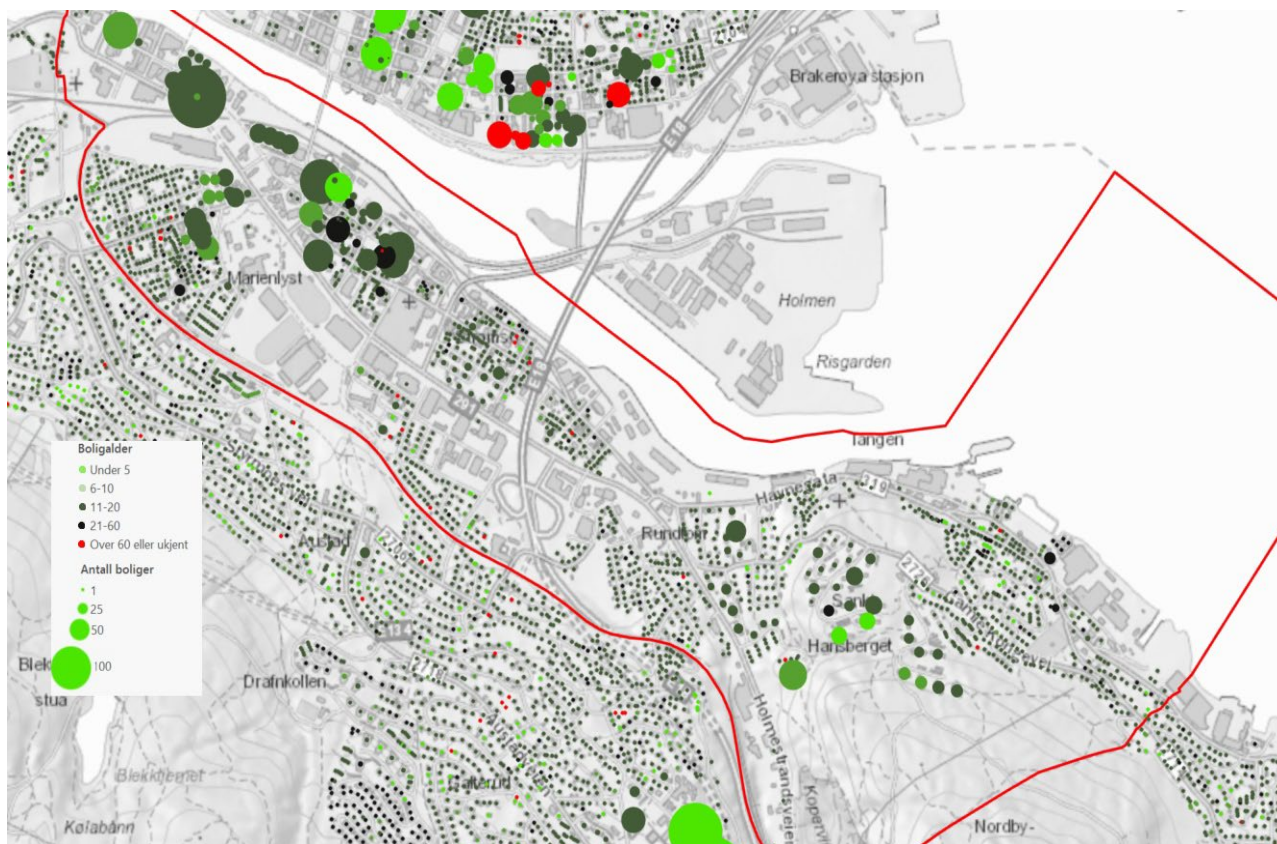
I figuren nedenfor vises fordelingen av forskjellige boligtyper i området fordelt på grunnkretser i prosjektområdet. Dataen er hentet fra matrikkelens bygningsregister, og inneholder dermed de samme unøyaktighetene, først og fremst at boliger som ikke er registrert ikke er med. 'Rekkehus eller lignende' gjelder for eksempel tomannsboliger. 'Annen bygningstype' gjelder boliger der bygget er registrert som noe annet enn bolig. Dette er ofte bygninger registrert som kontorbygg eller handel som har noen leiligheter. Dermed er de fleste av disse som like å regne med leiligheter, men det kan også være snakk om mindre bygninger med en egen boenhet knyttet til seg, eller omsorgsboliger.

Figur 2.3: Antallet og fordelingen av boliger innenfor hver grunnkrets i kommunedel 7. Basert på matrikkeldata hentet fra Ambita.no.

Figur 2.4 nedenfor viser når boligene i Strømsø er registrert tatt i bruk. De lysegrønne sirklene angir boliger som er tatt i bruk i de siste fem åra. Mørkere grønnfarger angir boliger som er tatt i bruk tidligere enn dette. De røde sirklene er boliger som er registrert tatt i bruk for mer enn 60 år siden, eller der det ikke finnes en registrert dato: Dette vil typisk gjelde svært gamle boliger, men noen av disse røde sirklene kan være av nyere dato, men at årstall for når de er tatt i bruk ikke er rapportert inn. Sirklenes størrelse angir hvor mange boenheter det er i hver bygning. Renoverte bygninger, inkludert bygninger der det er satt inn boenheter der det ikke tidligere fantes, er markert med året de nye boenhetene er godkjent for å tas i bruk.

Figur 2.4: Antall år siden registrert dato for når boligbygg er tatt i bruk. Basert på matrikkeldata hentet fra Ambita.no.

De fleste boligene er registrert tatt i bruk for mer enn 20 år siden, særlig i midten av analyseområdet. Ved St.Hansberget i sør og de sentrumsnære områdene i sør er det større innslag av ny bebyggelse. I utgangspunktet vil nyere boliger være dyrere, så en blanding av boligaldre antyder at det er forskjellige objekter i området. Det er imidlertid mye annet som inngår i verdsetting av en bolig. At det bygges boliger i et område er også en indikator på at det finnes en markedsinteresse der.

2.2.1 Oppsummering

Analysene i denne seksjonen viser at Strømsø har en forholdsvis god miks når det kommer til boligtyper og -aldre. Det er naturlig at de sentrumsnære grunnkretsene domineres av leiligheter, men det er ingen nabolag som er spesielt langt fra eneboligområder. Dette gjør det lettere for personer i forskjellige livsfaser og sosiale grupper å bo i samme område. Det er også en grei boligbyggerate i området, selv om det har vært kun svært begrenset boligbygging i området rundt E18. Dette antyder laber markedsinteresse som legger en demper på utviklingspotensialet her, selv om det er mye annet som inngår i utviklingspotensialet som drøftes andre steder i rapporten.

Da denne rapporten ikke er primært en gjennomgang av boligmarkedet på Strømsø har analysene i dette kapitlet utelatt mye. Særlig kunne man gå lenger i å se på detaljer i strukturen når det kommer til boligstørrelser og -priser, og hva slags boliger vi kan forvente at kommer i området i fremtiden, da dette er noen av de viktigste faktorene for hva slags mennesker som vil bo der og med det legger grunnlaget for bydelens sosiokulturelle liv.

2.3 Grunneiere

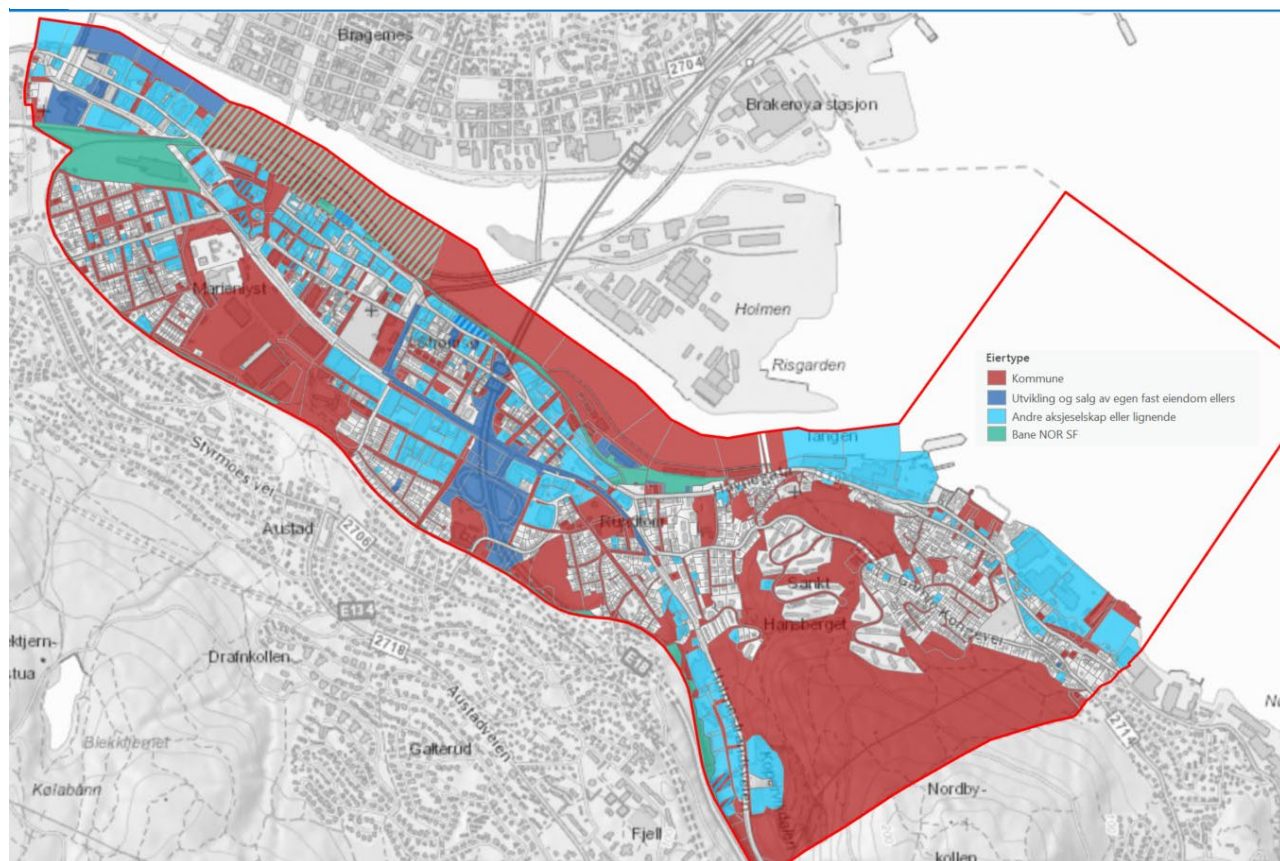
Grunneierskap legger viktige premisser for utvikling av Strømsø. Det er teknisk sett mulig å ekspropriere grunn for å drive byutvikling i Norge, men er det tilnærmet aldri gjort, da den private eiendomsretten står sterkt. Eventuell endring i bygningsmassen på Strømsø vil i stor grad være avhengig av hvem som eier grunnen, og i hvilken grad de er interessert i å videreutvikle denne i tråd med kommunens ambisjoner.

I urbane områder som Strømsø er det ofte mange grunneiere som eier små tomter. Tomter er dyrt, og det er stort sett små bolig- og næringstomter fremfor store LNFR-områder eller industritomter. Ambisiøse transformasjonsprosjekter vil måtte akkumulere mange tomter for å kontrollere et substansielt område. Dette vil nødvendigvis være dyrt, og kan være svært vanskelig da noen grunneiere hverken er interesserte i å selge tomten sine eller i å videreutvikle dem selv. Dette gjør det vanskeligere for private og offentlige eiendomsutviklere i å bygge nye byfunksjoner som boliger, næringsliv, og infrastruktur.

Alle grunneiere et område påvirker utviklingsmulighetene. Det er imidlertid særlig to grunneiertyper som er relevante når vi ser på mulighetene for å utvikle et område. Den første er eiendomsutviklere. Disse vil akkumulere tomter nettopp for å utvikle dem, og kan påvirkes av kommunen til å utvikle dem i tråd med kommunens ambisjoner for området. Det er ikke nødvendigvis så enkelt å vite hvilke tomter eiendomsutviklere eier, da de gjerne eier tomter i holdingselskaper som ikke er direkte knyttet til selskapet. Noen utviklere vil også unngå å registrere kjøp av tomter i matrikkelen. Dette er først og fremst for å unngå dokumentavgift ved å overføre eiendommen direkte fra den opprinnelige eieren til sluttbrukeren. Eiendomsutviklere kan også ønske å vente med å matrikulere et kjøp for å unngå at konkurrenter og andre grunneiere i området blir oppmerksomme på at de planlegger å bygge der, noe som vil drive opp prisene på fremtidige tomtekjøp. Dette gjør at man vanskelig kan få komplett oversikt over hva eiendomsutviklere faktisk eier og hva slags planer de har.

Den andre særlig viktige eiertypen er kommunen selv. Der kommunen eier tomter kan de bruke disse som et virkemiddel for å få gjennom den utviklingen de selv ønsker. Kommuner har ofte begrensede budsjettmidler til å kjøpe tomter og bygge ny grå og grønn infrastruktur, og de har begrensede muligheter til å påvirke ting som tilbudet av ikke-kommunale tjenester i et område. Plan- og bygningsloven gir noen virkemidler for å få inn slike ting i områder der private aktører planlegger nye innteksbringende bygninger som boliger eller kontorbygg. For eksempel kan kommunen avtale med utbyggere at de får bygget ut tomene sine sett at de påkoster noen fellesarealer og veier i området, sett at det er en klar forholdsmessighet mellom kravet og byggeprosjektets omfang. De kan også spesifisere at en andel av ny bygningsmasse skal gå til publikumsrettet næringsvirksomhet. De kan imidlertid ikke kreve ny sosial infrastruktur som skoler og barnehager, eller nøyaktig hva slags næringer som skal gå inn i de nye byggene. Der kommunen eier tomter har de større mulighetsrom: ved å legge inn egne tomter i utviklingsområder kan de enten på egen hånd eller i privatrettslig partnerskap med andre aktører nå mål som ligger utenfor de vanlige virkemidlene i plan- og bygningsloven. Figur 2.5 under viser hvor kommunen og utviklere eier tomter i analyseområdet. Statens vegvesen er her registrert som et foretak som driver med utvikling, så deres tomter langs E18 er følgelig markert i blått. Bane NOR SF er også tatt med da de er en viktig grunneier i området og driver utvikling gjennom datterselskapet Bane NOR eiendom, men er ikke registrert som et foretak som driver med utvikling selv.

Figur 2.5: Typer av grunneiere. De mørkeblå områdene er teiger eid av eiendomsutviklere, anleggsfirmaer eller lignende, basert på grunneierens næringstype. De lyseblå teigene eies av andre typer firmaer. Noen tomter eies reelt sett av eiendomsutviklere, men holdes i selskaper med andre registrerte formål, som vil falle under disse lyseblå områdene. Flere av teigene har mange forskjellige eiere. Informasjon om grunneiere er hentet fra matrikkelen. Følgelig vil bare eierrettigheter som er registrert i matrikkelen vises. Kilde: Ambita.no, brønnøysundregisteret for næringstyper.

2.3.2 Hvem er grunneierne på Strømsø?

Som vist i avsnittene ovenfor utgjør Strømsø en stor kommunedel i Drammen, bestående av flere delområder enten med stor grad av sentrumsfunksjoner eller som rene boligområder. For å vise mangfoldet av typen eiere og eiendomsutviklere på Strømsø har vi sett nærmere på eiendomsoversikten fra matrikkelen.

Matrikkelen viser at det er registrert ca 190 grunneiere. Blant de største grunneierne er Drammen kommune, Statens Vegvesen, Viken fylkeskommune, BaneNor SF og BaneNor eiendom, og Det islamske kultursenter.

Vi finner 10 eiendomsselskap som driver med utvikling og salg av eiendom. Blant de største er Staten Vegvesen, BaneNor, Drammen kommune Eiendomsutvikling AS, og Union eiendomsutvikling. I tillegg finner vi ca 35 andre aktører som er oppført som eiendomsselskap organisert i AS. Vi finner også åtte registrerte investeringsselskaper og fem holdingsselskaper i oversikten. Til sammen er det oppført ca 60 grunneiere som er registrert med virksomhet innen eiendom og finans fordi det fremgår av titlene på selskapene. Antakelig er det reelle tallet høyere.

Videre er det registrert 39 borettslag og 3 sameier i kommunedelen. Det er også flere trossamfunn som eier eiendommer på Strømsø. Her finner vi 9 som er oppført i matrikkelen. Dette omfatter både eiendommer tilknyttet Strømsø kirke og andre trossamfunn som muslimske trossamfunn eller trossamfunn knyttet til nasjonalitet. Av andre grunneiere er det hoteller og forretninger, verksteder,

garasje, og bensinstasjon. Det er svært få butikker på gateplan som er oppført som eiere av sitt eget lokale. Her finner vi bare et par oppføringer. Én er en større matbutikk.

Den største gruppen grunneiere er registrerte forretningsgårder og boligeiendommer på gateadresser organisert i aksjeselskap.

Denne summariske oversikten viser at det nesten 1 av 3 eiendommer på Strømsø er knyttet til eiendomsutvikling og investeringer. Vi vet ikke om virksomhetene er knyttet til utvikling på Strømsø, men dette kan likevel tolkes som at området anses som interessant for fremtidig investering og utvikling.

2.3.3 Oppsummering

Kommunen eier store områder i analyseområdet. Dette gir flere virkemidler til utvikling av byen enn hva man finner i plan- og bygningsloven. Kommunens tomter er en ressurs som kan brukes til utvikling på linje med budsjettmidler. Kommunen kan for eksempel gå inn med tomter i samarbeidsprosjekter med utbyggere, for å få bedre kontroll over prisstrukturen på nye bolig- og næringsbygg eller påvirke tilbudet av private tjenester.

Særlig i de områdene private utviklere har begynt å posisjonere seg er det hensiktsmessig at kommunen offentliggjør en klar plan for hva slags utvikling de ser for seg, og eventuelt hvordan de kan bruke kommunale tomter for å nå målene. Klarhet i dette, både for eiendomsutviklere med og uten tomter i området, vil gi mer effektive planprosesser og tiltrekke kapital og utviklingskompetanse til området.

2.4 Aktører på Strømsø

I dette avsnittet presenterer vi en oversikt over aktører på Strømsø. Aktører forstås først og fremst som personer, grupper eller institusjoner som *spiller en aktiv rolle* på Strømsø – enten det er som eiendomsutviklere, tjenesteytere eller innen service- og kulturfeltet. I forrige avsnitt kom det fram at flere eiendomsselskap driver med *utvikling og salg av eiendom* basert på opplysninger fra matrikkelen. Blant de største eiendomsutviklerne er Statens Vegvesen, BaneNor, Drammen eiendom, Union eiendomsutvikling samt Fevanggruppen AS og Vestaksen AS. De to sistnevnte er i ferd med å bygge nye boliger i Strømsø sentrum og ved Tollboden hotell, mens de andre er involvert i de store transformasjonsprosjektene i randsonen av Strømsø (nærmere beskrevet i kap 2.5).

I denne oversikten har vi imidlertid også tatt med ulike typer næringsdrivende som ikke nødvendigvis spiller en aktiv rolle i utviklingen av Strømsø, men som gjennom sin virksomhet bidrar til at Strømsø er en «levende» del av Drammen. Det dreier seg om alt fra eldre bedrifter, forretninger og tjenester som har vært der i flere tiår, til nyetablerte butikker, verksteder og serveringssteder for ildsjeler som vil satse på stedet. Noen er rettet mot kunder i et større omland, mens andre har mest lokale innbyggere fra Strømsø i kundekretsen. Avsnittet er basert på systematisk søk på google for å få et hovedbilde av hvem aktørene er, hvilken rolle de har og rettet mot hvilke målgrupper og hvilke virksomheter som dominerer hvor på Strømsø.

Grovt sett kan vi dele inn de aktørene som har sitt virke på Strømsø inn i følgende kategorier:

Forretninger og detaljhandel

Strømsø har en rekke aktører som driver *matbutikker* på Strømsø – her finner vi 11 store og små forretninger og flere med eiere fra andre land. I tillegg kommer Strømsø senter med flere butikker. De fleste er lokalisert i sentrum av Strømsø. Kun to matbutikker er lokalisert på sør-østsiden av motorveibrua; Spar og Rema 1000. Matbutikkene representerer både større kjeder og små lokale butikker som drives av én eier eller familie, kjent for stort utvalg av blant annet fersk frukt og grønnsaker.

Mens mange aktører driver matbutikker, er det kun to-tre *klesbutikker* og et par *sportsbutikker* i området. Også disse er lokalisert i sentrum. Særlig klesbutikkene er små nisjebutikker. I tillegg er det 4 apotek i sentrum.

Det finnes også *to* bakerier i sentrum, i tillegg til et persisk bakeri på nedsiden av motorveibrua som selger varer engros. På Strømsø finner vi også både to sykkelbutikker og et «sykkelhotell».

Matsservering

Strømsø har etter hvert fått flere attraktive *spisesteder*, senest med mathallen på torget som tilbyr «streetfood» fra mange forskjellige land. Vi finner 14 *spisesteder* i sentrumsområdet i tillegg til mathallen, 5 i Grønland / Nybyen og 3 nedover mot Rundtom. Dette inkluderer gatekjøkken.

I tillegg er det etablert 4 kafeer mellom Grønland / Nybyen og sentrum, pluss kafeen på Strømsø Senter. Kafeene drives av ildsjeler som vil bidra med lokale møtesteder. Lenger nedover mot Rundtom og Tangen er det ingen registrerte.

Strømsø har minst 5 puber og barer. De omfatter både eldre, «brune puber» og nye barer i sentrum, og puben i Skur 4 (HaandBryggeriet).

Det er også fire hoteller som lokalisert på Strømsø.

Frisører og aktører innen velvære

10 frisører er registrert på Strømsø. Kun en holder til ved Tangen, de ni andre i sentrum. I Sentrum og nedover mot Bangeløkka finner vi 4 massasjeinstitutter.

Verksteder og håndverksbedrifter

Det er særlig verksteder innen bil og motor vi finner på Strømsø, og disse er i stor grad lokalisert på nedsiden av motorveibrua. Her finner vi 6 verksteder i denne kategorien.

Fem-seks bedrifter tilbyr snekker- og byggetjenester, og trelast, og det er lokalisert tre rørleggerbedrifter og ni elektrikerbedrifter i kommunedelen.

Kunst og kultur

Strømsø har flere kunstgallerier og kunstnere som bor og har sitt virke i kommunedelen. Vi finner fire gallerier ved Grønland / Nybyen, inkludert Buskerud kunstsenter. Blant bosatte kunstnere som er etablert i gamle Strømsø og ned mot Rundtom finner vi fire som har egne gallerier. I tillegg er det dannet et atelierfelleskap i området (SAF). Strømsø har i også kulturtilbud knyttet til Strømsø kirke. Der arrangeres det jevnlig blant annet konserter som trekker publikum fra hele Drammen.

Blant de største trekkplastrene for et stort publikum utenfor kommunedelen er for øvrig Biblioteket og Union scene i Grønland/Nybyen, samt Drammens museum og Marienlyst stadion. Av andre arenaer er Drammenshallen brukt både til konserter og idrettsaktiviteter, samt Klatreverket og Bowlinghallen som har blitt populære tilbud som bidrar til at Strømsø tiltrekker seg folk som ellers ikke har tilhørighet på Strømsø.

Helsetjenester

På Strømsø er det etablert 3 leger /legesentra, 5 tannleger og 5 fysioterapeuter. Alle er lokalisert i sentrum av Strømsø.

I tillegg ligger Helsestasjon og Skolehelsetjenesten på Knutepunkt Strømsø.

Trossamfunn og ideelle organisasjoner

Til sammen finner vi 12 hovedaktører innen denne kategorien. 6 er trossamfunn (derav 2 muslimske) og 6 omfatter ideelle organisasjoner. Disse er rettet både mot befolkningen i nærmiljøet, men betjener også hele kommunen.

Offentlige tjenester

Strømsø har 5 kommunale barnehager og to private, tre av dem ligger i området mellom Rundtom og Tangen-området, men de to andre er lokalisert ved Marienlyst. To barneskoler, en skole for 1. til 10. klasser, en ungdomsskole og en videregående skole er også i kommunedelen.

Av andre offentlige aktører lokalisert på Strømsø finner vi *Politiet* og *Familievernkontoret*, samt *Husbanken* og *Universitetet i Sørøst-Norge* som har lokaler på Grønland,

Gjennom etableringen av *Knutepunkt Strømsø* ble flere offentlige tjenester lokalisert i samme bygningsmasse. Her finner vi Barneverntjenesten, Boligtjenesten, Familieteam, Flyktningetjenesten, Levekårsteam. Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT), Skolehelsetjenesten og Strømsø og Migra Helsestasjon.

I tillegg fungerer knutepunktet som en møteplass for innbyggerne på Strømsø, med innbyggertorget som gir veiledning i kommunale tjenester, møterom som kan lånes av lag og foreninger og cafe drevet av Jasmin kvinnenettverk.

Eiendom

I tillegg til oversikten over eiendommer der flere var registrert som eiendomsselskaper, finner vi i tillegg ett firma som leier ut eiendommer, en eiendomsutvikler og en næringsmegler.

2.4.1 Oppsummering

Oversikten gir et mangfoldig bilde av Strømsø som en vital og levende kommunedel, med ulike typer aktører som har sitt virke i kommunedelen. Hvilke målgrupper er aktørene rettet mot? Først og fremst tegner det seg et bilde av små, lokale virksomheter som i stor grad retter sitt tilbud inn mot innbyggerne på Strømsø. Det gjelder kanskje særlig matbutikker og spisesteder. I løpet av de senere årene har imidlertid flere kafeer og spisesteder på Strømsø blitt populære også for andre, blant annet fordi de har utviklet egne konsepter som skiller seg fra store kjeder. På den måten bidrar disse bedriftene til positive stedsbilder av Strømsø. Det samme gjelder kunst- og kulturtilbudene.

Samtidig er det flere virksomheter som er ment å betjene innbyggere også utenfor kommunedelen. Det gjelder særlig helsetjenester, og de kommunale og offentlige tjenestene som er lokalisert på Knutepunktet. Men nettopp fordi disse tjenestene er lagt i dette området, blir det også særlig tilgjengelig for lokalbefolkningen som lettere kan oppsøke disse og får kunnskap om hva som tilbys, og tjenesteyterne får lokalkunnskap om innbyggerne i nærmiljøet.

Denne gjennomgangen viser at det aller meste av butikker, spisesteder og diverse tjenester er lokalisert rundt Strømsø sentrum. Lite av dette finnes nedover mot Rundtom og Tangen, og innbyggerne i disse områdene har følgelig lite tilbud i nærmiljøet. Unntaket er skur 4 med «Haandbryggeriet» og aktivitetene i kaiområdet med blant annet Klatreverket. Håndverksbedrifter

og verksteder er først og fremst lokalisert på nedsiden av motorveibrua retning Tangen. (Mer om stedenes karakteristika i kapittel 4).

2.5 Planlagte utbyggingsprosjekter på Strømsø

Gjennom Områdesatsingen Strømsø 2030 er det satt i gang en rekke tiltak og prosjekter som skal ivareta både fysiske og sosiale forhold i kommunedelen, og med mål om å bedre livskvalitet og levekår for befolkningen på Strømsø.

Parallelt med områdesatsingen er det igangsatt eller planlagt en rekke større og mindre utbyggingsprosjekter i området. Til grunn for prosjektene ligger færingar fra den nye kommuneplanen om bærekraftig utvikling, særlig med vekt på sosial bærekraft.

Ny **kommuneplan** for Drammen kommune, samfunnsdelen, ble ferdig høsten 2021, og arbeidet med arealdelen er i gang og forventes 1.gangsbehandling oktober 2022. Kommuneplanen skal være førende fram til 2040. FNs bærekraftsmål ligger til grunn for planene i tråd med Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023.¹

I samfunnsdelen er det formulert følgende satsingsområder og hovedmål for planperioden:

- God oppvekst og godt liv: Drammen har gode tjenester og aktiviteter gjennom hele livet.
- Klima- og miljøvennlig utvikling. Drammen skal bli Norges grønneste kommune - et sirkulært og klimarobust lavutslippssamfunn der det er naturlig å velge miljøvennlig.
- Omstillingsdyktig næringsliv. Drammen er et næringsssentrum.
- Attraktive byer og tettsteder. Drammen skal være det foretrukne regionsenteret nasjonalt.
- Mangfold og inkludering. Drammen er et mangfoldig mulighetssamfunn, hvor alle innbyggere deltar i fellesskapet og opplever mestring.
- Deltakende innbyggere. I Drammen skaper vi fremtida sammen.

I sammenheng med den overordnede planlegging av områdesatsingen er sosial bærekraft særlig relevant, og som omfatter de tre prinsippene – stedsutvikling, tjenesteutvikling og medvirkning. For et sosialt bærekraftig lokalsamfunn er det viktig at innbyggerne har god tillit til samfunnet og hverandre, har tilgang på bolig, arbeid, utdanning og gode nærmiljø, at de føler at de hører til og at de opplever trygghet. Satsingsområdene i kommuneplanen ivaretar dette.

2.5.1 Eksempler på utbyggingsprosjekter

Utbyggingsprosjektene vil på ulike måter bidra til å endre Strømsø. De største prosjektene dreier seg om utvikling av torgområdet midt i Strømsøs travleste området, og transformasjonsprosjektene ved Tangen kaiområdet sørøst i bydelen og BaneNors eiendom ved godsterminalen i Nybyen lengst vest. Nedenfor gis en summarisk presentasjon av prosjektene og status for arbeidet.

Prosjekter i Tollbugata

Flere prosjekter byggeprosjekter er i løpet av de par siste årene ferdigstilt eller planlagt i Tollbugata. I Tollbugata 27, *Melsomgården*, ble det bygget 31 nye leiligheter. Gården ble har en verneverdig fasade som ble beholdt.

Ved siden av Hotell Tollboden mot Dr. Hansteinsgate skal Fevang-gruppen bygge rundt 100 leiligheter, med byggestart vår/ sommer 2023. Nedre Buskerud Boligbyggelag skal ha 50 prosent eierandel i prosjektet. Leilighetene er blant annet tenkt til familier. For å kompensere for at utbygger

---

¹ Vedtatt ved kgl.res. 14.05.2019.

får bygge ut litt av fellesområdet på tomten, har kommunen og utbygger inngått en utbyggingsavtale om at utbygger sponser en lekeplass ved Marienlyst.

Lenger opp mot Strømsø torg, Tollbugata 7 /Dr. Hansteinsgate 2, skal gården med Engebret sko rives og erstattes med 46 nye leiligheter (Engebredden). Utbygger er Vestaksen Eiendom AS. Leilighetene har varierende størrelse på mellom 46 og 130 kvm, får felles takterrasser, sykkelverksted og mulighet for garasje. Boligene forventes ferdige høsten 2023. Det har vært diskusjoner knyttet til fasadehøyden fordi reguleringsplanen legger føringer for fire etasjer. Bygningen får til sammen 7 etasjer, men der kun fire etasjer ligger i front mot gaten og som dermed er i tråd med reguleringsplanen.

Leilighetene markedsføres med adresse Dr. Hansteinsgate og ikke Tollbugata, og med nærhet til Bragernes. Informanter fra det lokale næringslivet som vi har snakket med mener markedsføringen av prosjektet bidrar til å gi et mindre fordelaktig omdømme av Tollbugata og området rundt fordi det er andre gater og områder som trekkes fram. Andre aktører jobber nå med tiltak for å få området mer attraktivt, blant annet med bilfritt gatetun.

Strømsø Torg

Det har vært mange forventninger knyttet til utviklingen av Strømsø torg. «Alle» er enige om at det bør skapes mer liv på torget, men pr. juni 2022 foreligger det ikke vedtak om hvordan torget skal utvikles. I april 2021 gikk Christensen Eiendom, Holtefjell Eiendom og Castrum Eiendom sammen i selskapet «Strømsø United» for å utbedre torget, inkludert selskapet Dpend som skal stå for utviklingen. Planene inkluderer sju bygårder – inklusive Globusgården – og en nedlagt bensinstasjon. Utbygger ønsker en kombinasjon av kontorer, butikker og boliger rundt torget (Drammens tidene 14.04.2021). Plansaken er pr. dato imidlertid satt på vent for å avklare hvorvidt boligformålet kan realiseres i et såpass støyutsatt område.

I mai 2022 åpnet Mathallen i Strømsø Torg 4, med «streetfood» fra mange land.

Dpend har invitert innbyggerne til å si sin mening om to gjennomførbare alternative planer for torget som de har utarbeidet. Ett alternativ er å beholde Globusgården (som sto ferdig i 1968), med takhage, butikker, servering og kultur. Det andre alternativet er å rive Globusgården og etablere et parkanlegg, «en grønn oase midt i byen med masse liv» (stromsounited.no).

Utviklingen av torget skal ivareta både økonomisk, miljømessig og sosial bærekraft, og planene kobles opp mot den pågående prosessen med ny arealplan for hele kommunen. Drammen kommune har for eksempel forpliktet seg til å bidra til ikke å øke privatbilismen gjennom nullvekstmålet til Buskerudbyen. Klarer man det vil man kunne ta del i statens belønningsmidler som kommer hele byen til gode. Fortetting rundt knutepunkt er et viktig bidrag til det. (Dpend.no).

I kommunens brev sendt til gårdeiere i området juli 2022 inviterer kommunen til et dialogmøte høsten 2022 for å diskutere en mulighetsstudie i tråd med kommuneplanens rekkefølgebestemmelser. For at bærekraftig utvikling skal ivaretas i utvikling av området ønsker kommunen å sikre at initiativene til utvikling som igangsettes skjer på de riktige premissene. Det innebærer at høyder, siktelinjer og landskapsmessige hensyn blir ivaretatt, samt at «det må også gjøres vurderinger rundt gatebruk, funksjon av bygulvet samt sikre at det sammensatte kulturmiljøet og kulturminneobjekter ivaretas på en god måte.» (Brev fra Drammen kommune juli 2022)

Godsterminalen i Nybyen

Fra 2025, på Godsløkka, i kort avstand til stasjonen skal den gamle godsterminalen transformeres til et pulserende og bærekraftig samlingssted- en helt ny grønn bydel. Her er det en pågående planprosess for området.

Fra høsten 2021 frem til utgangen av 2024, vil godsterminalen bli benyttet midlertidig til hensetting av tog. Området har et betydelig potensial for fremtidig utvikling. Eksisterende jernbanetrasé

gjennom området vil bli lagt i løsmassekulvert, og over vil det bli anlagt park som blir en del av utviklingsprosjektet.

Den nye bydelen vil bestå av om lag 800 boliger med varierte boligtyper og størrelse tilpasset alle livsfaser. Det skal legges til rette for å skape et yrende og rikt kulturliv. I Banenoreiendom.no er heter det at «i områdeplanen for Godsløkka er det satt av mye areal for å skape gode grønne lunges og tilrettelegge for ulike typer utendørsaktivitet. Godsløkka blir en livsløpsbydel tilpasset alle faser av livet. Her vil alle fra spedbarn til pensjonister kunne utfolde seg og trives – både innendørs og utendørs. Med stort fokus på å tilrettelegge for grønn mobilitet, blir dette en fremtidsrettet bydel hvor folk får tilgang til alle urbane kvaliteter. Her bor folk tett på arbeidsplasser, aktiviteter og handel – samtidig som de kan være med å bidra positivt til det grønne skiftet».

Det er lagt stor vekt på å involvere lokalbefolkningen der formålet både er å informere alle berørte om planene, gi folk mulighet til å komme med innspill og å få kunnskap om lokale forhold. Det ble gjennomført en spørreundersøkelse i 2021 via mail til naboer, oppslag på sosiale medier, distribusjon gjennom ulike kontakter samt plakater på stasjonen i Drammen. 181 respondenter svarte på undersøkelsen. I følge en av våre informanter fikk aktørene mye nyttig informasjon.

Deler av området er også regulert til næring, hovedsakelig på østsiden av Kreftingsgate.

Tangenkaia

Drammen kommune eiendomsutvikling (DKEU) og Bane NOR Eiendom (BNE) skal gjennom det felleseide selskapet Tangenkaia Eiendom AS utvikle en ny bydel på Tangenkaia, og skal nå inn i en planprosess for området. På nettstedet til BaneNor der informasjon om Tangenkaia kan hentes, heter det «Målet med utviklingen er å skape en helt ny bydel i Drammen. Tangenkaia er et 100 mål langstrakt område ca 1 km syd for Drammen stasjon. Området har frem til nylig vært i bruk til havnevirksomhet med tilknytning til jernbanen via havnesporet. Nå bygges jernbanen i Drammen om og havnevirksomheten har endret seg i tillegg til at Holmen har overtatt som havn».

Utviklerne er opptatt av å skape et levende byområde underveis i prosessen, lenge før området står ferdig. «En viktig del av utviklingen av Tangenkaia er også å ta vare på- og videreutvikle det som allerede finnes her. Utviklingen av området kommer til å ta mange år og vi ønsker allerede nå å aktivere området mer. Det finnes i dag spennende lokaler og haller som er ledige for leie. Vi ønsker å komme i dialog med aktører som kan ha interesse i å enten etablere seg her på kort- eller lang sikt, aktører som har interesse i å skape arrangementer eller andre aktiviteter som bygger opp under den stedsidentitet og det miljøet som allerede finnes her».

Selskapet har fokus på samfunnsansvaret som følger med utviklingen av sentrale og viktige eiendommer i Drammen. For Tangenkaia er samarbeid og dialog viktig for at man skal lykkes med en helhetlig og gjennomtenkt utvikling og prosjektet har derfor tett dialog med lokalmiljøet, Drammen kommune m.fl.

Slippen på Tangen

Nedenfor Tangenkaia transformasjonsområdet ligger Slippen. Slippen var tidligere skipsverftet Drammen Slip & Verksted, og i nyere tid har det vært produksjon av kabeltrommeler. I juni 2019 kjøpte Scandinavian Property Group (SPG) den 45 mål store tomte av Berg Investment AS. Tomta hadde da vært i familien Bergs eie siden 1930-tallet. På Slippen skal det bygges 6-700 nye leiligheter fordelt på 3-7 etasjes blokker. Utbyggingsarbeidet er delt opp i fem faser, hvor det i den første fasen planlegges utbygging av ca. 150 leiligheter, parkanlegg og en fjordpromenade som skal åpnes for allmennheten. Det er en pågående detaljreguleringsplan for første byggetrinn. Forventet salgsstart er i 2023, og forventet byggestart vil være i 2024.

Det legges stor vekt på å etablere et boligområde med gode kvaliteter for alle, og der det historiske elementet skal ivaretas. I en omtale av prosjektet heter det at «Her vil vi bygge boliger for hele befolkningen, fra unge førstegangskjøpere, til småbarnsfamilier og aktive eldre. Området vil få godt

med utsyn, et parkanlegg og en strandpromenade med gang- og sykkelveier som alle kan få glede av. Dette er jo tøffelavstand til sentrum eller togstasjonene, så her er det ingen grunn til å bruke bilen. Herfra blir det lett å gå, sykle eller ta kollektivt transport inn til byen. Drammen Slip & verksted er et område med mye historie og det er derfor viktig for oss å ta med oss noe av historien videre. Samtidig blir «nye Slippen» en måte å gi det gamle industriområdet en relevant plass i fremtiden». (Vikenvest.no 27.05.2020).

2.5.2 Oppsummering

Den summariske gjennomgangen av pågående og planlagte utbyggingsprosjekter på Strømsø viser hvordan prosjektene på ulike måter ivaretar bærekraftig utvikling, med også hvordan deler av kommunedelen vil kunne endre karakter. I de eldre bygningsmiljøene langs Tollbugata vil kvartalene fortettes med høy utnyttelse til boligbygging, og vil dermed kunne endre kvartalenes genuine karakter med den eldre trehusbebyggelsen. Planene for utvikling torget har som hensikt å gi mer liv til byrommet med funksjonsblanding av næring, handel og boliger, og med håp om å tiltrekke seg folk fra alle deler av Drammen og omegn. De større transformasjonsområdene som Godsterminalen, Tangenkaia og Slippen vil på sikt bidra til å endre Strømsøs karakter med helt nye boligområder, og kan føre til at deler av Strømsø blir gentrifisert og at det skapes sosiale skiller mellom de som bor i de eldre områdene i «midten» av Strømsø og de nye områdene.

3 Kjennetegn ved befolkningen

Dette kapitlet gir en oversikt over hva statistikken forteller om befolkningen i Strømsø bydel (kommunedel 7). Informasjonen er først og fremst hentet fra Drammen kommunes egne rapporter, supplert med noe informasjon fra Statistisk sentralbyrås statistikkbank.

Drammen kommune har utarbeidet en rekke rapporter og oversikter over statistikk på kommunedelnivå, som både belyser situasjonen i Strømsø (kommunedel 7) og viser hvordan denne kommunedelen skiller seg fra andre deler av Drammen. I dette kapitlet har vi hentet ut slik informasjon fra disse rapportene:

1. Proqrambeskrivelse Strømsø 2030, utgitt av Drammen kommune
2. Levekår i Drammen – Statistikkrapport, utgitt av Drammen kommune
3. Levekårsdata på sonenivå – datasett 2018 sammenliknet med datasett 2016. Notat utarbeidet av Drammen kommune
4. Kunnskapsgrunnlag – Bolig og befolkningsutvikling i Drammen kommune. Notat utarbeidet av Drammen kommune til arbeid med barnehagebehov og barnehagekapasitet
5. Bolig og befolkning i kommunedelene – Statistikkrapport 2022. Vedlegg 1. Kunnskapsgrunnlag utarbeidet av Drammen kommune.
6. Boligpreferanser i Buskerudbyen. Delrapport Drammen. Desember 2021. Presentasjon utarbeidet av Opinion.

I slutten av kapitlet har vi også brukt tall fra SSBs statistikkbank til å belyse aldersstrukturen innad i Strømsø.

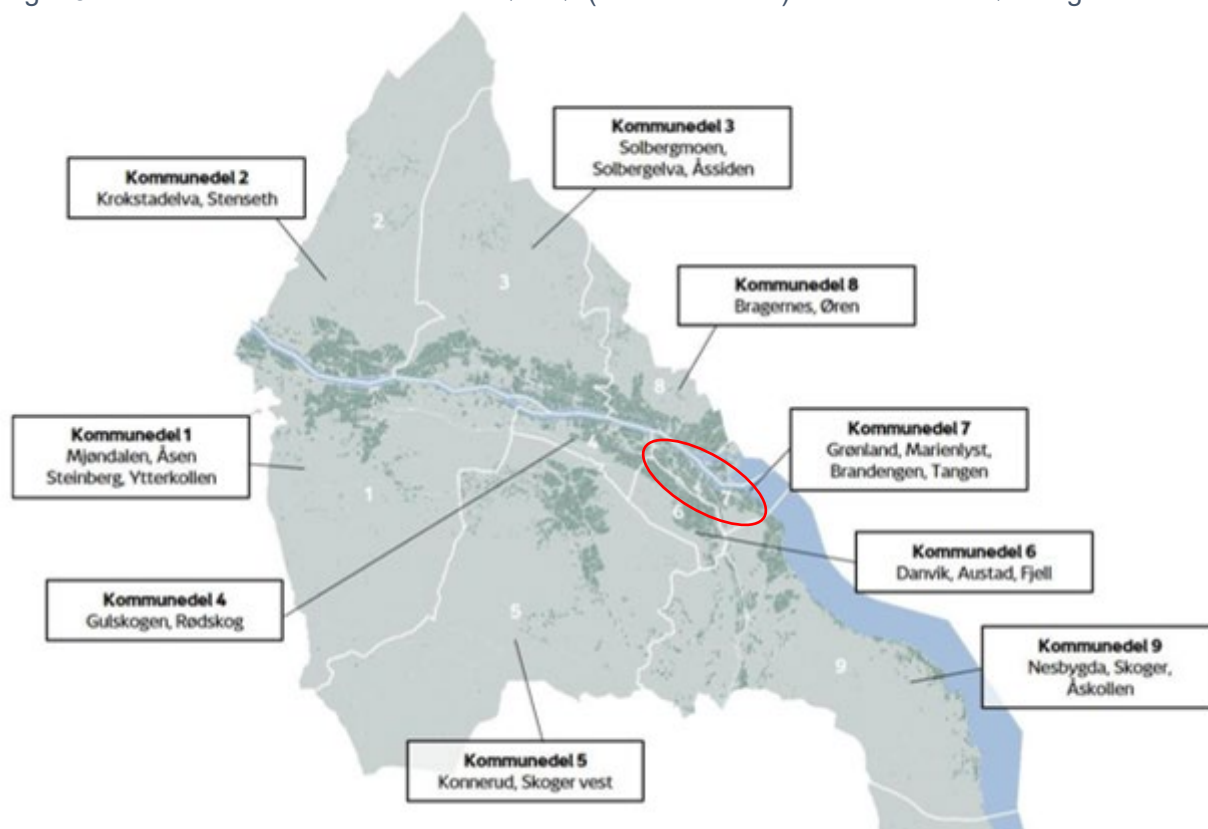
I hele dette kapitlet brukes betegnelsen 'Strømsø' for det samme området som 'Kommunedel 7'.

3.1 Overordnet om Strømsø

Som vist i Figur 3.1 under, utgjør Strømsø en sentral del av Drammen. Kommunedelen er relativt tett befolket, og hadde ifølge SSB 10.542 innbyggere ved inngangen til 2022. Det var en liten nedgang fra 10.710 sammenliknet med 2016, men i norsk målestokk bor det altså ganske mange mennesker i Strømsø – flere enn for eksempel i Kragerø (som hadde 10.351 innbyggere 1.1.2022).

Strømsø-boerne utgjør 10 prosent – eller 1 av 10 - av befolkningen i Drammen kommune. Framskrivinger tyder på et stigende folketall i kommunedelen framover, opp mot ca 12.000 i 2036 (avhengig av framskrivingsalternativet som velges), men det er lite som tyder på økning blant de yngste innbyggerne. Dette er i tråd med trender ellers i Norge (og verden), at økningen i befolkningen først og fremst er forventet i de eldre aldersgruppene.

Figur 3.1: Drammens kommunedeler. Strømsø (kommunedel 7) er merket med rød ring.

3.2 Hva skiller Strømsø fra resten av Drammen?

Strømsø skiller seg fra andre deler av Drammen på flere måter. Her fokuserer vi på kjennetegn knyttet til befolkning, nabolagskvaliteter og levekår.

3.2.1 Befolkningen

Sammenlignet med de andre kommunedelene i Drammen er Strømsø omtrent midt på treet når det gjelder både innbyggertall (ikke mest folkerik, ikke minst) og befolkningsvekst. Men aldersfordelingen i Strømsø skiller seg ut. Kommunedelen har en *svært høy andel unge voksne*. Hele 43% av befolkningen i Strømsø i 2020 befant seg i alderen 18-44 år, ifølge SSB. Dette innebærer også at kommunedelen har svært mange innbyggere i det som Opinion kaller 'etableringsfasen' (20-39 år uten barn hjemme).

Statistikken viser også at en *høy andel av barna i Strømsø bor med enslige foreldre*, sammenlignet med andelen blant barn i andre kommunedeler i Drammen. Strømsø har også mange *barn som bor i lavinntektshusholdninger*. Blant voksne er det relativt *mange aleneboende* i Strømsø.

3.2.2 Utleieboliger

Kommunedel 7 kjennetegnes ved at det er mange utleieboliger generelt. Strømsø har totalt 204 disponible kommunale utleieboliger, per november 2020. Av disse er 91 ordinære utleieboliger. De resterende 113 boligene er spesielt tilpassede boliger, som for eksempel omsorgsboliger eller bofelleskap (Programbeskrivelse Strømsø 2030). Per juni 2022 utgjorde andelen av kommunale boliger på Strømsø 13 prosent av kommunens boligmasse. Kommunedelen er en av de fem kommunedelene med flest antall kommunale utleieboliger i Drammen kommune. Likevel ligger

Strømsø godt under de kommunedelene med høyest antall kommunale boliger, og peker seg derfor ikke ut som en kommunedel med spesielt høyt antall kommunale utleieboliger.²

Levekårsutfordringene i Strømsø varierer noe innad i kommunedelen. Forskjellene innad i Strømsø er omtalt mer på de neste sidene.

3.2.3 Flyttemotiver

Kommunedelen er preget av høy utflytting. Mange av flyttingene ut av Strømsø involverer barn i alderen 0-5 år, og dreier seg om små husholdninger. I 2020 bodde det i snitt 1,8 personer per bolig i Strømsø; bare kommunedelen Bragernes/Øren hadde et like lavt tall.

Selv om det er høy utflytting, ønsker de fleste å bli boende. De viktigste motivene folk oppga for å bli boende i Strømsø var at man er fornøyd med dagens bolig (85 prosent oppga dette), og at man trives i boområdet/nabolaget (82 svarte dette) (Boligpreferanser i Buskerudbyen 2021).

Blant de som flyttet til (eller i) Strømsø de siste årene, var større bolig et hovedmotiv (49 prosent svarte dette), sammen med ønske om å bo nærmere sentrum (46 prosent svarte dette). For Strømsø-beboere som planlegger å flytte, var større bolig fortsatt det viktigste motivet – 46 svarte dette. 35 prosent oppga endret familiesituasjon som motiv for å flytte fra Strømsø, mens ønske om egen hage ble oppgitt av 35 prosent (Boligpreferanser i Buskerudbyen 2021).

Sammenlignet med i andre kommunedeler har beboerne i Strømsø relativt god tilgang til bildeling (29 prosent oppga dette). En høy andel (25 prosent) har ikke p-plass som følger boligen (men kan kjøpes separat), og hele 29 prosent har fellesareal i tilknytning til boligen med plass til vask og reparasjon/ vedlikehold av sykler (Boligpreferanser i Buskerudbyen 2021).

3.3 Forskjeller innad i Strømsø/kommunedel 7

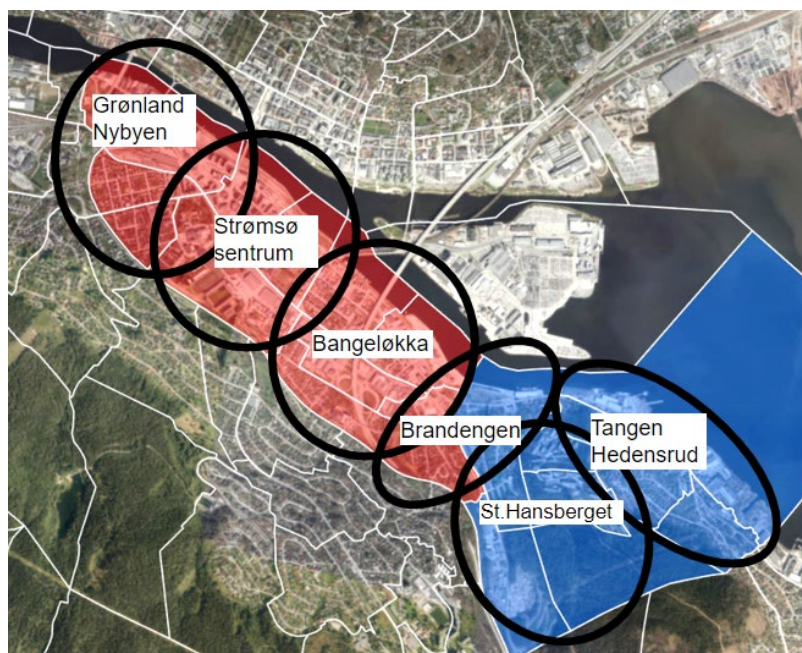
Kommunedel 7 - Strømsø, avgrensingsområdet for denne rapporten, er delt inn i seks levekårssoner. Disse består igjen av flere grunnkretser. Til sammen er det 20 grunnkretser i kommunedel 7. De har fått navnene Strømsø 1-11 og Tangen/Åskollen 1-9. På kartet under (Figur 3.2) er de elleve grunnkretsene Strømsø 1-11 merket med rødt, og de ni grunnkretsene Tangen/Åskollen 1-9 er merket med blått (de hvite linjene viser grensene mellom grunnkretsene). Kartet indikerer også hvilke grunnkretser som inngår i de seks ulike levekårssonene: Grønland Nybyen, Strømsø sentrum, Bangeløkka, Brandengen, Tangen Hedensrud og St.Hansberget.

Denne delen av kapitlet handler hovedsakelig om forskjellene mellom de seks levekårssonene i kommunedel 7, men i Vedlegg 1 omtales også noen demografiske forskjeller mellom grunnkretsene.

---

² Opplysninger gitt fra Drammen kommune, boligkontoret, juni 2022.

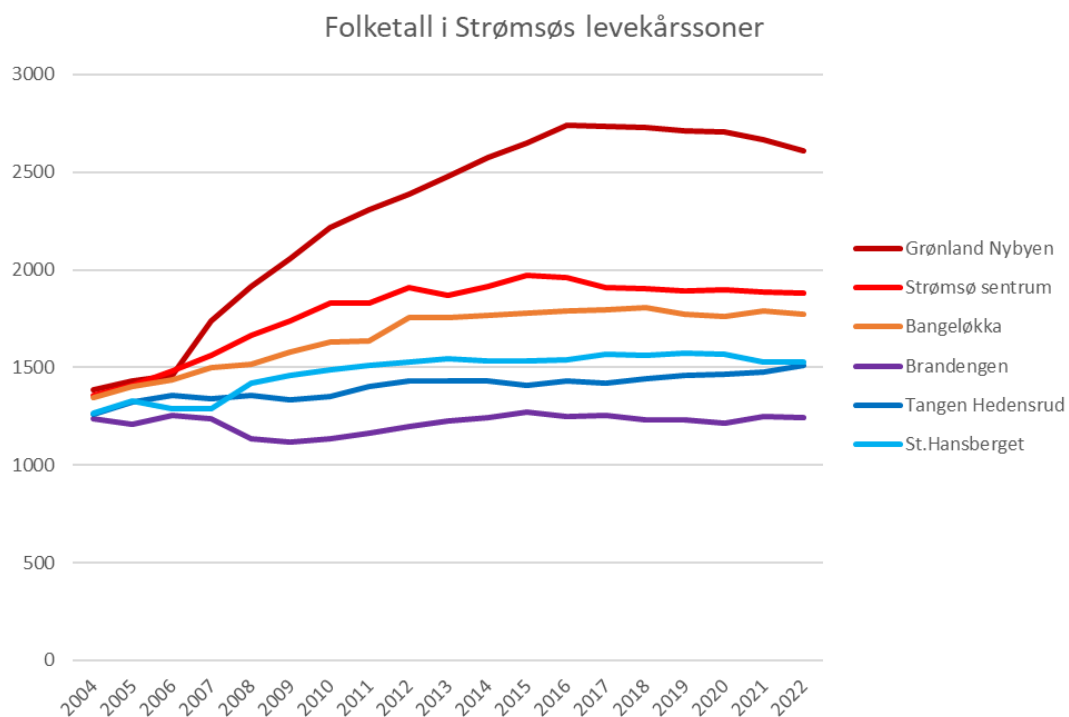
Figur 3.2: Strømsøs levekårssoner

3.3.1 Utvikling i folketall

Veksten i folketallet i Strømsø har vært moderat de siste tiårene, men som Figur 3.2 under viser, er det store forskjeller mellom levekårssonene.

Figur 3.3: Folketallsutvikling i Strømsøs levekårssoner.

Mens Grønland Nybyen har hatt en betydelig vekst i folketallet – nesten en dobling fra 2006 til 2016 – har veksten vært langt svakere i de andre levekårssonene. Brandengen er levekårssonen med lavest folketall, og her har folketallet holdt seg omtrent stabilt de siste tiårene på rundt 1200

innbyggere. Veksten på Grønland Nybyen gjenspeiler i stor grad utviklingen av nye boligområder i denne perioden.

Også det siste tiåret (se Figur 3.4 under), er Grønland Nybyen området med klart størst befolkningsvekst. Sammenlignet med den prosentvise befolkningsveksten for hele Drammen (søylen lengst til høyre) er likevel ikke veksten i Grønland Nybyen spesielt sterk. De andre kommunedelene har hatt en relativt lav befolkningsvekst, eller ingen befolkningsvekst (St.Hansberget), eller til og med nedgang i folketallet (Strømsø sentrum) fra 2012 til 2022.

Figur 3.4: Prosentvis befolkningsvekst i Strømsøs levekårssoner og i Drammen, 2012-2022.

Selv om Strømsø sentrum ligger sentralt til, har det altså ikke vært særlig mye befolkningsvekst i området, med unntak fra i Grønland Nybyen.

3.3.2 Demografi fordelt på levekårssoner

Statistikkrapporten *Levekår i Drammen* presenterer detaljerte 2016-tall for en rekke indikatorer for levekår i alle kommunens levekårssoner. Disse tallene finnes også i en nyere versjon, fra 2018 (i notatet *Levekårsdata på sonenivå – datasett 2018 sammenliknet med datasett 2016*). Det er senere kommet en enda mer oppdatert versjon, men da vi gjorde våre analyser våren 2022 var ikke resultatene fra denne tilgjengelig. For en mer detaljert og omfattende analyse av levekårene i Strømsøs levekårssoner, som også inkluderer de mer oppdaterte tallene for 2020, anbefales Drammens kommunes levekårsdatarapport som vil publiseres samtidig med denne rapporten.

Både 2016- og 2018-dokumentet, som ligger til grunn for analysene under, har tall for de seks levekårssonene i Strømsø. Siden de fleste av disse levekårssonene har under 2000 innbyggere, fordelt på ulike aldre, som i ulik grad for eksempel mottar hjelp fra det offentlige, kan små variasjoner gi relativt store utslag. Vi har likevel forsøkt å gi et bilde av ulikhetene mellom Strømsøs levekårssoner når det gjelder demografi og levekår ved å hente ut tall for både 2016 og 2018, og beregne gjennomsnittet for disse. Slik kan man også sammenligne situasjonen i Strømsøs levekårssoner med gjennomsnittet for hele Drammen i de aktuelle årene. I noen tilfeller var bare tall for ett av de to årene 2016 og 2018 tilgjengelig, da har vi brukt dette ene tallet. Disse tilfellene er markert med stjerne (*) i tabellene under.

Tabell 3.1 viser levekårsindikatorer som handler om demografi, med særlig vekt på barn. Fargene i tabellen indikerer hvor mye hver av sonene skiller seg fra snittet for hele Drammen kommune, og i hvilken retning.

Vi har brukt to farger med to styrker for å vise om nivået på den aktuelle indikatoren er høyere (rød farge) eller lavere (blå farge) enn nivået for Drammen. Sterke røde farger viser at nivået for den aktuelle indikatoren i den aktuelle sonen er betydelig (mer enn 50%) høyere enn nivået for hele Drammen, mens svakere rød farge viser at nivået er høyere, men ikke så mye som 50% høyere enn nivået for Drammen. Tilsvarende viser blå farger at nivået er lavere, og den sterke blå fargen viser at nivået er betydelig (mer enn 50%) lavere enn for Drammen som helhet. Vi understreker at denne kategoriseringen kan dekke over store forskjeller innad i hver fargekode – for eksempel vil de lyse fargene som viser mer/mindre enn 50% avvik omfatte både eksempler på opp mot 50% avvik og svært små avvik fra kommunegjennomsnittet.

Tabell 3.1: Levekårsindikatorer for Strømsøs levekårssoner, demografiske forhold, 2016/18.

	Grønland Nybyen	Strømsø sentrum	Bangeløkka	Brandengen	Tangen Hedensrud	St.Hansberget
Befolkningsvekst						
Utflyttinger, andel av befolkningen						
Andel alenehusholdninger						
Andel hush. som leier bolig						
Andel med 'ikke-vestlig bakgrunn'	*					
Andel barn (3-12 år) i befolkningen						
Andel barn (0-17) m. én forelder	*					
Utflyttinger av barn (0-5 år)						
Andel barn i lavinntektshush (EU50)						
Andel barn i lavinntektshush (EU60)						
Andel barn (0-17) m. barnevernstiltak						

* Basert på tall for kun ett år

- Betydelig (>50%) høyere enn snittet for Drammen
- Høyere enn snittet for Drammen
- Lavere enn snittet for Drammen
- Betydelig (>50%) lavere enn snittet for Drammen

Den første raden i tabellen bekrefter at befolkningsveksten i de fleste av Strømsøs levekårssoner er betydelig lavere enn for Drammen som helhet, bortsett fra Grønland Nybyen. Samtidig er andelen som flytter fra Strømsø høyere enn for Drammen generelt, og særlig høy i Grønland Nybyen, Strømsø sentrum og Bangeløkka.

Andelen alenehusholdninger er også høy i forhold til hva som er vanlig i Drammen, og særlig høy i Strømsø sentrum. Strømsø sentrum og Bangeløkka skiller seg også ut med en spesielt høy andel husholdninger som leier boligen de bor i. Og selv om andelen innvandrere og norskfødte barn av innvandrere fra Øst-Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika (i tabellen forkortet til andel med 'ikke-

vestlig bakgrunn') er høyere enn gjennomsnittet for Drammen i alle levekårssonene, er den særlig høy i Bangeløkka og Brandengen.

Den nederste delen av tabellen tar for seg indikatorer knyttet til barn og oppvekst. Strømsø skiller seg ikke ut med en spesielt høy andel barn – i Strømsø sentrum er barneandelen faktisk betydelig lavere enn i Drammen generelt. Imidlertid, bortsett fra i Brandengen, er andelen barn som bor med én forelder relativt høy (særlig i Strømsø sentrum).

Alle sonene har høyere utflytting av barn enn snittet for Drammen, og særlig Grønland Nybyen, Strømsø sentrum, Bangeløkka og St.Hansberget har høy barneutflytting. Vi ser også at de fleste levekårssonene i Strømsø (unntatt Tangen Hedenstad) har en betydelig høyere andel barn i lavinntektshusholdninger enn Drammen som helhet. Når det gjelder andel barn med barnevernstiltak er denne betydelig høyere i St.Hansberget enn i Drammen generelt, men lavere i Grønland Nybyen, Strømsø sentrum, Brandengen og Tangen Hedenstad.

Oppsummert viser denne oversikten – basert på tall fra 2016 og 2018 - at særlig Strømsø sentrum og Bangeløkka har utmerket seg med høy andel utflyttinger, alenehusholdninger, hushold som leier bolig og lavinnteksthushold.

3.3.3 Økonomi, jobb og utdanning

Tabell 3.2 under viser tilsvarende resultater som tabellen i forrige avsnitt, for levekårsindikatorer om økonomi, jobb og utdanning. Fargene i tabellen er beregnet ved hjelp av den samme metoden som beskrevet over.

Resultatene i Tabell 3.2 bygger på de samme kildene som Tabell 3.1. Siden det generelt er en relativt liten del av befolkningen som mottar en del av de offentlige ytelsene som beskrives i Tabell 3.2, kan små variasjoner gi særlig store utslag her og det kan være store variasjoner fra år til år. Nyere tall kan også gi et annet bilde enn det som formidles i tabellen. Vi viser igjen til Drammen kommunes egne levekårsdatarapport for en mer utfyllende beskrivelse som også inkluderer 2020-tall.

Som den første raden i tabellen viser, er medianinntekten etter skatt lavere i de fleste deler av Strømsø enn snittet for Drammen (bortsett fra Grønland Nybyen, der medianinntekten er på samme nivå som for hele Drammen).

Andelen av befolkningen (16 år eller mer) som har høy utdanning er noe høyere enn snittet for Drammen i Grønland Nybyen, Strømsø sentrum og Bangeløkka, og noe lavere i Brandengen, Tangen Hedenstad og St.Hansberget.

Tabell 3.2: Levekårsindikatorer for Strømsøs levekårssoner, for økonomi, jobb og utdanning, 2016/18.

	Grønland Nybyen	Strømsø sentrum	Bangeløkka	Brandengen	Tangen Hedensrud	St.Hansberget
Medianinntekt etter skatt						
Andel (16+) med høy utdanning						
Andel (16+) med lav utdanning						
Andel (21-29) uten yrkes-/studiekompetanse						
Andel unge uføre						
Ungdomsledighet (15-29 år)						
Registrert arbeidsledighet						
Andel på arbeidsavklaringspenger						
Andel på overgangsstønad		*			*	
Andel i lavinntektshush. (EU50)						
Andel i lavinntektshush. (EU60)						
Andel sosialhjelpsmottakere						

* Basert på tall for kun ett år

	Betydelig (>50%) høyere enn snittet for Drammen
	Høyere enn snittet for Drammen
	Lavere enn snittet for Drammen
	Betydelig (>50%) lavere enn snittet for Drammen

Tilsvarende er andelen med lav utdanning noe lavere enn for Drammen generelt i Grønland Nybyen og Strømsø sentrum, og noe høyere enn de andre levekårssonene.

Andelen i alderen 21-29 år som ikke har yrkes- eller studiekompetanse er høyest i Brandengen, og andelen unge uføre er særlig høy i Strømsø sentrum. Ungdomsledigheten (arbeidsledighet i alderen 15-29 år) er noe høyere enn snittet for Drammen i alle sonene utenom Strømsø sentrum og St.Hansberget, mens den generelle arbeidsledigheten er særlig høy i Bangeløkka og Brandengen.

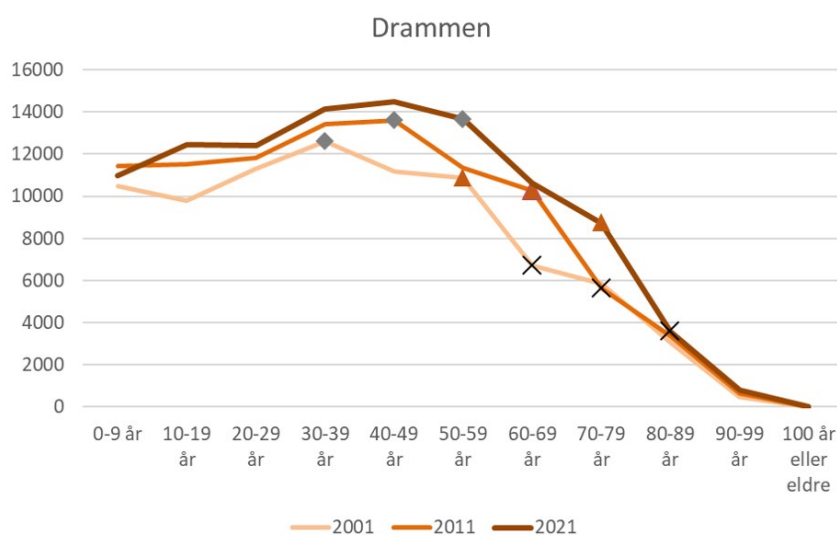
Andelen som går på arbeidsavklaringspenger og andelen på overgangsstønad er lavere enn snittet i Grønland Nybyen og Bangeløkka, og høyere i de andre sonene. Andelen i lavhusholdninger er høyere enn for Drammen generelt i alle levekårssonene i Strømsø, og særlig høy i Strømsø sentrum, Bangeløkka og Brandengen. Også andelen sosialhjelpsmottakere er særlig høy i Bangeløkka og Brandengen, og bare Grønland Nybyen hadde en lavere andel sosialhjelpsmottakere enn i Drammen generelt.

3.3.4 Aldersprofiler

I Norge finnes data om befolkningen etter alder på svært lavt geografisk nivå, helt ned til grunnkrets. Det gjør det mulig å lage aldersprofiler, som viser hvordan befolkningen i et område fordeler seg etter alder. Slike aldersprofiler kan gi mye informasjon om situasjonen og utviklingen i et område, særlig hvis man sammenligner aldersprofiler for ulike kalenderår. Noe av informasjonen man kan trekke ut av slike profiler, er:

- Hvilke aldersgrupper som dominerer i området og hvordan dette har utviklet seg over tid
- I hvor stor grad folketallet vokser eller synker, i ulike aldersgrupper
- Om området har stabil befolkning eller stor utskifting av befolkningen (og hvilke aldersgrupper som evt flytter inn og ut)
- Mulige generasjonsskifter i framtiden
- Hva slags boliger folk vil etterspørre i framtiden, som illustrert i Figur 2.2 om hva slags boliger mennesker av forskjellige aldre bor i.

Figur 3.5: Befolkningen i Drammen etter alder i 2001, 2011 og 2021

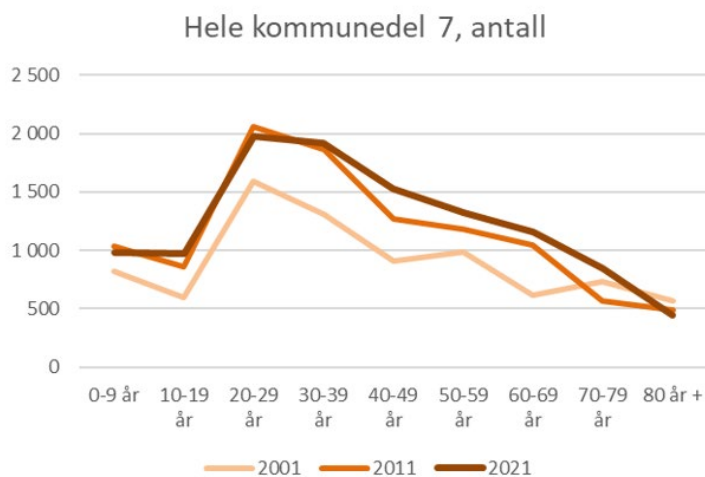
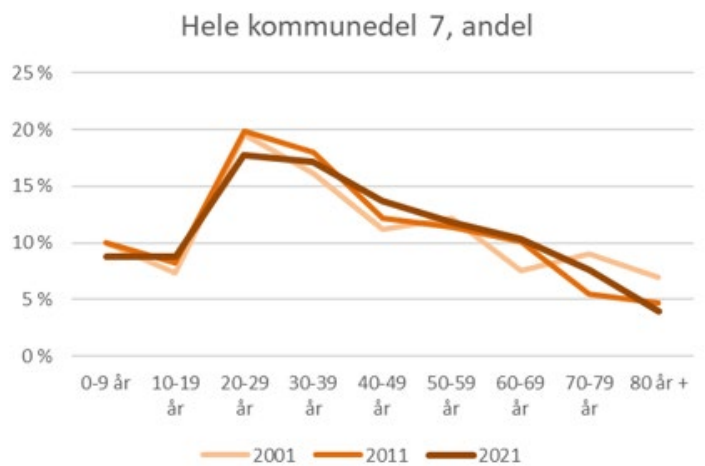

Figur 3.5 over viser aldersprofilene i hele Drammen kommune for 2021, 2011 og 2001. Jo senere år, dess mørkere er fargen på linja. I figuren er det også lagt inn noen symboler som indikerer kull som kan følges over tid. Den grå firkanten viser gruppen som var 30-39 år i 2001. Ti år senere var de 40-49 år, og 20 år senere (2021) var de 50-59 år. I figuren ser vi at denne gruppa har blitt stadig større, noe som indikerer (netto) innflytting. Den oransje trekanten viser gruppen som var 50-59 år i 2001, 60-69 år i 2011 og 70-79 år i 2021. Denne gruppa er blitt noe mindre over tid, noe som kan skyldes både (netto) utflytting og dødelighet. Slik kan man følge kull over tid, og når aldersprofilene forskyver seg mot høyre ettersom årene går (slik denne for Drammen til dels gjør), er det et tegn på en relativt stabil og bofast befolkning. Aldersprofilene forteller også om en befolkningsvekst i de aller fleste aldersgrupper: Linjen for 2021 ligger stort sett høyere enn både linjen for 2011 og den for 2001. I dag (2021) er 40-49-åringene det største kullet i Drammen, men figuren viser også at det er store kull som nå nærmer seg de eldste aldersgruppene, både de som i dag er 70-79 år og de som er noe yngre.

Aldersprofilene for Strømsø er noe annerledes enn for Drammen. Figurene under (Figur 3.6) viser befolkningen i Strømsø (kommunedel 7) etter alder, både i prosent (øverst) og i antall (nederst). Disse profilene skiller seg fra den for Drammen på flere måter. For det første er det en langt lavere andel barn i befolkningen. For det andre er aldersfordelingen bemerkelsesverdig stabil hvis vi sammenligner 2001, 2011 og 2021. Det vises tydeligst i den øverste figuren. En slik stabil

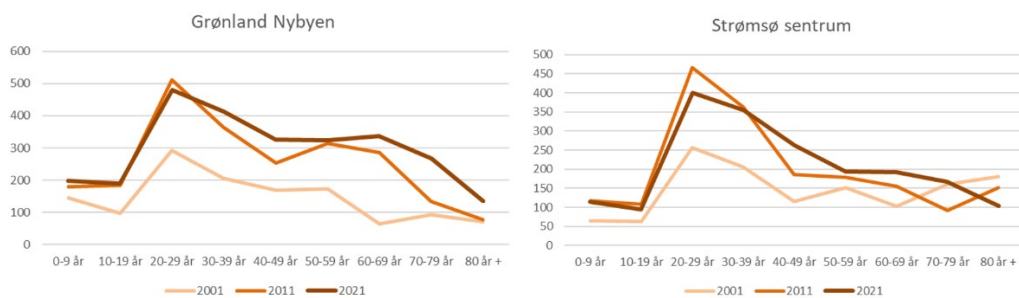
aldersprofil vitner om en *ustabil* befolkning, der mange kommer flyttende til området i 20-29-årsalderen, og deretter flytter ut igjen, slik at det blir stor grad av gjennomtrekk i befolkningen. Den nederste delen av figuren viser befolkningen etter antall, og illustrerer hvordan mesteparten av befolkningsveksten i Strømsø kom mellom 2001 og 2011, særlig for de yngre aldersgruppene.

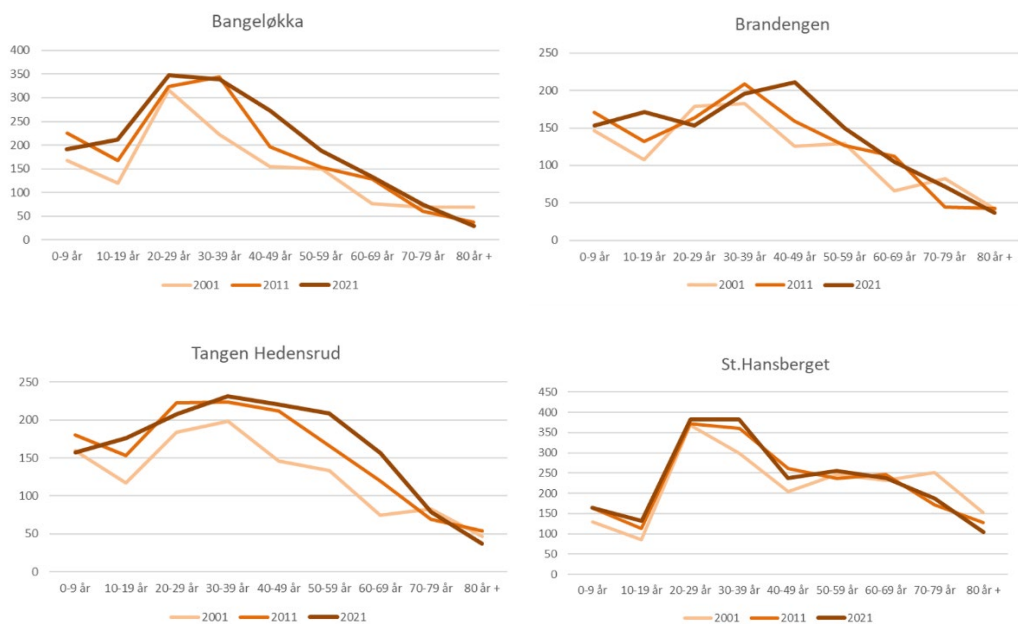
Figur 3.6: Strømsøs befolkning etter alder i 2001, 2011 og 2021.
Andel (øverst) og antall (nederst)

Slike aldersprofiler kan også lages for levekårssonene i Strømsø, noe som er gjort i Figur 3.7 under.

Figur 3.7: Befolkningen i Strømsøs levekårssoner etter alder i 2001, 2011 og 2021

Som aksene til høyre i disse figurene viser, er det relativt store forskjeller i folketallet i de ulike levekårssonene. Det er også klare forskjeller i aldersfordelingen: Strømsø sentrum og Bangeløkka og har særlig mange unge voksne (i 20- og 30-årene), Tangen Hedensrud og Brandengen har en høyere andel eldre voksne (og barn), mens Grønland Nybyen og St.Hansberget har aldersprofiler med to høyder – en slags ‘kamelprofil’ – der det er mange unge voksne, men også en relativt høy andel i 60- og 70-årene.

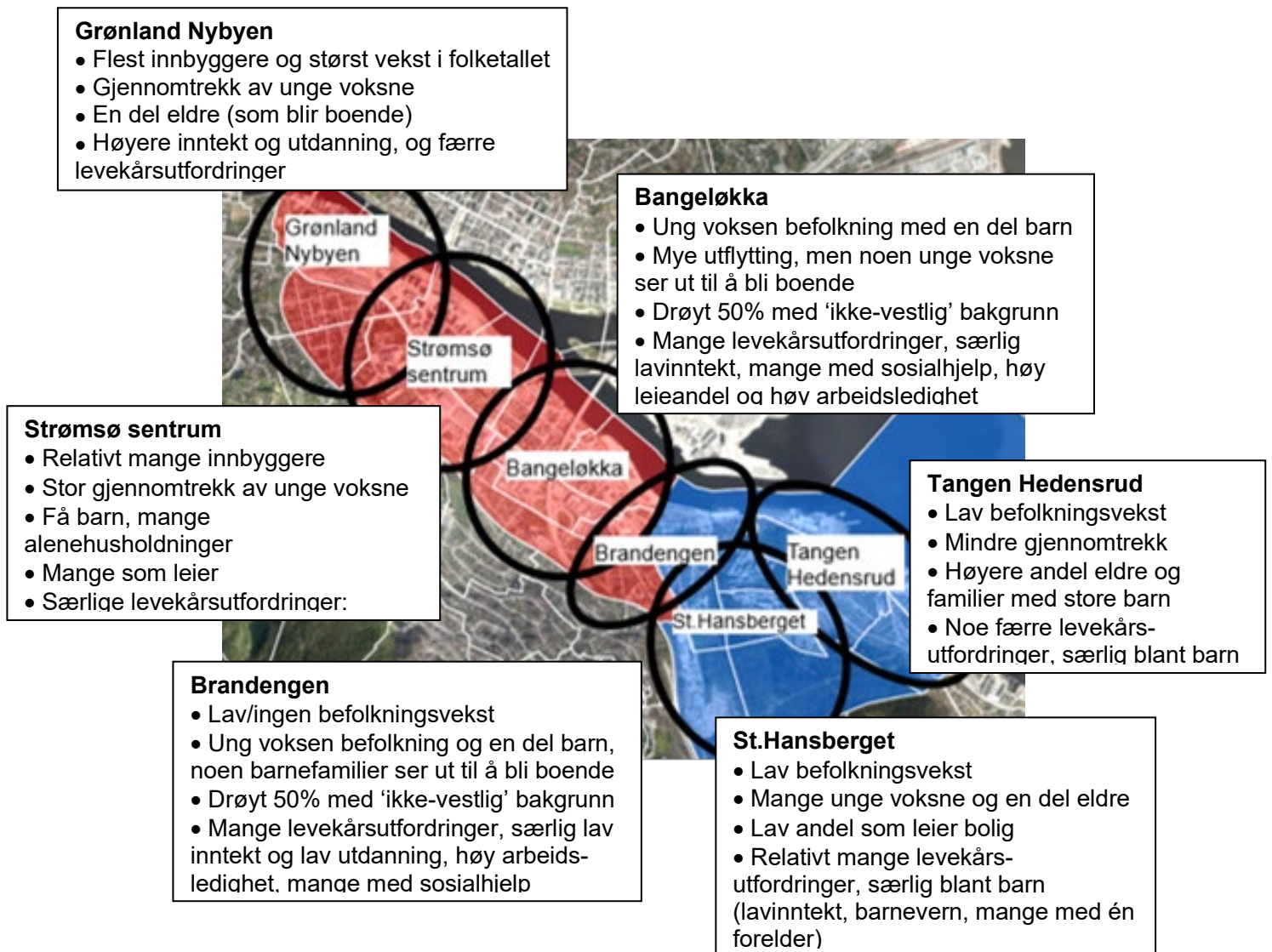
Aldersprofilene i Strømsø sentrum og St.Hansberget har endret seg lite fra 2011 til 2021, noe som vitner om stort gjennomtrekk i befolkningen. På den andre siden er det tydeligere forskyvning av befolkningsprofilen i Brandengen og Tangen Hedensrud, som vitner om en mer bofast befolkning i disse levekårssonene. For Grønland Nybyen ser det ut til å være en kombinasjon av relativt stort gjennomtrekk blant unge voksne (lite endringer i aldersprofilen i aldersgruppene 20-49 år), men samtidig en mer bofast befolkning av eldre (tydeligere tegn til forskyvning av grafen blant aldersgruppene over 50 år). Det kan tale for at vi vil se en ytterligere økning i de eldste aldersgruppene framover i Grønland Nybyen, og sannsynligvis også i Tangen Hedensrud og etter hvert også i Brandengen.

Også på grunnkrets-nivå er det forskjeller i aldersprofilene. Dette vises i Vedlegg 1 der blant annet ‘kamelprofilen’ vises enda tydeligere i den grunnkretsen i Grønland Nybyen som ligger nærmest elva, mens ‘gjennomstrømningsprofilene’ vises tydeligere i grunnkretser litt lenger sør. I Tangen-Åskollen-området er det også en tydelig ‘kamelprofil’ i flere av grunnkretsene.

3.4 Oppsummering – hva sier tallene om ulike deler av Strømsø?

Som vist over, finnes det en rekke tall som belyser demografi og levekår i Strømsøs levekårssoner på mange ulike måter. I Figur 3.8 under er det gjort et forsøk på å sammenfatte noen hovedforskjeller:

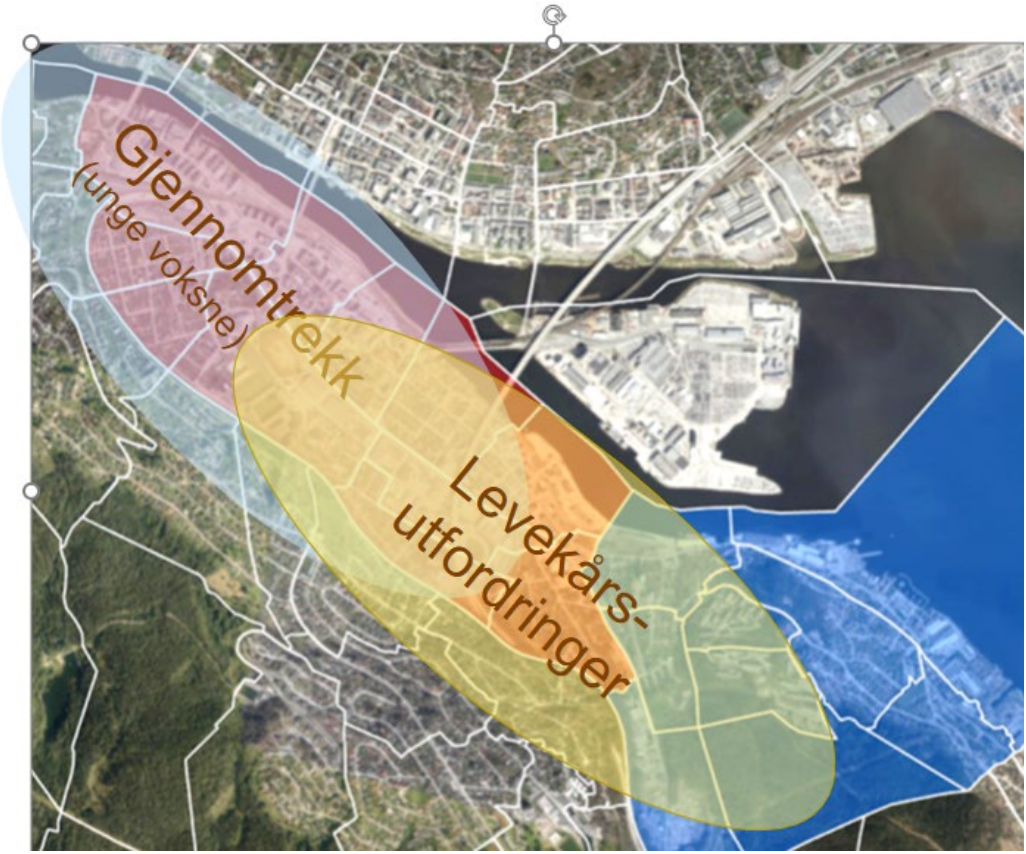
Figur 3.8: Oppsummering av indikatorer for levekår og demografi i Strømsøs levekårssoner.

For å forenkle resultatene fra statistikken ytterligere, kan befolkningsutfordringene i kommunedel 7 oppsummeres som i Figur 3.9 under. Mens gjennomtrekk – særlig av unge voksne – ser ut til å prege Grønland Nybyen, Strømsø sentrum og til dels Bangeløkka mer enn de andre levekårssonene, er det en opphopning av levekårsutfordringer særlig i Bangeløkka, Brandengen og St.Hansberget (og delvis også i Strømsø sentrum). Tangen Hedensrud ser ut til både å ha en mer bofast befolkning og færre levekårsutfordringer (særlig blant barn).

Figur 3.9: Forenklet oppsummering av levekårs- og befolkningsutfordringer på Strømsø.

Strømsø er blitt up-and-coming, og er den beste siden av byen. Det er fordi den ikke er strømlinjeformet, men har mye charm. Jeg er redd for at identiteten skal bli borte med mye nye bygg (beboer)

4 Stedsbilder og stedsidentitet

Stedsidentitet som begrep er nært knyttet til stedsbilder, og som handler om forestillinger om hvordan et sted er med alle dets kvaliteter og positive sider, dårlige sider og mangler, muligheter og begrensninger for fremtidig utvikling. Det er et sammensatt fenomen som gis ulike definisjoner avhengig av faglig ståsted. I tradisjonelle fysiske stedsanalyser forstås stedsidentitet primært ut fra stedets visuelle kvaliteter i landskap, bebyggelse og andre fysiske uttrykk (Vestby og Skogheim 2010, Miljøverndepartementet 1993). Sosiokulturelle stedsanalyser baseres på en videre forståelse av stedsidentitet. Det inkluderer også for eksempel næringslivshistorie, lokale tradisjoner, kulturliv og tilhørighet, og der materielle og immaterielle dimensjoner veves i hverandre og som utgjør særpreget ved stedet.

Stedsbilder kan være forskjellig avhengig av «øynene som ser». Den samme virkeligheten kan tolkes forskjellig fra person til person, samtidig som vi finner kollektive stedsoppfatninger som dominerer. Oppfatninger av stedet kan knyttes til bestemte negative hendelser (f.eks. kriminalitet, opplevelse av utrygghet etc), eller til positive opplevelser som for eksempel trivsel, hyggelige nabolag etc. Det vil også være forskjell på interne og eksterne stedsbilder. Eksterne stedsbilder kan både være negativ omtale i media og positiv omtale i turistbrosjyrer eller salgsdokumenter for å promotere stedet.

I kapittel 2 ble Strømsø beskrevet med et utenfrablakk, som en kommunedel med utfordringer og muligheter. Et annet utenfrablakk er hentet fra Ordføreren, som i 2020 beskrev delbydelen med både «trekkfulle utleieleiligheter i gårder fra helt tilbake til 1600-tallet, og moderne eksklusive leiligheter. Strømsø har mange fattige barn, men det er også en bydel med velstand. Strømsø har et ungdomsmiljø med store utfordringer, men også et rikt foreningsliv som skaper inkludering og trygghet. Mange Strømsø-beboere har lav utdanning, samtidig som kommunedelen huser alle utdanningsinstitusjoner fra barneskole til universitet. Strømsø har utfordringene og Strømsø har mulighetene. Strømsø er Fremtids-Norge i miniatyr» (Programbeskrivelse Strømsø 2030, s. 4).

Hvilke oppfatninger og bilder har lokale aktører og lokalbefolkningen av Strømsø? Hva kan sies å være Strømsø's stedsidentitet? Hvilke steder frembringer positive bilder og forestillinger, og hvilke steder gir negative oppfatninger av Strømsø? I hvilken grad er samsvarer disse oppfatningene og i hvilken grad er de motsetninger?

For å få frem hvilke forestillinger og oppfatninger lokalbefolkningen og andre aktører har av området Strømsø knyttes dette både til fysiske steder, historiske hendelser og egne opplevelser og erfaringer.

Hovedbildet av Strømsø

Før vi presenterer stedsbilder, og lokale oppfatninger om positive og negative karakteristika ved Strømsø, skal vi kort reflektere over hva beboere og lokale aktører oppfatter som Strømsø, og hva de assosierer med Strømsø når de snakker om stedet.

Strømsø er, som presentert i forrige kapittel, ikke definert som ett sted men delt inn i flere levekårssoner eller steder. Strømsø kan grovt sett deles inn i tre områder som på hver sin måte gir kommunedelen sitt særpreg og som følger en geografisk deling: Grønland / Nybyen, Strømsø sentrum og Bangeløkka, og Brandengen, St.Hansberget og Tangen. I samtale med innbyggere kom det tydelig fram at Strømsø ble forstått som *Strømsø sentrum*, kanskje strukket ned mot Bangeløkka, og det var umiddelbart disse områdene som innbyggerne fortalte om da vi ba om innspill og erfaringer. Etter hvert formidlet de også fra sitt eget nærmiljø og områdene de kjente

som sine hverdagsarenaer. Men disse var ikke nødvendigvis i samsvar med navnet på levekårssonene. «*Jeg pleier å si at jeg har vokst opp mellom motorveibrua og Rundtom, har ikke noe annet navn på det*», sier en av informantene. Disse refleksjonene samsvarer med det vi påpekte innledningsvis i omtalen av kommunedel Strømsø og forsterker stedsbildet av Strømsø som mange lokalsamfunn og steder, med flere stedsidentiteter.

4.1 Kulturhistorisk identitet

Det er flere kulturhistoriske trekk som på ulike måter bidrar til å gi Strømsø sin karakter. Det kulturhistoriske omfatter både historien i fysiske miljøer, men også arrangementer og aktiviteter som brukes for å fremme stedets eldre og nyere kulturhistorie.

4.1.1 Bygningsmiljøer

Strømsø har mange hundre års historie, men det var særlig på 1600-tallet Strømsø fikk en viktig strategisk plassering som havn for trelast og annen næring, og som ga grobunn for bebyggelse og infrastruktur. Da generalforvalter Daniel Knoff fikk flyttet Tollboden fra Bragernes over til Strømsø-siden i 1652 ble Strømsø befestet som bysamfunn og ladested.

Slik kommunedelen fremstår i dag gjenspeiles rundt 400 års byhistorie med ulike elementer som representerer byens utvikling, og utbyggingen av Strømsø ble i stor grad formet etter den strukturen som ble etablert på midten av 1600-tallet med elva som hovedåre for handel og skipsfart. Tangenområdets er kjent som sentrum for skipsbygging, handel og sjøfart. På 1800-tallet ble det etablert en rekke bedrifter på Tangen, blant annet Drammens jernstøperi fra 1847. I dag eksisterer fortsatt Seilmaker Peter Høeg (grunnlagt 1767), Tangens og Drammens eldste bedrift.

En del bygårder fra 1700-tallet finnes også i dag, med spor blant annet av handelsforbindelsen med Holland, men også fra trelasthandel med England og Tyskland. Særlig kjøpmannsgårdene langs Tollbugata ved Gyldenløves plass vitner om at gata var hovedgate til langt utover 1800-tallet, og Gyldenløves plass var Strømsøs sentrum. Mest kjent er *Bangegården*, *Cappelengården*, *Lærumgården* og *Scheitliegården* med bakgårdsbebyggelsen intakt. I tillegg finner vi *Prestegården* og *Børneasylet* som kjente bygninger. *Strømsø kirke* ble bygget i 1667, oppført på initiativ og med midler fra Knoff. Kirken og kirkegården representerer et viktig byrom og grøntareal i bydelen (NIKU 2013).

Etter hvert flyttes sentrums tyngdepunkt til det som skal bli Strømsø torg, ikke minst grunnet bybrua mellom Bragernes og Strømsø som ble oppført 1811. Senere ble også jernbanen (Randsfjordbanen) etablert i 1868. Kjente bygg fra 1800-tallet er *Norges Bank-bygget* fra 1842 og *Latinskolen* som ligger i Tollbugata 1 fra 1861.

Mot slutten av 1800-tallet opplevde Drammen en betydelig vekst som følge av industrialiseringen, og dermed også en av de mest omfattende byggeperiodene i byens historie. En omfattende bybrann både på Bragernes (1866) og Strømsø (1870) ga rom for nye plangrep med kvartalsstruktur, samtidig som den nye byplanen på Strømsø i større grad ble tilpasset den eksisterende 1600- og 1700-talls strukturen. Områdene sør-øst for kirken og Tordenskioldsgate, samt de tidligere ubebygde arealene mot Bjørnstjerne Bjørnsonsgate ble bygget – for det meste i tre, men med innslag av murhus.

I tillegg til de gamle kjøpmannsgårdene og de typiske praktbyggene ved Strømsø torg som bidrar til Strømsøs identitet, finner vi også *Drammenshuset* i halvannen etasje som er representert på Strømsø i ulike varianter. Disse husene er med på å sette sitt preg på enkelte boligområder også i dag. Dette var en form for typehus bygget i tre, og ble utviklet for å imøtekomme behovet for rask gjenoppbygging av boliger. Etter brannen ble det innført murtvang, men med unntak av bygninger med gesimshøyde under fem meter. Drammenshusene ble oppført side om side med murgårdene. Fordi disse husene var rimeligere å bygge, ble det til en viss grad en klassedeling fordi det kun var

borgerskapet som hadde råd til å bygge murhus. Drammenshusene ser vi særlig nedover mot Rundtom.

For mange er det nettopp den eldre bebyggelsen og den gamle gatestrukturen som gir Strømsø sjel og som skiller seg fra de andre kommunedelene i Drammen. Det er mange av våre informanter som trekker fram den eldre trehusbebyggelsen som svært positivt for Strømsø – «de gamle husene gir området sjel».

Vi må passe på gamle hus! Det er mange av dem i Drammen. Strømsø er en av de områdene med mest gamle hus og det er spesielt område i Strømsø som er veldig shabby. Vi må ta vare på dem før det blir så sent for å beskytte spesielle miljø som er der. Mange skriker om oppussing og oppgradering av dette område. Det blir som Grunerløkka. Men vi trenger at politikere ikke svinger i meningene sine. Noen ganger sier de ja og andre gang nei! Det må gis en sjanse. (informant frivilligheten)

De siste fem til ti årene har Strømsø blitt up-and-coming, og er den beste siden av byen. Det er fordi den ikke er strømlinjeformet, men har mye charm. Jeg er redd for at identiteten skal bli borte med mye nye bygg. Det gjelder ikke bare høyden på byggene, men hva de inneholder. Det er viktig at det blir boliger og ikke kontorbygg som bygges – med flere boliger får vi inn flere folk som igjen kan bidra til mer liv her. (informant næringsaktør)

En av beboerne sier «Den gamle bydelen må bevares og repareres. Det er en styrke å ha et hyggelig, historisk miljø i Drammen som kan være attraktivt for alle. Det bidrar til egenarten. Se til Gamlebyen i Fredrikstad som er attraktivt. Man kan få til hyggelige kafeer og mye annet».

4.1.2 Revitalisering av kaiområdet

Tangenkaia er ett av de eldre områdene som nå er i ferd med å revitaliseres og transformeres. Det er fortsatt mye lagervirksomhet på kaia, men vi ser allerede en utvikling som går i retning av mer publikumsrettede funksjoner og som skaper liv i dette området. Felles for flere av virksomhetene er kreative bedrifter. Firmaet *Atendi* er eksperter på kreativt lys, lyd og teknikk, og er en ledende aktør i bransjen for lys av scene, studio, foto og arkitektur. En annen aktør - *Direkte-Premier AS* i Aabys gate – er landets største på ulike typer premier. *Aktiv rekruttering* ligger i den gamle Tollboden, og er et rekrutteringsbyrå som tilbyr rekruttering til faste stillinger og engasjement. *Italmarin* er Norges største båtmegler, og tilbyr kommisjonssalg og import av brukte båter. Firmaet holder til i Havnegata ved Tangen Kai, med en stor utstillingshall. Kontorcompaniet i Havnegata er en familiedrevet leverandør av møbler og interiør til det lokale og regionale næringslivet på Østlandet. *Los & Co* er et moderne markedsføringsbyrå som har kontorer i Skur 2. I Tollboden finner vi også firmaet *Ravn Studio* som utvikler kvalitetsspill for alle plattformer. Offentlige kontorer som Drammen eiendom KF holder til på Skur 1, sammen med Drammen Havn.

På kaia finner vi også Haandbryggeriet, nabolagets egen ølbrygger som er etablert i skur 3 og 4. Her produseres det lokalt øl i tillegg til at det er etablert en populær bydelspub i lokalene. Her kommer imidlertid folk fra hele byen på besøk for å oppleve den unike stemningen på Tangenkaia. Pizzavognen *Ciao Pizza*, som ligget vegg i vegg med Haandbryggeriet, tilbyr napolitansk pizza fra vedovn.

4.1.3 Rituelle arrangementer

De senere årene er det arrangert større tilstelninger knyttet til det fysiske bygningsmiljøet på Strømsø. En av disse er **Globusfestivalen** som arrangeres på Strømsø torg, og som henter navnet fra den karakteristiske Globusgården bygget i perioden 1964-68. Festivalen arrangeres hver høst. Høsten 2022 flytter festivalen til Knutepunkt Strømsø, men beholder navnet.

Globusfestivalen er akkurat hva byen trengte, og hva byen handler om. Drammen etter Oslo er den byen med størst andel med innbyggere som flerkulturell bakgrunn, og alle blir med på festivalen: rike og fattige, med alle hudfarger, fra alle nasjonaliteter og politikkbakgrunn. Det er mat og kultur, og det er billig mat. I tillegg er det mye dans og musikk, og litteratur med opplesninger. Det er kombinasjon av lokal identitet og kultur. Mange er veldig stolte av Drammen på grunn av Globusfestival fordi det feirer mangfold og det er noe å bli stolt av. (informant, tjenesteyter)

Festivalen er en feiring av det internasjonale Drammen med fokus på mat og kultur som dans, musikk og teater. Arrangementet ønsker å nå alle befolkningsgrupper og aldre, men har et ekstra fokus på familier og de internasjonale befolkningsgruppene i byen. Festivalen er gratis. Målet med arrangementet er å vise frem de positive sidene ved et internasjonalt samfunn og på den måten bygge broer mellom ulike befolkningsgrupper, aldre og tradisjoner. I forbindelse med festivalen arrangeres også **Globuskonferansen** årlig på Union scene, som en nasjonal konferanse som setter søkelys på mangfold i kulturlivet.

4.1.4 Andre arrangementer på Strømsø

I tillegg til de større arrangementene har det den siste tiden også dukket opp mindre festivaler og arrangementer som bidrar til stedstilhørighet. En av disse er **Plenen**, en nabolagsfest som arrangeres i og rundt Strømsø Torg hver august, der de lokale forretningene og serveringsstedene har gått sammen om å skape liv i byrommet med konserter og gateservering. **Strømsø kirke** er godt etablert som kulturkirke med arrangementer.

For barnefamilier er angementer i tilknytning til **Knutepunkt Strømsø** i ferd med å bli faste, årlige innslag. Barnas dag med aktiviteter i hagen på forsommeren og sanking av påskeegg i tilknytning til påsken er noe av aktivitetene. Hensikten er blant annet å etablere et møtested for barnefamilier (og alle andre) i nabolaget og på den måten skape tilhørighet for de som på Strømsø.

Aktiviteter knyttet til matkultur er også med på å gi Strømsø en «ny» identitet. Sommeren 2022 arrangeres den første **Vinfestivalen** i forbindelse med den nye mathallen, Drammen Streetfood, som åpnet mai 2022. I tillegg har **Haandbryggeriet** som holder til i Skur 4 på kaia i flere år arrangert konserter med lokale artister. Aktiviteter i regi av bryggeriet har bidratt til å revitalisere det eldre kaiområdet og som gitt stedet nytt image.

Til sammen bidrar både Globusfestivalen og de lokale aktørene til å styrke Strømsøs positive stedbilde og lokalbefolkningens stedstilhørighet.

4.2 Dagens Strømsø: Oppfatninger om stedskvaliteter

Det er mange kvaliteter ved Strømsø som beboere og lokale aktører mener bidrar til at Strømsø er den beste delen i Drammen.

Ikke minst sammenlignes Strømsø med Bragernes. «*Strømsø er den beste siden av Drammen*». Det er mange som påpeker at Strømsø er mye hyggeligere enn Bragernes-siden, og dette til tross for at Strømsø har mindre sol (ligger på skyggesiden). Begrunnelsen for beboernes entusiasme er særlig den genuine bebyggelsen med de gamle husene, innvandrerbbutikkene og det mangfoldet av folk man finner i bydelen. Flere trekker frem at Bragernes ble ødelagt av utbyggingen langs elva, og er opptatt av at det ikke må skje på Strømsø-siden. Strømsø oppfattes også som et småsted: «*Strømsø er som et lite «småsted» sammenlignet med Bragernes. Der er det for tett*», ifølge en beboer.

4.2.1 Perfekt beliggenhet

Av det som er mest fremtredende er Strømsøs *beliggenhet*. Det ligger sentralt i forhold til kollektivtilbud med både busser og ikke minst tog. «Vi har et veldig bra busstilbud her, og det er veldig sentralt».

I tillegg trekkes nærheten til elva fram som en kvalitet. Elvepromenaden går langs deler av elva og ned til Tangenområdet. Disse områdene gir mulighet til picnic, grilling og med mulighet for bading med tilrettelagte strender.

I tillegg er det mange som trekker fram at det er kort vei til turveiene i marka. Lavere boligpriser trekkes også fram som en positiv side ved Strømsø.

4.2.2 Mangfold

Det kulturelle mangfoldet på Strømsø trekkes fram av flere informanter når de skal fortelle om Strømsøs kvaliteter. Det dreier seg både om mangfoldet som innbyggerne representerer med mange nasjonaliteter, men også om mangfoldet i kulturlivet, i næringsliv med frisører og systuer, matbutikker med utvalg fra mange land og puber og spisesteder for alle.

«Vi har et annerledes utvalg og tilbud enn på Bragernes-siden» er det flere som mener. Andre trekker fram det etniske mangfoldet som gjør Strømsø mer spennende enn andre områder, for eksempel enn Bragernes.

Det kulturelle mangfoldet gir mer liv i gatene:

Det flerkulturelle miljøet for eksempel i Tollbugata – mye forskjellig næringsvirksomhet og det arrangeres fester etc. Mange får til interessante møtepunkter mellom kulturer. Nå er det liv i gata. Det er liv som må beholdes og styrkes (informant interesseorganisasjon)

Strømsø har også mange *trossamfunn* som bidrar til mangfold. Vi finner baptistmenighet og metodistmenighet som lenge har holdt til på Strømsø, og som henger sammen med det gamle havneområdet. Etter hvert har det kommet til menigheter for hinduer og muslimer.

I den eldre delen av Strømsø har flere kunstnere etablert seg og har sine atelier. Det er også etablert et atelier-fellesskap i dette området med en kort leiekontrakt. Området er populært for kunstnere, men leieprisene har de siste årene steget så flere opplever å ikke ha råd til å være der.

4.3 Dagens Strømsø: Oppfatninger om negative forhold og hva som mangler

Samtidig som Strømsø har mange kvaliteter som brukere og beboere påpeker og som det er viktig å få fram, er det også flere sider ved Strømsø som ikke oppfattes som så bra og som bidrar til å nyansere stedsbildene.

4.3.1 Strømsø ligger på skyggesiden

Oppfatninger av Strømsø som ligger på skyggesiden deles av flere informanter, og da er det den fysiske beliggenheten i forhold til sola som det vises til. «Sola er på Bragernes-siden», sies det. Ifølge enkelte informanter kan dette ha betydning for etablering av møtesteder og spisesteder utendørs i sommerhalvåret, og kan forklare hvorfor det ikke er flere utekafeer i området. Det vil ikke være like attraktivt å sette seg på en skyggefull fortauskafé eller i en skyggefull bakgård når utestedene på Bragernes bader i sol – særlig på ettermiddagen og kvelden.

Her presenteres et knippe utsagn som viser Strømsøs «skyggesider» og som nyanserer de positive stedsbildene som er presentert over:

- Strømsø kommer i skyggen av markedsføring. «Strømsø mangler en markant profil, en aktør fra næringslivet eller fra sentralpolitikken. Det er ingen stolthet her».
- «Strømsø er for langstrakt til at det blir et godt samhold for barn og unge, det er for mange områder. Derfor må det satses på lokale nærområder som bidrar til å bygge stedstilhørighet».
- «Strømsø mangler trekkplaster som gjør at folk fra hele Drammen kommer for å bruke Strømsø».
- «Det er for mye gjennomgangstrafikk som preger stedet».
- «Det er et sted du bor men ikke kan gjøre noe, og det ligger langs elva men som man er avskåret fra å bruke».
- «Strømsø har endret seg på grunn av infrastrukturen. Det var mye mer liv her før, det var mer forretninger».
- «Strømsø torg kalles på folkemunne «Den himmelske freds plass» fordi den er så «død».

Flere av informantene påpeker at det blir mye skitt og støv i gatene og fasadene som en konsekvens av mye trafikk. Dette gir et lite innbydende inntrykk. I tillegg påpekes det også at områdene utenfor enkelte matbutikker preges av rot og forsøpling.

- «Bjørnstjerne Bjørnsonsgate og område rundt Brandengen skole er ikke fine. Det er stygt, med mye trafikk. Barn må krysse veien som har masse trafikk».
- «Alle gatene fra Holmenbrua bort til Tangen er shabby, der er det masse glemte hus og bygninger her».

4.3.2 Strømsø – en delt kommunedel

Et tydelig stedsbilde av Strømsø er at det er en delt kommunedel som har ulike identiteter. Det er to hovedbilder som tegner seg: den nedre delen av Strømsø som går fra knutepunktet mot Brandengen og Rundtom og den øvre delen mot sentrum, og Nybyen. «*Strømsø er delt i to: Grønland/Nybyen og Brandenga/Rundtom*», fortelles det. Dette dreier seg om både et fysisk og sosioøkonomisk skille. *Grønland/Nybyen* er først og fremst karakterisert av nybygde boligområder, av Papirbredden som trekkplaster for ulike fag- og kulturarrangementer og av flere ettertraktede spisteder. Boligprisene er også høye i dette området.

Området ned mot *Rundtom* ligger på sørsiden av Drammenselva mellom Strømsø, Tangen og Danvik. Rundtom har sin bakgrunn i at området i sin tid var en øy, og at man måtte seile "rundt om" denne øya for å komme til Tangen. Det eneste som minner om dette i dag er et gammelt brorekkverk som er satt igjen. Rundtom er et trafikkknutepunkt der veien fra Svelvik møter gamle E18, som går sørover ut Kobbervikdalen. En av byens klassiske barneskoler, Brandengen skole, ligger her, samt bensinstasjoner og andre utsalg som betjener biltrafikken. Bildet av dette området har festet seg som et sted der befolkning har lav inntekt, med eldre boliger og dårligere boforhold, og med belastning fra motorveibrua.

Oppfatningen av Strømsø som en todelt kommunedel bekreftes i forrige kapittel der vi viste hvordan levekårsutfordringene hovedsakelig konsentreres om områdene rundt Brandenga og Bangeløkka. Det er også her vi finner den eldre bebyggelsen med til dels lav boligstandard. Det er også relativt stor andel som bor til leie i enkelte område.

Boligområdene – Tollbugata, Tordenskioldsgate, og ned til motorveibrua er billige boligområder, lavstatus. Brandenga og Rundtom har dårlige score på levekår. Der er det også lite tilbud av butikker og møtesteder, samt dårlige hus (informant tjenesteyter).

«Trehusene som ligger mellom Bjørnstjernes gata og elven er gamle, jeg kaller det slum» sier en beboer.

I tillegg forteller informantene om mye inn- og utflytting i enkelte boligområder, noe som skaper ustabile boforhold.

Det påvirker tilhørigheten og identiteten til bomiljøet, muligheten til å være med på fritidstilbud og ikke minst tilknytning til venner. Man kan lett miste barndomsvenner (informant frivilligheten).

4.4 Oppsummering: Strømsø – flere stedsbilder

Strømsø har mange stedsidentiteter og som er viktig å ta med seg i videreutvikling av kommunedelen. Vi har sett at det kulturhistoriske miljøet og mangfoldet på Strømsø fremheves, samtidig som Strømsø også preges av forskjeller i levekår i de ulike områdene, trafikk og lite trivelige gaterom.

Hvordan selge Strømsø som et attraktivt sted? Ifølge en av informantene er det *«viktig å framsnakke Strømsø for å fremme og styrke et positivt omdømme»*. Det savnes også en *turistvisjon* som kan bidra til at Strømsø (og andre deler av Drammen) blir et reisemål i seg selv. Det er mange som ikke har mulighet til å reise langt på ferieturer, og det å vise hva Strømsø og Drammen har av kvaliteter gjennom lett tilgjengelig informasjon kan bidra til å styrke stedstilhørighet, kunnskap og stolthet til stedet.

Lokale selvbilder

Interne kollektive selvbilder er typiske forestillinger om «vi her på Strømsø». Disse selvbildene har betydning fordi de legger føringer for hvordan folk handler, agerer, velger og prioriterer. Derfor bidrar de indirekte til å forme byen. Hvordan et sted er, defineres også gjennom henvisning til hvordan folk der er. Det påvirker forestillinger om hva «vi her kan få til» og hvordan lokalsamfunnet håndterer utfordringer. Lokal mentalitet, lokalpatriotisme eller lokalkulturelle tradisjoner og praksiser inngår i så vel innbyggernes kollektive selvbilder som hvordan de blir betraktet utenfra. På samme måte som individer speiler seg i andres blikk og mer og mindre ubevisst forsøker å kontrollere det inntrykket andre får (Goffman 1959), ser det ut til at steder speiler seg i eksterne blikk. Det oppstår andre bilder og myter enn det den lokale befolkningen kjenner seg igjen i.

Derfor er det viktig med noe som samler. Mangfold, kultur og mestring er begreper som går igjen når informantene forteller om hva som kjennetegner Strømsø, og særlig knyttes dette til hvordan skolene i kommunedelen jobber med å få frem positive stedsbilder og stolthet for de nærmiljøene som ungdommen hører til. Samtidig påpekes det fra flere informanter at ungdom på Strømsø ikke har en identitet eller identitetsmarkør. For eksempel det å ha egne drakter i idrettsklubben eller i et fotballag savnes, noe som andre områder har. Like drakter med logo er med å skape en felles identitet og stedstilhørighet. I tillegg har ikke Strømsø egen bane eller arena som er bare deres – de deler Drammenshallen og Marienlyst stadion med «alle andre».

Stedsbilder er forestillinger om Strømsø slik den var, slik den er i dag og slik den kan bli i framtida. Innbyggernes og lokal aktørers forslag om hva som skal til for å gjøre Strømsø attraktiv i årene framover danner grunnlag for å tegne framtidsbilder. Det samme gjør strategidokumenter fra for eksempel Områdesatsingen Strømsø 2030 eller kommuneplanen. Noe har form av bevisste visjoner, noe av oppfatninger om mangler og muligheter og noe er konkrete mål. Disse kommer vi tilbake til videre i rapporten.

*Strømsø må bli en by for alle, med gratis tilbud for hele familie,
ikke bare en by for familie med barn, men for voksne også!
(beboer)*

5 Steder å bruke, steder som savnes – Strømsø som fysiske og sosialt rom

I dette kapitlet kommer vi nærmere inn på hvordan Strømsø som sted brukes og av hvem. Her er det først og fremst innbyggernes synspunkter og erfaringer som presenteres, hentet fra intervjuer vi gjennomførte på Strømsø kjøpesenter og Rema-butikken samt fra enkelte intervjuer på teams.

Først presenteres hvordan informantene bruker og vurderer det fysiske miljøet på Strømsø. Deretter beskriver vi hva informantene savner, og hva de mener burde vært gjort noe med for at Strømsø skal bli mer trivelig for alle. Til slutt ser vi på hva som eventuelt hemmer bruk.

Før vi ser nærmere på de stedsinteressene som kan avdekkes i analysen, er det viktig å få fram at det er generelt *høy trivsel* blant beboere, og beboerne i stor grad føler seg trygge på Strømsø generelt og der de bor. Uttalelser som «det er veldig fint å bo her», «Jeg trives veldig godt her» og «Vi har alt vi trenger» går igjen hos de vi snakket med. Enkelte trekker også fram at det har skjedd mange positive ting på Strømsø de siste årene.

Den siste innbyggerundersøkelsen fra 2022 bekrefter dette bildet. Undersøkelsen viser at over 80 prosent av innbyggerne på Strømsø svarte at de var «svært fornøyd» eller «ganske fornøyd» med nabolaget og at det var trygt bo- og nærmiljø (se kapittel 3). Samtidig viser scorene lavest på tilfredshet med nabolagskvaliteter sammenlignet med de andre kommunedelene i Drammen, noe som gir indikasjoner på at det kan være behov for å skape mer trivelige og attraktive nærmiljøer og byrom. Det er nettopp det innspillene som vi presenterer her dreier seg om:

Jeg er veldig glad i Strømsø, og det blir finere og finere, men det så synd at et slikt fint område med masse potensiale og flerkultur ikke har noe som tiltrekker seg folk (informant frivilligheten).

Hvordan et sted eller et byrom brukes og oppfattes varierer avhengig av alder, kjønn, sosial klasse og etnisk identitet, og som påvirker måten bylivet leves og oppfattes på. Og hvordan vi bruker stedet vil si noe om kvaliteten på stedet. Strømsø er et multifunksjonelt område, det reflekterer ulike individers kultur og livsstil, samt økonomiske og sosiale forhold.

Ifølge den danske arkitekten Jan Gehl har hvert sted to dimensjoner: sosialt og fysisk, som påvirker bruken av stedet. Vi bruker vi et sted til tre typer aktiviteter: nødvendige aktiviteter, valgfrie aktiviteter og sosiale aktiviteter.

Nødvendige aktiviteter: de som er mer eller mindre obligatoriske – å gå på skole eller jobb, handle, vente på bussen eller på en person, distribuere post – med andre ord alle aktiviteter der de involverte i større eller mindre grad er pålagt å delta. Fordi aktivitetene i denne gruppen er nødvendige, påvirkes deres forekomst i liten grad av de fysiske rammene. Disse aktivitetene vil foregå hele året, under nesten alle forhold, og er mer eller mindre uavhengig av det ytre miljøet. Deltakerne har ikke noe valg.

Valgfrie aktiviteter: folk bruker stedet hvis det er et ønske om det og hvis tid og sted gjør det mulig. Denne kategorien inkluderer aktiviteter som å ta en tur for å få et friskt pust, stå og nyte livet eller sitte og sole seg. Disse aktivitetene finner kun sted når ytre forhold er gunstige, når vær og sted inviterer til det. Disse forholdene er spesielt viktig i forbindelse med fysisk planlegging fordi de fleste fritidsaktiviteter som er spesielt hyggelige å drive med utendørs, finnes nettopp i denne kategorien aktiviteter. Disse aktivitetene er spesielt avhengig av ytre fysiske forhold.

Sosiale aktiviteter: dette handler om alle aktiviteter som er avhengige av andres tilstedeværelse i offentlige rom. Sosiale aktiviteter inkluderer barn i lek, hilsener og samtaler, fellesaktiviteter av ulike slag, og til slutt – som den mest utbredte sosiale aktiviteten – passive kontakter, det vil si å bare se og høre andre mennesker.

5.1 Hvilke steder på Strømsø brukes av innbyggerne?

Det er spesielt to typer steder som informantene er særlig opptatt av, og som både brukes og fremkaller synspunkter. Det ene er Strømsø torg, det andre er spisesteder. Flere av disse er også lokalisert på eller i tilknytning til torget. I tillegg har de unge informantene sine møtesteder som de bruker.

5.1.1 Strømsø torg

Strømsø torg fungerer på mange måter som et nav. Torget ligger sentralt i forhold til kommunikasjon, det inneholder kafeer og spisesteder, enkelte butikker og offentlige tjenester. «Alle» må innom torget enten de har et ærend der eller de går forbi på vei til et annet sted.

Samtidig har folk forskjellige meninger om torget. Noen føler seg glade og stolte, mens andre føler seg utrygge, eller de synes det er kjedelig og opplever det som lite hyggelig.

Flere påpeker at torget er dødt og trenger mer liv, noe dette sitatet illustrerer:

Strømsø torg kalles «Den himmelske freds plass» fordi det er veldig stille der. Det er stort torg som er dødt. Hvis vi kan ha mathallen blir det godt. Det trenger å ha noe med møblering og aktivitet (informant beboer/tjenesteyter)

Da den nye mathallen med Streetfood Drammen begynte å ta form våren 2022, var det mange som hadde forventninger til mathallen fordi den blant annet ville bidra til mer liv på torget.

Figur 5.1: Utenfor Streetfood Drammen 17.00 lørdag

Ved å være på Strømsø til ulike tider både hverdag og helg observerte vi at torget ikke inviterte mange til å delta på "valgfrie og sosiale aktiviteter". Selv etter at Streetfood Drammen åpnet, så vi ikke noen store endringer i bruken av stedet, ei eller økning i antall mennesker som oppholder seg på Strømsø torg. Derfor, for de fleste av dem som bruker torget, tolker vi funnene mer som nødvendige aktiviteter, og ikke interesse som bringer dem til torget. De fleste stedene gir ikke tilstrekkelige muligheter for sosiale og valgfrie aktiviteter.

Figur 5.2: Strømsø torg er en vital node som tilbyr alle nødvendige aktiviteter.

Enkelte informanter trakk fram hvilken funksjon et torg egentlig har eller skal ha; som en markeds plass med handel og sosial aktivitet.

Vi pleide å handle det vi trengte på by markedet før, hvor bønder og håndverkere tok med seg varene sine for å selge på bestemte dager. Markeder bør komme tilbake igjen i bygater, på parkeringsplasser, på fortau, i parker og i tradisjonelle markedshaller for å berike livene våre med deres livlige aktivitet og lokkende varer. Ferske råvarer, hjemmelaget mat og originalt håndverk er en populær attraksjon. (Beboer).

For at torget skal kunne fungere som en markeds plass, kreves det god utforming. Vi observerte at presentasjonen av disse markedene som var på torget ikke var attraktive, de inviterte ikke folk, og vi så at mennesker passerte disse markedene uten å bli oppfordret til å stoppe opp å ta en kikk. Et torg skal også være et senter for konserter, høytidsfeiringer, danser, taler, minnesmerker og alle slags andre samfunnsarrangementer. Det er også dit folk kommer for å slappe av, for å møte vennene sine, for å rusle med kjærestene sine og for å henge. Torget bør være utformet slik at folk kan sitte komfortabelt, bevege seg lett, kunne nyte det som skjer der, ta med lunsjen for å spise, for å sosialiseres, samt tar del i et innholdsrikt program av arrangementer som spenner fra konserter til matsmaking, utdanningsmesser, barneaktiviteter og/eller kulturfestival.

Etter vår vurdering var elementer som stoler, blomsterkasser, statuer og bussholdeplasser på Strømsø torg tilfeldig fordelt. Mange av de urbane møblene var utformet ganske enkelt for å dele opp plasser, og tjener mer visuelt enn funksjonelt, i stedet for å oppmuntre til aktivitet rundt dem. Dette reduserer "lesbarheten" og "visuell tilegnelse". Når det gjelder formen, er ikke torget fokusert rundt en konsistent og godt organisert struktur. Bygninger kommer ikke sammen for å danne en meningsfull og sammenhengende helhet. For eksempel, er det nye bygget av Streetfood Drammen ikke i harmoni med de gamle og butikkene og bygningene i Globus og omegn. Vi mener at Strømsø har potensialet, men den trenger bedre landskapsdesign, bedre plassering av møbler og elementer. Et enkelt innspill er å bymøblere for å få folk til å ta torget i bruk.

Figur 5.3: Strømsø torg.

Enkelte bygninger vekker en egen interesse blant lokalbefolkningen. Ikke minst knyttes det stor spenning til hva som vil skje med *Globusgården*, som vi beskrev i kapittel 2. Gården vil bli et viktig tyngdepunkt på torget og «et smykke for Strømsø». Hvilken type bedrifter er tenkt inn i gården? Hvordan skal den utformes? Skal den rives, ombygges, eller blir den høyere og får et annet uttrykk? Ingen av de som snakket om Strømsø torg vil at Globusgården skal rives.

Figur 5.4: Globusgården.

5.1.2 Kafeer og spisesteder

Andre tilbud på Strømsø som beboerne trekker fram og som de setter pris på er kafeer og spisesteder. Men de ulike tilbudene brukes av ulike beboergrupper. Et sted som mange brukte til både nødvendige og valgfrie aktiviteter er Strømsø kjøpesenter. Kafeen på Strømsø Senter brukes som fast møtested for en gruppe menn. De møtes fast hver formiddag i ukedagene, og har gjort det siden senteret ble etablert.

Det er veldig hyggelig – her møtes vi gamlekara. Vi har fast bord, og sitter her en times tid. (beboer)

Særlig for innvandrerkvinner er kafeen på Knutepunkt Strømsø et viktig møtested, men brukes også av andre beboere i nærmiljøet. I tillegg til kafe rommer stedet mange aktiviteter:

Jasmin Kvinne Nettverk er brukes til språktrening og temamøte eller temagrupper, hvor kvinner får informasjon om helse og andre ting. De har bydelskafe og en kantine i knutepunktet, hvor de driver med catering. (informant frivilligheten).

Andre favorittsteder som informantene trekker fram, er Globus matboks og Baker Hansen på Strømsø Torg.

I Tollbugata, nærmere torget, ligger Criollo Sjokoladebar og Frukt & Grønt. Disse er populære steder som fungerer som samlingspunkt for både de lokale beboerne og for folk fra andre deler av byen. Her kommer gjerne litt yngre besøkende.

De fleste mennesker liker å stoppe for en matbit eller en forfriskende drink. Å spise og drikke kan være en universell, enkel og umiddelbar måte å aktivere offentlige rom på. Derfor trekker også beboerne frem at de savner flere spisesteder. Det er få steder å spise andre steder enn rundt Strømsø Torg og området mot Nybyen-Grønland. Motsatt retning er det få tilbud før man kommer til Tangen.

Jeg savner en hyggelig restaurant eller kafé her i området. Det er finnes enkelte puber, men det er ikke alle som føler seg vel på pubene. Ikke minst er det gjerne høy musikk som gjør det vanskelig å slå av en prat. Det er særlig områdene fra Bangeløkka og ned mot Brandengen dette savnes. sier en beboer.

Spisestedene fungerer også som sosiale møteplasser. Selv om det savnes flere spisesteder på deler av Strømsø, er også butikkene steder der folk gjerne treffes og slår av en prat. Ifølge flere informanter kan butikkene på Strømsø senter og Rema 1000 på Rundtom oppleves som lokale møtested. Senteret har et stort utvalg av forretninger, i tillegg til en kafe, og besøkes av alle aldersgrupper som bor i nærmiljøet.

Lokale butikker som Rema 1000 kan brukes av alle, som et lite møtested. (informant, tjenesteyter)

Elite mat i Tollbugata er også svært populært og fungerer som trekkplaster for folk fra hele Drammen. Også denne matbutikken fungerer som et sosialt møtested.

Elite mat har stort utvalg av varer, frukt og grønt som kan ikke finnes i andre steder. (beboer)

5.1.3 Aktivitetstilbud for ungdom

Informantene forteller først og fremst om attraktive aktivitetstilbud for ungdom som er etablert på Strømsø. «Åpen møteplass» er et aktivitetshus for ungdom, som våren 2022 ble flyttet fra Knutepunkt Strømsø til Marienlyst ungdomsskole.

Fellesverket, aktivitetshus for ungdom drevet av Røde Kors, er et gratis tilbud til barn og unge. Flere ungdommer vi snakket med påpekte at aktivitetshuset var et sted de kunne «henge med venner, det er mye bedre enn å være hjemme».

Ungdommens aktivitetshus gjør innbyggerne veldig stolte. Ungdommer fra hele Drammen bruker det, men mange er fra Strømsø. (informant frivilligheten).

På Grønland ligger Ungdomskulturhuset **G60**. Dette er et kommunalt tilbud til ungdom i alderen 13-20 år. Også her kan unge treffe venner og drive med forskjellige aktiviteter.

Andre nevner **sjøspeiderne** som et fint tilbud til barn og unge på Strømsø.

Sjøspeidere er bra med fritidsaktiviteter, hvis man finner dem. Det kan være litt skjult, og jeg har tenkt på å introdusere alle barneskoleforeldre til hva som finnes av aktiviteter så de kan få et tilbud utenfor skolene så de kan være sosiale, så de får seg et nettverk. (beboer)

Av andre tilbud som brukes av ungdom er **Skateparken**.

Skateparken har blitt et treffpunkt, men bortsette fra skateparken er det ingenting mellom Tangen og Strømsø torg, sier en beboer.

Klatreverket nederst i Tollbugata er også et populært sted som ungdom på Strømsø gjerne treffes, og som også tiltrekker seg folk fra hele Drammen. Klatreverket holder åpent hver dag hele uken. I motsetning til Skateparken og Fellesverket koster det penger å bruke Klatreparken, og derfor fungerer ikke dette som et åpent tilbud for alle.

5.2 Hva savnes på Strømsø?

Vi var særlig ute etter å få innspill fra innbyggerne på hva de savner på Strømsø. Innspillene her dreier seg først og fremst om fysiske forbedringer.

Strømsø trenger gågater, mer lys i uteområdene og langs gangveiene, og mindre parkering i gatene. Det skal små grep til før det blir bedre (beboer)

Dette sitatet illustrerer i stor grad det mange informanter var opptatt av å formidle, noe som utdypes i det følgende.

5.2.1 Bedre tilgjengelighet, og tryggere og ryddigere byrom

Informantene gir inntrykk av at tilgjengeligheten til ulike **transportsystemer** er tilfredsstillende. For folk som bruker sykkel, buss eller tog som transportmiddel, var refleksjonen rundt Strømsøs tilgjengelighet mer positive enn for dem som bruker bil til sine aktiviteter, spesielt de nødvendige aktivitetene. Strømsø torg fungerer som en vital node, som er omgitt av alle tilbud for nødvendige aktiviteter, men mangel på parkering i noen gater som Tollbugata er et problem for noen som bruker bil.

Den dårlige kvaliteten på **fortauene** på Strømsø er det flere informanter som trekker fram. Fortau har en sosial funksjon i byrommet. Det bidrar til samhandling med andre kjente eller ukjente. Fortauene må være sammenhengende og enkle å følge, og som fører direkte til destinasjonene folk trenger å nå. Men på deler av Strømsø fungerer ikke fortauet verken som en sosial arena eller som en transportetappe for gående.

Figur 5.5: Et vanlig fortau på Strømsø

Flere steder er fortauene dårlig vedlikeholdt, og i tillegg blir fortauene «borte». For eksempel etter rundkjøringen på Rundtom, i nærheten av Brandengen skole, strander fortausbrukere langs en trafikkert vei fordi fortauet forsvinner. Dette stedet ble merket som et negativt punkt på kartet av mange informanter.

Jeg går på tur på Strømsø, det er vanskelig. Men Tangen er veldig fin (informant, tjenesteyter)

Mange går og sykler ved siden av Drammensevla, men nesten alle nevnte at de ikke liker at fortauet ble avbrutt på Strømsø.

Beboerne mener også at ingenting skjer mellom Strømsø og Rundtom, og fortau er oppfattet kjedelig. Fordi det finnes få fasader med opplyste butikkvinduer og aktiviteter på denne strekningen føles fortauene uvennlige når det ikke er noe å se underveis bortsett fra tonet eller reflekterende glass. Butikk- eller kunstgallerivinduer med interessante utstillinger, eller vinduer som viser inn i restauranter, kontorer og servicebedrifter, som viser aktivitet, fremmer også trygghet og opplevelse av vitale byrom.

Nær Strømsø torg og i den eldre gatestrukturen har det de siste årene vært mye utskiftning av næringsaktivitet og butikker går konkurs. Flere butikklokaler er tomme, og det er gjerne gråpapir foran vinduene. Stor turnover og tomme butikklokaler bidrar til lite liv i gatene og områdenes attraktivitet reduseres.

Bedre **lyssetting** er et annet tema som går igjen – og som knyttes til følelse av trygghet. Noen informanter trekker fram enkelte strøk som de ikke føler seg trygge i, særlig om kvelden. Det gjelder særlig gatene fra Knutepunktet mot Strømsø torg.

Vi ser ikke mange mennesker ute til fots i dette området på bestemte tider av dagen. Dette gir en følelse av utrygghet. Hvis vi kan gjøre noe for å øke trygghet, for eksempel ved bruk av lys, kan vi bli oppmuntret til å gå, og som vil hjelpe oss beboere til å føle seg mer hjemme i byen vår (beboer)

Disse funnen samsvarer også med svar fra innbyggerundersøkelsen 2022 der Strømsø scoret dårligst på opplevelse av trygghet i nærmiljøet. Fra politiet hører vi at det er i disse områdene rundt torget at ungdom samles om kveldene og det er her det kan oppstå bråk.

Blant beboerne vi snakket med handler det også om mangel på lys på gangveier og generelt i uteområder:

Strømsø trenger gågater, mer lys i uteområdene og langs gangveiene, og mindre parkering i gatene. Det skal små grep til før det blir bedre. (Informant tjenesteyter)

Ungdommen savner lys på skateparken under E18-brua på Bangeløkka. I tillegg ødelegger grus de små hjulene på «skateboardene», så de ønsker også bedre kosting.

Betydningen av lys i uteområder og på gangveier for å fremme trygghet i byrom og nærmiljøet er velkjent fra andre tilsvarende undersøkelser. Spørreundersøkelser fra flere boligområder viser at det er dårlig belysning på gang- og sykkelveier som er den største årsaken til følelsen av utrygghet (se for eksempel Ruud m.fl. 2016).

I tillegg finner vi utrygghet knyttet til rusproblematikk i offentlige byrom. Flere nevner også at bostedsløse som holder til på parkeringsplasser skaper utrygghet, noe også Beboerundersøkelsen fra Strømsø 2020 trekker fram. I tillegg oppleves rusa personer som holder til ved torget som utrygt, særlig for barna. Også de som selger rusmidler skaper frykt særlig blant foreldre, og er engstelige for å la barna gå alene i området.

Små, gjennomførbare forbedringer som **beplantning og blomster** er en god måte å sette i gang revitaliseringen av Strømsø.

Vi trenger mer grønne steder, mer planter, mer blomster, mer sitteplasser ute (beboer)

Andre typer grøntområder, som busker, gress og selvfølgelig trær, kan bidra til å gjøre et tøft miljø mykere. Det gir en naturlig frodighet, frisker opp luften og skjermes mot støy. Beplantning kan også bidra til å definere ett område fra et annet. En allé av trær kan lage en gate som ser smalere ut enn det egentlig er, og gir signaler til sjåførere om ikke å kjøre for fort.

Et annet innspill fra innbyggerne er ønske om **ryddigere byrom**, at det holdes bedre orden rundt butikker og offentlige plasser. Som det er nå oppleves det lite innbydende å gå inn i enkelte butikker og utsteder fordi det er ikke ser rent og ordentlig ut. Dette handler i stor grad om hvordan de private gårdeierne / driverne av forretningene forvalter og vedlikeholder områdene rundt seg. Det savnes også penere og hyggeligere fasader. Fasadene må pusses opp, var svar som gikk igjen.

Disse tilbakemeldingene fra informantene tilsvarer det som kom fram i innbyggerundersøkelsen 2022, gjengitt i kapittel 2, som viste at Strømsø scoret dårligst på tilfredshet med utseende på bygninger og byrom.

Andre innspill handler om bedre **skilting og informasjonstavler**.

Skilting og info om hva skjer i Strømsø og markedsføres bedre om alle muligheter i Strømsø som restaurant og butikk og sykling muligheter (beboer)

Det lokale postkontoret ble lagt ned noen få dager før vi oppsøkte kjøpesenteret. Det var mange som etterspurte postkontoret, og ingen visste hvor nærmeste post i butikk var.

Noen skilt gir informasjon om et bestemt sted: om hendelser som pågår, rutetider for offentlig transport eller detaljer om historie og unike lokale trekk. Skilt kan vise vei, opplyse om regler, vise hva som skjer og hva som har skjedd. Folk føler seg mest komfortable på et sted når de har kunnskap om hvor de er og hva som skjer. For å se navnet på gaten der de nettopp har ankommet eller veibeskrivelser til dit de skal, trenger både fotgjengere og sjåførere skilt som er godt plassert og merket for enkel lesing. Skilt med fargerike illustrasjoner eller til og med litt humor kan ytterligere hjelpe folk med å akseptere og forstå fornuftige regler.

5.2.1 Grøntområder, lekeområder og turveier

Bedre tilgjengelige grønntområder og turveier, samt mer beplantning, benker og hyggelige sitteplasser er et ønske som innbyggeren er opptatt av, noe som også kommer frem i Beboerundersøkelsen fra Strømsø 2020. Deler av Strømsø har allerede grønntområder som brukes, men for at de skal bli mer attraktive savnes det **benker** som vil gjøre disse områdene mer bruksvennlige. Marienlyst trekker fram som et fint område.

Ifølge urbanologen William H. Whyte, vil folk alltid sitte der det er steder å sitte. De beste stedene å sitte er ofte de enkleste, som avsatser eller trapper, der folk kan sortere seg ut i en uendelig rekke grupperinger. Det er mest vellykket når det er plassert i nærheten av steder hvor folk kan sitte og se på andre mennesker. Derfor kan fleksible steder å sitte bli en god løsning.

Figur 5.6: Strømsø Torg.

Særlig barnefamilier ønsker seg **grønntområder som er tilrettelagt for aktiviteter** for både små og store. Mange trekker fram aktivitetsparken på Bragernes som attraktiv og som også er blitt populær for familier fra Strømsøiden. En minivariant av en slik park på Strømsø er ønskelig, og ikke minst er det viktig at det kombineres med et sted det er hyggelig å slå seg ned (benker og bord).

Selv om Strømsø har grønntområder på Marienlyst, ser vi her at informantene savner flere parker på Strømsø; parker som inkluderer alle grupper i samfunnet som er for lek, sosialt samvær, kontemplasjon og kulturopplevelser. En helt vanlig park, hvor alle kan ha tilgang på like vilkår. Parken kan ha fasiliteter og plass til sceneopptredener og undervisning, til møter, lesestunder, førskolebesøk, blomsterplanting, teaterforestillinger, høringsmøter for byutviklingsspørsmål, skolekonserter, kunstutstillinger, barneteater, gjestespill fra andre kunstsentre, samfunnsdialog, debatter, bydyrkingskurs, og/eller utendørs kino. Hagen i tilknytning til Knutepunkt Strømsø er en begynnelse, der det er åpnet opp for ulike aktiviteter gjennom året. I tillegg er kirkegården på

Strømsø kirke blitt mer tilgjengelig med gangvei gjennom kirkegården, og kan dermed fungere som en park for kontemplasjon.

Særlig savnes mer tilbud for barn rundt Bangeløkka / Brandengen og Tangen.

Det er behov for for eksempel basketball-bane etc, et lavterskeltilbud som alle kan bruke uten at man trenger å være medlem av en klubb. Kan det etableres i den strukturen som er? Det er mange åpne plasser som bygges ned, så det er ikke så lett. Men kanskje blir det mulighet for de nedlagte tomtene til bane NOR, der togsykkene er fjernet? (Informant interesseorganisasjon)

Selv om skateparken har blitt et treffpunkt, er det behov for flere tilbud.

Det er også behov for en park med tilbud om ulike aktiviteter, noe lignende den som er på Bragernes men i mindre skala. Det dreier seg om relativt små midler. Men det må settes av midler til vedlikehold. (Informant tjenesteyter)

På Strømsø er det allerede innsett at det er et behov for flere leke- og aktivitetsareal i kommunedel 7, for å tilfredsstille kommunedelplanens sine krav til areal for lek. I oktober 2021 ble Strømsø aktivitetspark vedtatt etablert. I oktober 2021 ble det skrevet i drm24.no at:

«Den nye aktivitetsparken, som vil bli den andre av sitt slag i Drammen - på linje med den populære lekeparks på Bragernes, skal bygges. Utformingen av den nye aktivitetsparken har som formål å legge til rette for uorganisert aktivitet med et bredt tilbud av aktiviteter, være et sted for større barn å «henge», samt en møteplass for innbyggerne på Strømsø».

På Strømsø ligger det et stort potensial i å videreutvikle Byaksen med oppgradering av park- og byrom. Å bygge en aktivitetspark kan bli en ny sekvens i byakse-forløpet som

5.3 Hva hemmer bruken av Strømsø?

Hva er det som hemmer bruken av Strømsøs tilbud og bruken av byrom? Det er to forhold som er særlig tydelig i våre funn. Det ene er lav inntekt, det andre er trafikksituasjonen.

5.3.1 Lav inntekt

Nærmiljøet på Strømsø har mange ressurser, men også flere levekårsutfordringer som vi omtalte i kapittel 3. Sett i forhold til gjennomsnittet i kommunen, er det en høyere andel av familier med lav inntekt, flere som bor i leide boliger, eller er alene med omsorg for barn. Det er også flere barnefamilier som flytter inn og ut. Mange familier lever i vedvarende fattigdom og gir uttrykk for at fritidsaktiviteter ikke er noe de kan prioritere. Derfor passer mange aktiviteter ikke kulturen til alle. Og mange har ikke råd til å betale for forskjellige tilbud.

Elevene har ikke tilgang til fritidsaktiviteter som passer deres bakgrunn eller interesse. For eksempel, studenter kommer fra Somalia eller Syria har ikke samme interesse for trening som nordmenn. Mange av tilbudene er dugnadsbasert, noe som er veldig tradisjonelt. Hva vi kan gjøre er å gi dem grundig språkopplæring, men vi har ikke noen rammer for å hjelpe dem med fritidsaktiviteter. Det har vært gratis SFO og vi kan arrangere noen aktiviteter i skolen, men ikke mer! (informant, tjenesteyter)

Andre påpeker at det finnes gratis tilbud til unge, men det er lite tilbud til mindre barn.

Det er så synd at slikt fint område med masse potensial og flerkultur ikke har noen ting for å tiltrekke folk. Unge har noen gode tilbud som Fellesverket og Bark, men ikke noe til barn (beboer)

Det er ikke nok aktiviteter og område som jeg kan ta med meg barn barnet mitt, som er 3 år. Det er ingen sted for barn (beboer)

Det savnes lavterskeltilbud til barn og unge om ikke koster noe særlig. Det er mange unge foreldre som ikke har god økonomi og som ikke har råd til kostbare aktiviteter for barna.

Mange barn får ikke de sosiale opplevelsene de trenger fordi familien strever økonomisk (tjenesteyter)

Et av forslagene fra informantene handler om at man senker prisene på de tilbudene som allerede eksisterer, for eksempel på Drammensbadet, for å gjøre tilbudene mer tilgjengelig. Andre eksempler er prisene på SFO. Det understrekes at det er viktig at dette skal gjelde generelt og ikke være «behovsprøvd» for ikke å skape sosioøkonomiske skillelinjer blant befolkningen.

Vi trenger flere tilbud, generelt byliv, og kafe og restauranttilbudet må utvikles. Det må ikke bli dyrere, vi må ta vare på de som bor her, og ha mer fokus på folk med lave inntekter (informant frivilligheten).

Språket kan også bidra til å begrense mulighetene for å finne jobb, og for å bli økonomisk uavhengig, og kan direkte eller indirekte påvirke stedsbruk. Det er ikke enkelt å kommunisere med andre eller til og med forstå informasjonen for noen som ikke kan. I tillegg trenger folk penger for å kunne bruke noen av aktivitetene. Noen med lav inntekt kan ikke ha råd til å betale for alle tilgjengelige aktiviteter.

I kapittel 6 diskuteres nærmere sosiale tilbud til ulike beboergrupper på Strømsø.

Figur 5.7: Tollbugata.

5.3.2 Trafikksituasjonen

Et gjennomgående tema som ble tatt opp blant de vi snakket med var trafikkbelastningen i deler av Strømsø-området. Det gjaldt både gjennomgangstrafikken som går gjennom hele området (særlig Bjørnstjerne Bjørnsonsgate), trafikkfarlige lyskryss ved skolene i området og støv- og støybelastningen ved Tangen-området og Rundtom (Havnegata) i forbindelse med utvikling av havneområdene. I tillegg påpekes det at det bygges boliger uten at infrastrukturen utvikles slik at det blir ekstra belastning på de eksisterende veiene.

Trafikken er utfordrende, særlig Bjørnstjerne Bjørnsonsgate, med stor gjennomgangstrafikk med tunge kjøretøy. Det er også to Fylkesveier som går midt i området – deler av Tollbugata og Dr.Hansteensgata. Fordi veiene i området har ulik status (FV og kommunal vel etc) er det vanskelig å få til samarbeide. (Informant interesseorganisasjon)

I dette eksemplet ser vi interessekonflikt mellom Fylkeskommunens tilrettelegging for trafikkavvikling gjennom Strømsø og beboernes interesser for bedre fysisk bomiljø med mindre trafikk og bedre tilgjengelighet. Veiene fremstår som barrierer mellom boligområdene.

De som bor ved trafikk-knutepunktene (særlig v Bjørnstjerne Bjørnsonsgate) er plaget av svevestøv og savner støyskjerming. Dette er etterlyst fra beboerne, uten at det skjer noe. En av informantene sier det slik:

Jeg er fra Bosnia-Hercegovina og kom hit for ti år siden. Jeg har aldri bodd så nær en vei. Jeg vasker verandaen hver dag fordi den blir så skitten (beboer).

Det er også stor interesse for parkeringssituasjonen på Strømsø. Her deler innspillene seg i to: noen vil ha bort parkeringsplassene og bilene i gatene, og ønsker at plassene gjøres om til grøntområder eller møteplasser som kan brukes til markeder etc. Andre ønsker at det etableres beboerparkering som gjøre det lettere å parkere for de som bor i området. Slik det er nå belastes gateparkeringen av pendlere som tar toget fra stasjonen.

Det er konflikt mellom beboere og pendlere når det gjelder parkering – beboerne vil ha beboerparkering. Parkeringssituasjonen har blitt et større problem etter at Drammen stasjon ble utvidet. Nybyen har fått beboerparkering, men ikke fra stasjonen ned til Rundtom. (Informant interesseorganisasjon)

5.4 Oppsummering

Strømsø (hele kommunedelen) er et stort område og det er vanskelig å vurdere hele området gjennom en sosiokulturell stedsanalyse, men det generelle bildet av Strømsø er ganske positivt. Ifølge mange er Strømsø internasjonal, unikt, trendy, hyggelig og variert; det er sentralt og med mange butikker, og et mangfoldig næringsliv bidrar til å gjøre Strømsø unik. Samtidig tolker vi svarene som at de offentlige rommene på deler av Strømsø ikke er like attraktive sammenlignet med de andre områdene i Drammen. Vi opplevde særlig at det er konkurranse mellom Bragernes og Strømsø. Strømsøfolk beskriver en opplevelse av at det ikke er like pent på Strømsø som på Bragernes. Noen innbyggere har en oppfatning av at kommunen renholder mindre på Strømsø-siden, mens andre sier at de kan høre kommunens feiemaskiner titt og ofte. Samtidig viser funnene høy grad av identitetsfølelse og tilhørighet blant innbyggerne.

Funnene våre samsvarer med rapporten som Bratseth og Kvernmo (2020) skrev. Folk elsker gågata i Tollbugata, de liker Union Scene, hvor det er mange fine forestillinger og arrangementer for barn, men de ønsker mer lekeplasser, parker og grøntområder i nabolaget, hvor det er fint å være med barna.

Nedenfor oppsummeres i følgende punkter på bakgrunn av informantenes erfaringer:

For mange er de sosiale og kulturelle egenskapene mer positive enn de arkitektoniske eller fysiske kvalitetene. Samtidig kan det stilles spørsmål om hva informantene forteller at de gjør (hvordan de bruker Strømsø) og hva de faktisk gjør. Vi observerer lite liv i området. Vi tolker svarene som at Strømsø til en viss grad mangler vitalitet, livlighet, energi og entusiasme. I gater og steder av dårlig kvalitet foregår det kun et minimum av aktivitet. Folk skynder seg hjem. Vi har vært i området mange ganger, og som utenforstående ble vi egentlig ikke fristet til å bli der lenger.

Vi finner ingen hensiktsmessige forbindelser mellom ulike steder, noder og aktiviteter. Særlig er det «døde» byrom mellom Strømsø sentrum og Rundtom. Områdene i Nybyen og på Tangenkaia gir mer energi. Mangelen på samhørighet mellom stedene gir også et visst inntrykk av kaos.

Vi observerer mer eller mindre tomme lokaler i den nye Streetfood på torget både formiddag og ettermiddag, dette til tross et nytt konsept med utvalg av mat fra mange land og til tross for innbyggerens forventninger til det nye spisestedet. Samtidig observerer vi at tilbudene (spisestedene) som er lokalisert i Globusgården brukes, særlig av eldre. Vi tolker disse funnene som at disse tilbudene retter seg mot ulike brukergrupper, og at godt voksne beboere ikke føler seg helt hjemme i «streetfood»-konseptet.

Deler av Strømsø mangler blomster, beplantning, lys og benker i byrommene – kvaliteter som bidrar til økt bruk og økt trivsel. Øverste del av Tollbugata trekkes fram som et vellykket tiltak med gågate / gatetun, planter og sitteplasser og som det ønskes mer av. Dessuten er ikke fotgjenger- og kjøretøytrafikk tydelig atskilt fra hverandre gjennom riktig landskapsarbeid.

Vi ser at stedene som brukes på Strømsø henvender seg til ulike aldergrupper. Mens de unge har enkelte tilbud om steder å henge – enten det er aktivitetshus eller utendørsarenaer, savner den eldre delen av befolkningen tilbud. Det betyr ikke at det ikke finnes – i andre deler av rapporten skriver vi om tilbud også for denne gruppen. Men svarene kan tyde på at det som finnes ikke når fram til målgruppene.

Tilbake til typologien fra Gehl om aktiviteter som ble introdusert innledningsvis:

Funnene viser først og fremst at det er «nødvendige aktiviteter» som preger informantenes bruk av Strømsø, og i mindre grad valgfrie aktiviteter fordi de offentlige byrommene inviterer til dette i liten grad. Sosiale aktiviteter finner vi der informantene treffer andre og bruker tilbudene og møtestedene aktivt. Mehta, V. (2014, p.56) sier: "Good public space creates a platform for engagement and discussion, for planned and spontaneous encounters, and for learning of diverse attitudes and beliefs. Public space is an essential counterpart to our private, home and workspaces, to satisfy our need for contact, communication, play and relaxation."

Til slutt lister vi opp andre forhold som beboerne savner:

- Bedre markedsføring om alle muligheter i Strømsø som restaurant og butikk og sykling
- Lavterskeltilbud som alle kan bruke uten at man trenger å være medlem av en klubb
- Flere aktivitetstilbud til små barn
- Gode lokale for forskjellige aktiviteter eller arrangementer, som lesesirkler, strikkeklubber eller turgrupper.
- Bypark med mer kaféer
- Erstatte gamle industriområder med grøntområder

Hvis jeg hadde hatt makt til å gjøre Strømsø til et bedre sted skulle jeg stenge alle gatene for biltrafikk fra Holmen til Rundtom, og bruke milliarder til å gjøre alle gatene kjempefine men nyoppussede bygninger og med masse planter og lys (Informant interesseorganisasjon).

6 Stedsinteresser

Hvilke interesser finner vi for utviklingen av Strømsø? I de foregående kapitlene tok vi for oss hvordan og i hvilken grad Strømsøs fysiske møtesteder og sosiale tilbud ble brukt av innbyggerne. I dette kapitlet presenteres i stedsinteresser sett fra sentrale aktørers ståsted. Selv om bruk og interesser til en viss grad kan gå over i hverandre, har vi valgt å skille de to tilnærmingene i tråd med den sosiokulturelle tilnærmingen. Stedsinteresser er en mer spesifikk tilnærming, og handler om hva sentrale aktører er opptatt av og hva de ønsker for at Strømsø skal kunne styrke sine kvaliteter – først og fremst som bosted og hverdagsarena for dagens befolkning, men også for å styrke Strømsø som en attraktiv kommunedel for nye beboere og brukergrupper. Dette kommer til uttrykk gjennom hva de forskjellige ønsker for stedet, enten det handler om større endringer eller små tiltak.

En annen problemstilling er å se hvilke ressurser vi finner i lokalmiljøet, og hvordan dette kan opprettholdes og styrkes. Ressurser avdekkes ved å se på deltakelse og medvirkning både i det lokale organisasjonslivet og i nærmiljøene. Hvilke aktører er aktive i formelle og uformelle fora i lokalmiljøet? I hvilken grad finner vi samsvarende eller motsvarende interesser?

Tidligere i rapporten har vi presentert hvilke aktørkategorier vi finner på Strømsø. I dette kapitlet er det to aktørkategorier som er representert. Den første gruppen er *de som til daglig jobber med befolkningen* på Strømsø, enten som offentlige tjenesteytere eller som er engasjert i prosjekter i regi av områdesatsingen. Stedsinteressene omfatter særlig sosiale forhold. Denne gruppen har inngående kjennskap til styrker og utfordringer på Strømsø gjennom møter med lokalbefolkningen, og de viderefremidler behov og interesser på vegne av målgrupper som de kjenner. Den andre aktørkategorien er representanter for *utviklere av by- og boligområder* på Strømsø, og for lokale næringsaktører.

6.1 Stedsinteresser relatert til fysiske kvaliteter på Strømsø

I denne delen presenteres innspill og interesser som dreier seg om hvordan de fysiske kvalitetene bør utvikles, mangel på slike, samt ideer om hva beboere og lokale aktører mener Strømsø trenger.

6.1.1 Beholde det gamle bygningsmiljøet

Ønske om å skape gode byrom er en av fellesnevnerne for både beboerne og næringsaktørene på Strømsø og som oppsummeres i følgende sitat:

Vi prøver å skape gode byrom og gode opplevelser. Vi vil at Strømsø blir et godt sted å bo, og blir en attraktiv plass for å drive butikk eller restaurant, og med god atmosfære og kultur. Vi ser for eksempel at Tollbugata i Strømsø blir en veldig bra gate, nesten som Torggata i Oslo. Strømsø må bygges mer som Tollbugata der det er viktig at de som kommer inn i første etasje beholder det som er unikt. (Informant interesseorganisasjon)

Som en del av gode byrom på Strømsø inngår de gamle bygningene som utgjør en sentral del av stedets egenart. Å ta vare på det gamle bygningsmiljøet trekkes fram av flere informanter som følgende sitater viser:

Strømsø må beholde egenarten sin. Det betyr å ta vare på det mangfoldet som er ved at man må bygge i tråd med de gamle bygningene og at kombinasjon av gammelt og nytt gjøres fint (...) Vi må ta vare på de gamle husene – det er så viktig. Det kan gjøre Strømsø til en unik bydel i Norden. Mange hus er veldig shabby, men kan bli veldig fint hvis det pusses opp. Men da må det ikke bygges høyt og massivt rundt. De slitne bygningene fortjener å bli fine igjen. Det trengs stø politisk kurs, og man må ikke vingle. (Informant interesseorganisasjon)

Det er viktig å ta vare på Strømsø – det har mye potensial ved å bli oppusset og fornyet. Men det må ikke bygges nytt.» (Beboer).

Ikke rive bare ruste opp! Ta vare på Strømsø. Det har stor potensial. Det må bli oppusset, fornyet, og forbedret, men ikke nybygget. Oppussing av Globusgård skal gjøre Strømsø senter mer attraktivt (beboer)

Innbyggerne er opptatt av at det ikke må komme flere høyhus i forbindelse med fortetting i sentrum. De gamle husene og fasadene i Tollbugata trekkes særlig fram i positive vendinger, og mange påpeker at det gir Strømsø en egen sjel som ikke finnes på Bragernes siden. Høyhusene langs elva ved jernbanen er det få som synes noe om. Det passer ikke inn her, mener de. Ved ny utbygging bør det tas opp elementer fra den gamle bebyggelsen for å videreføre den karakteristiske byggeskikken. Den planlagte utbyggingen i Tollbugata, ved siden av Tollboden hotell, engasjerer beboerne.

En av informantene trekker inn urbanitet i byrommet, og henviser til mål om å skape urbane byrom. Men spør seg om hva urbanitet er og savner refleksjoner rundt dette spørsmålet:

Drammen sin styrke er de gamle bygningsmiljøene. Urbanitet er ikke bare bygging av nye bygg. Da gir man slippe på mye av det historiske, urbane sporet som var tidligere og stedet mister også sin identitet. (Informant livssyn)

I tillegg til at utviklingen bør skje med lav bebyggelse i tråd med eksisterende hus for å bevare det genuine med området, er flere også opptatt av at høyhus hindrer lys og utsyn som disse sitatene fra beboerne viser: «Man burde ha råd til å bygge finere enn det som gjøres, vi vil ikke ha «skyline» som på Bragernes». «Vi liker husene våre, vi trenger ikke moderne boliger». «Ikke ødelegg utsikten vår ved å bygge høye hus. Det vil også skape hindring for tilgjengelighet til elvepromenaden». «Man skal ikke bygge høyere enn kirketårnet» uttaler en middelaldrende kvinnelig beboer.

Enkelte mener også at utbyggere får gjennom det de vil, og at kommunen er på utbyggernes side i utbyggingssaker. Det er planlagt et 7 etasjes nybygg i Dr. Hansteinsgate, ved siden av Tollboden hotell. Planene har fått massive protester fra miljøene rundt fordi det bryter med bestemmelsene knyttet til høyder i Kommuneplan / Sentrumsplan som sier maks 4 etasjer, og som også bryter med den eldre bebyggelsen på motsatt side av gaten. I tillegg vil det ødelegge for kontakt med og utsikten mot elva.

Vi går fra å være elvebyen Drammen til Drammen med en elv som renner gjennom og som ingen ser. Vi er redd for å miste egenarten. Vi har sett utviklingen av Bragernes, det nærmer seg Benidorm. Langt oppi åsen har de mistet utsikten til Bragernes torg og andre deler av Drammen. (Informant interesseorganisasjon)

Det er interessant å merke seg at innbyggerne vi snakket med er for bevaring av den eldre bebyggelsen, og imot utvikling av nyere bygninger særlig mot elva. «Brunosten er bygget, den er stygg, og nå vil kommunen ha flere høyhus nedover». Det uttrykkes bekymring for at

verneinteressene (blant annet Byantikvaren) ikke ser ut til å ha noen myndighet. «Byantikvaren er fornuftig, men kommer ingen vei. Kommunen bør lytte til byantikvaren».

Det er et sårbart område med unik trehusbebyggelse fra 1600-tallet, og det finnes ingen helhetlig plan for område. De vet heller ikke helt hva de har. Kan risikere å rive ned noe unikt (informant interesseorganisasjon)

Av betydning for nærmiljøkvaliteter nevnes særlig Tollboden hotell og Strømsø kirke som har historisk verdi og representerer en del av det gamle Strømsø. Hotellet profileres om nabolagshotell med lokaler for ulike aktiviteter som strikkeklubb og påskeaktiviteter for barn. Den har en koselig hage med servering som kan benyttes på fine sommerdager.

Strømsø kirke har en verdifull historie på Strømsø. Kirken som ble bygget på 1600-tallet er den eldste kirken i Drammen. Den ble bygget av den tollforvalteren Daniel Knoff for sjøfolk som kom fra andre land og hadde behov for et sted de kunne søke fellesskap. I dag har ikke kirken et eget sogn blant annet fordi det er flere innbyggere i nærmiljøet som tilhører andre trosretninger. Men kirken fyller likevel et behov for et sted å være og et sted for å ha en personlig samtale, særlig for de som føler seg ensomme.

Et innspill fra informantene er å bruke kirken mer som et lokalt møtested med konserter og andre arrangementer for alle, uavhengig av tro og livssyn, som et tilskudd til de møtestedene som er opprettet. Det vises til Jacobs kirke i Oslo som lenge har brukt kirken som et åpent møtested. Strømsø kirke «står der» allerede. Selv om det kreves penger til drift kan det gi merverdi for lokalmiljøet å bruke kirken som et møtested for alle; det kan bidra til å befeste Strømsø som en bydel med stor kulturhistorisk verdi, og det kan bidra til å trekke folk fra andre steder og dermed bidra til å gi dette området et positivt stedsbilde. «Det kan bli attraktivt fordi det skiller seg ut fra de andre områdene», ifølge informanten.

Beboerne synes det er synd at Engebretsen Sko skal rives til fordel for nye leiligheter, og påpeker samtidig at boligpolitikken er altfor lite sosial, og de nye boligene for det meste er for de med best råd. Eksisterende beboere er redde for at mange gamle, fine bygninger skal bli revet, samt at det bare blir bygd tett, og at det flytter inn folk som har råd til dyre boliger og som klager på støy fra utelivet.

Oppsummering: Dette avsnittet viser hvordan interessekonflikter mellom innbyggere og utbyggere kommer til uttrykk. Bevaring av det eldre bygningsmiljøet blir en kampsak for beboerne fordi utbygging og fortetting vil endre stedets karakter og dermed også stedsidentitet. Kommunen og utbyggere på sin side ser potensiale for flere boliger i sentrum.

6.1.2 Behov for bedre boligtilbud

En interesse for Strømsø som flere informanter deler er å bedre boligtilbudet til barnefamilier i denne kommunedelen. Ikke minst er informantene opptatt av nyanserte boligpriser og ordninger som gjør at flere kan bli boligeiere på sikt – med mer aktiv bruk av de økonomiske ordningene som finnes. Det er viktig at ordningene blir bedre kjent og hva som skal til for å kunne nyte godt av de eksisterende ordningene. I Beboerundersøkelsen 2020 handler beboernes innspill blant annet om at det er lite kjennskap til Husleieloven både hos utleie og leietakere, det vil si rettigheter og plikter hos begge parter.

Flere mener også at det bør tilrettelegges for at kommunen kan eie noen boliger i de nye boligkompleksene.

Bolig er et stort tema i de fleste saker. Målet er for mange det å eie. Særlig for flyktninger som har fått en kommunal bolig er det mulig å gå videre i systemet. Og folk snakker jo sammen. De bor i et land der det er vanlig å eie boligen sin. Så det

har en viss status å eie sitt eget. Og det gir også trygghet for sine barns oppvekst (informant tjenesteyter)

Et interessant innspill er «kravet» som burde stilles til utleiery.

Kunne ønske at man skulle godkjennes som utleier. Og at det også prisreguleres for å få bedre kontroll. Det stilles store krav til kommunen når de leier ut. Det burde være det samme med private utleiery. De som leier er ofte i en presset situasjon, og da tar man det som finnes eller også det som er billigst mulig. (Informant tjenesteyter).

På spørsmål om barnefamilier blir utnyttet erfarer hjelpeapparatet at enkelte familier blir utnyttet av utleiery, og at de møtes med en ovenfra og ned – holdning. Mange bor trangt, og det handler om at de har økonomiske begrensinger. Noen velger å bo smått og trangt fordi de vil unngå å få hjelp fra NAV. De vil klare seg selv. De har en drøm om at de kan søke startlån når de kommer seg ut i jobb. Det gjør noe med selvfølelsen og mestring og gjør at du unngår å måtte flytte. Man betaler også til seg selv og ikke ut i et «sluk».

Stabile eller ustabile bomiljøer?

I kapittel 3 viste vi hvordan graden av bostabilitet fordelte seg i de ulike levekårssonene. Andelen av de som flytter fra Strømsø er særlig høy i Grønland /Nybyen, Strømsø sentrum og Bangeløkka. Der er stor utskiftning av beboere i enkelte områder på Strømsø, særlig i boligområdene fra Knutepunktet og mot Rundtom. Dette gjenspeiler seg også med stor utskiftning av elever på barneskolen med opptil 100 elever som skiftes ut årlig i ungdomsskolen. Dette går ut over stabilitet, trivsel og trygghet og gjør det vanskelig både for lærere og elever å etablere nettverk etc.

Strømsø har store levekårsutfordringer og med familier som flytter inn og ut. Det er den største utfordringen, og det ødelegger stabilitet i nærmiljøet og i skolemiljøet, og det gir elevene store sosiale problemer. (Informant tjenesteyter)

Det er private aktører som leier ut, og det sies at det er høye boligpriser og relativt dårlige boforhold. Bygårdene er gamle, og kan oppleves som utrygge fordi de ser slitne ut. Det påpekes at enkelte utleiery utnytter beboere fordi de ikke kan «systemet», og særlig gjelder det beboere med innvandrerbakgrunn.

Mange i denne gruppen klarer ikke å navigere i boligmarkedet og i leiekontrakter og kan lett utnyttes» sier en av informantene. (Informant interesseorganisasjon)

En stor andel av de som leier privat kommer ikke inn på det ordinære boligmarkedet fordi de har ustabil eller for dårlig økonomi til å oppfylle kriterier for lån, men også fordi *det er for få kommunale tilbud på Strømsø* i forhold til behovet for leieboliger. De siste årene har boligprisene steget også i denne kommunedelen og kommunen er derfor ikke prioritert å kjøpe boliger på Strømsø.

For å få mer kjennskap til bostabilitet i enkelte bomiljøer oppsøkte vi tre av borettslagene på Strømsø. Vi var ute etter å vite om det var stor utskiftning av beboere, og om det eventuelt var mye fremleie av boliger. Fremleie av egen leilighet må søkes styret som må godkjenne dette, og leien er tidsbegrenset. Borettslagsstyret har derfor god oversikt over omfanget.

Ifølge opplysninger fra matrikkelen over grunneiere er det til sammen 39 borettslag på Strømsø. På St.Hansberget finner vi de største, og vi valgte derfor ut ett borettslag derfra og to fra sentrumsområdet.

De borettslagene vi var i kontakt med på Strømsø viser seg å ha høy grad av stabilitet med lite inn- og utflyttinger. I ett av borettslagene i sentrum er det rundt 10 prosent utskiftning i året, mens det i de to andre var mindre. Det er også få tilfelle av fremleie, og i enkelte av borettslagene tillates ikke dette. I et annet av borettslagene i sentrum ble det meldt om tilfeller av ulovlig fremleie i kortere perioder der boligen ble leid ut til slektninger, men det er ikke utbredt. Der var det også en større

blanding av eldre og yngre enn i de andre, der beboersammensetningen bar preg av godt voksne beboere, samt enkelte barnefamilier.

Opplysningene fra de tre borettslagene viser relativt stabile bomiljøer. Mange har bodd i samme bolig i flere år. Dette bekrefter et bilde av at ustabile bomiljøer først og fremst finnes i det private leiemarkedet.

6.2 Medvirkning for å ivareta nærmiljøet

Strømsø består som tidligere skrevet av mange nærmiljøer, og flere opplever at nære omgivelser er i endring – noe som i større eller mindre grad setter det kjente nærmiljøet på spill. Flere formelle fora er etablert for å ivareta medvirkning, i tillegg til frivilligheten i området.

6.2.1 Nærutvalgets medvirkning

Høsten 2020 ble det opprettet ti nærutvalg i Drammen. Nærutvalgene representerer lokalbefolkningen og deres stemmer inn mot kommunale planer og prosesser.

Nærutvalget på Strømsø hadde sitt første møte etter nyttår 2021. Utvalget består av fire innbyggerrepresentanter og fire politikere. Politikernes rolle i nærutvalget er mer som observatører, og er ikke først og fremst talsmenn for partiets sak. Politikerne tar med seg lærdom fra prosessene inn i sine utvalg, blant annet om hvordan medvirkning blant befolkningen fungerer i praksis.

Hensikten med nærutvalgene er å være lyttepost til befolkningen, og fungere som et mellomledd mellom befolkningen i området og planleggerne i kommunen. Hvert nærutvalg møtes fire ganger i året, og møtet er åpent. Mellom de åpne møtene har de arbeidsmøter med bare medlemmene i utvalget. Erfaringene så langt viser at det sjelden kommer mange mennesker på møtene, men sakene får gjerne publisitet gjennom pressen avhengig av saker som diskuteres. Blant annet har byantikvaren vært til stedet på et møte. I tillegg er det opprettet egne websider på kommunens hjemmesider der alle sakene legges ut. Der har de også sin egen teamsgruppe og en egen FB-gruppe som de rekrutterer medlemmer. Over 90 meldinger kom inn etter et av folkemøtene.

Eksempler på saker som nærutvalget jobber med (hentet fra referater høst -vinter 2021-22):

- Temaplanen i kommuneplanens samfunnsdel – sentrumsplanen (mars 2022). På et folkemøte kom det inn over 90 innspill til temaplanen om utvikling av området.
- Utvikling av digitalt kommunikasjons- og medvirkningsverktøy til bruk for innbyggere
- Planforslag (detaljregulering) for utbygging av nabokvartalet til Tollboden hotell
- Globusgården. Nærutvalget er invitert med i prosessen, men eierne har ikke avklart utviklingen av Globusgården enda.
- Opprettelse av interessegruppe for vern av kulturminner på Strømsø

Hvilke erfaringer har medlemmene av nærutvalget så langt?

En informant forteller at de opplevde stort gjennomtrekk av medlemmer den første tiden. Ifølge informanten var en av årsakene uklar målsetting med utvalget. En annen årsak var at medlemmene opplevde å ikke ha nok kunnskap om demokratiske prosesser. Engasjementet brant ut. Det tar tid å forstå mandatet.

Folk savner en helhetlig plan for hvordan Strømsø skal utvikles – hvor vil man? Folk spør seg om det er utbyggerstyrt? Eller skal det styres ovenfra? Hva med områdesatsingen? Har nærutvalget reell innflytelse eller er de supperåd? Arealplanleggeren inviterte utbyggere, men ikke nærutvalgene. De er opptatt av å ha reell påvirkning. Når beboerne ikke får gjennom det de ønsker er det nærutvalgene som får mistillit fra beboerne. Jeg er bekymret på nærutvalgenes vegne. (Informant interesseorganisasjon)

De erfarer også at medvirkning er en utfordring og det kan være en fare for å slite ut de som allerede er aktive og engasjerer seg. Ifølge informantene er det ikke lagt opp til reelle medvirkningsprosesser. De ser at saker som de har vært med å diskutere både på møter og som de har gitt i høringsinnspill med konkrete forslag, ikke ivaretas når saken behandles. Det har gått med mye tid og engasjement, uten resultat. Men at det i etterkant blir opprør blant folk som skriver i avisene når sakene er behandlet. Da skjer det noe, for da får de press på seg. Men har til gode å se at de ombestemmer seg på bakgrunn av et høringsinnspill. Medvirkningsprosesser på kommunens temaplaner oppleves som veldig overordnet.

En annen refleksjon fra informantene er at det er vanskelig å få med de som er i målgruppen for planene. Ifølge de som er aktive i forskjellige nærmiljøarenaer er språk en av hindringene for deltakelse:

Man får ikke tak i de som ikke kan språket, det er vanskelig å få dem i tale. For å få det til må man knekke noen språkbarrierer. (Informant interesseorganisasjon)

Fordi det er vanskelig å få med seg folk generelt etterlyses det flere medvirkningsaktører. De har prøvd med flyers i postkasser uten å lykkes med engasjement. For å lykkes bedre skal nærutvalget ta i bruk et medvirkningsverktøy - Desidin – med mulighet for å legge ut eventer, kontaktlister, spørreundersøkelser etc.

6.2.2 Medvirkning fra velforeninger

Der nærutvalget fungerer som en lyttepost til befolkningen og spiller inn saker videre til planleggere og politikere som angår saker fra hele Strømsø, jobber velforeningene med saker om lokale forhold, som for eksempel lokale byggesaker som engasjerer mange. Ifølge en informant er «*Endring i nærområdet ikke populært*», og det er særlig velforeningene i områdene som er i støpeskjeen at folk engasjerer seg. Havnegata – Svelvikveien har vært en lang prosess. Den er i dårlig stand og er veldig trafikkert. Utenfor Tangen ligger Åskollen med mye utbygging de siste 10-15 årene. Dette har medført mye mer trafikk. Det bygges ut uten å ha infrastrukturen på plass og flere informanter påpeker at det ikke lenger er trygg skolevei. For eksempel ved Tanger er det Glassverket og Slippen som nå engasjerer beboerne. I tillegg ligger prosessen om Tangekaia lenger frem i tid.

Informantene erfarer at det er vanskelig å nå fram med innspill selv om de vil delta i prosessen.

Det kan være ganske tungt. En lærdom er at man må ha små og realistiske mål. Det handler om veldig kompliserte og rigide prosesser i store utviklingsprosjekter og det er mye man skal forholde seg til. Det er ikke rigga for medvirkning. (Informant interesseorganisasjon)

En side ved medvirkningsprosesser er å få og gi informasjon om det som skjer i nærområdene. I Beboerundersøkelsen fra Strømsø 2020 påpekes det at det er lite informasjon om hvordan man kan gi innspill til de mange nye byggeprosjektene før det er for sent. I tillegg oppleves det at det er lite rom for innspill og medvirkning i byutviklingen på Strømsø.

6.2.3 Medvirkning og informasjonsdeling

En utfordring for kommunen er at det mangler tverrfaglig samarbeid på tvers av etatene. Ifølge en av informantene finnes det ingen oversikt over tjenestene som tilbys verken i kommunen eller spesielt på Strømsø. Dette kan bidra til å hemme en ønsket utvikling av Strømsø både med hensyn til å bedre levekår og livskvalitet for den enkelte beboer, men også for å få til samarbeid om fysiske utbedringer.

Det er dårlig informasjonsdeling og kommunikasjon mellom forskjellige aktører. Saksbehandleren i en organisasjon vet ikke hva saksbehandleren i andre organisasjoner gjør. Kan det være at kommunestrukturen er problematisk?

Sammenligning mellom Drammen kommune og Oslo kommune for eksempel kan vise at delegering av ansvar til ulike seksjoner kan øke åpenheten. Hvis vi ikke er klar over hverandres rolle og interesse, misbraker vi ressurser. Strømsø er sexy og det er mange om pengene, og alle vi ha penger så det er naturlig å ha konflikt, men noen må ha ansvar for å sikre at interesser dekkes. (Frivilligheten)

Videre forteller informanten at det er

Manglende rolleavklaring, vi må bli sett som kommunes samarbeidspartner, og vi er støtteaktør til kommunen og har lyst til å bli spurt om ting som vi er flinke til, vi må bli invitert til kommunes samfunnsutvikling planer. (Frivilligheten)

En annen informant påpeker at det finnes mange gode intensjoner, men folk gidder ikke engasjere seg fordi de ikke tror at det de spiller inn fører frem.

Man kan bli enig, men det holder ikke med de gode intensjonene. Må være noe reelt som kommer ut av det, noe forpliktelser må det være. Det er en nøtt som kommunen må løse. Tror ikke medvirkning er en stor del av beslutningsprosessen. Planleggerne legger fram saker basert på kunnskap og fag. Og politikerne gjør det de synes er best og riktigst, også utfra deres program. Men vi bryr oss ikke om budsjetter etc, vi har våre fanesaker. (Interesseorganisasjon)

Det er vanskelig å få med seg folk til å stille opp frivillig. Vi ser det særlig når det gjelder natteravnordningen. Foreldre spør seg om hvorfor de skal gå natteravn når det ikke angår deres barn. (Tjenesteyter)

Medvirkning må ha en effekt, jeg har det til gode å se at det skjer, Kommunen trenger noen medvirknings-gladsaker. «Dette fungerte faktisk». Men selv små ting som å få til en benk, det er vanskelig. Snakker med park og idrett, men nei, det blir vanskelig. Hvem skal betale, hvor skal det stå, hvem skal passe på den, og er det regulert for benk der da? Så nei, det går ikke. Det blir tungrodd. (Tjenesteyter)

Mange bekymringer knyttet til lite informasjon og rom for medvirkning kom opp da vi spurte om hvordan det er å bo på Strømsø og hva beboerne tenker om nabolaget sitt, her er noen eksempler på disse bekymringene:

Drammen kommune spurte FAU-ene ved skolene om de kunne liste opp fem ting de ønsket bedre ved skolene. Vi spilte inn blant annet dette med trafikkikkerhet. Men fikk tilbake svar om at det er fylkesvei, så det kan vi ikke gjøre noe med. Da blir man demotivert igjen. (Beboer)

En beboer forteller om en opplevelse av ikke-eksisterende medvirkning da kommunen kjøpte opp Jugend-villaer bak Danvik skole, hvor 40 familier ble direkte berørt. Denne beboeren mener at beslutningen da Bane NOR og Drammen Kommune Eiendom kjøpte opp mange boliger var en skinnprosess, der beboerne opplevde at de ikke hadde noe de skulle ha sagt. En annen beboer, som bor tett på elva og snart mister utsikten til elva, på grunn av de nye byggeprosjektene mener at "det er på vei til å gro igjen". Hun forteller videre:

Det var ikke mulig å gi innspill i prosessen. Det har vært tenkt på fra Petter Stordalen og Co i mange år. Jeg har kun fått info om dette via media. Jeg gjorde virkelig mye research på hva som skulle skje, men fant ingenting. Søkte på kommunens nettside, DT (avisa) og googlet generelt. Jeg fant ingenting. (Beboer)

Når folk har makt til å bestemme handlingsforløpet for å bedre miljøet, utvikler de en sterk følelse av eierskap som fører til aktiv involvering i for eksempel vedlikehold ved at selgere pusser opp butikkfrontene sine, innbyggere tar vare på trær og blomster, eller tar del i oppryddingskampanjer og andre handlinger som bidrar til fellesskap og innsats for å få ting til å bli bedre. Denne typen fellesskapsforvaltning gir innbyggerne tillit til at de kan kontrollere miljøet sitt. Det er en av de mest avgjørende ingrediensene i opprettelsen og bevaringen av beboelige steder.

6.3 Næringsaktører og eiendomsutvikleres interesser

Hvilke stedsinteresser har de lokale næringsaktørene og utviklerne for Strømsø, hva legges vekt på og hvilke erfaringer har disse aktørene med næringsvirksomhet og utvikling i kommunedelen? Hvordan opplever de at deres interesser blir ivaretatt?

6.3.1 Lokal næringsutvikling

Tidligere i rapporten ble det presentert en oversikt over ulike aktørkategorier, og som viste at Strømsø blant annet har et variert tilbud av små nisjebutikker og spisesteder. Det er disse virksomhetene vi har satt søkelys på.

En av aktørene har etablert flere spisteder rundt sentrum av Strømsø med tilbud til folk i alle aldersgrupper.

*Jeg ønsket å tilby møtesteder der folk kan komme for bare å ta en kopp kaffe, eller for å bli til utover kvelden for å høre på musikk. Jo flere tilbud dess bedre, da blir det mer dynamisk her, og det trenger vi. Det går veldig bra, med mye besøk.
(Næringsaktør)*

Suksessfaktorene for å få gjennomført ønsket etablering og utvikling

En av informantene mener at en suksessfaktor er de mange ressurser som finnes blant det lokale næringslivet på Strømsø. Men det er viktig at disse tas vare og at det legges til rette for videreutvikling blant de ressursene som er. Man må ikke alltid tenke etablering andre steder. Det er mange som ønsker å få til noe.

Det påpekes også at det å lære av hverandre er viktig, og at de felles fora som finnes for lokale næringsaktører styrkes.

Hindringene for å få gjennomført ønsket etablering og utvikling

Flere næringslivsaktører vi har snakket med erfarer at det ikke er lett å få til det man ønsker for å etablere næring og skape mer attraktive byrom, og som skyldes forhold som det er vanskelig å forutse fordi det handler om eksterne prosesser utenfor ens egen kontroll.

Det er flere hindringer som trekkes fram. En av informantene opplevde at egne prosjekter og ideer om å bidra til mer liv i sentrum stoppet opp i det kommunale systemet. Det tok tre år fra ide til prosjekt, og støtte til etablering kom fra en stiftelse og ikke fra kommunen. Prosjektet måtte imidlertid endres med henvisning til et regelverk som ble opplevd som meningsløst. Regelverket ble senere tolket annerledes, og ideen ble senere iverksatte – men av andre.

*Jeg tror mange i kommunen er redde for å ta en beslutning, og redde for ikke å gjøre ting riktig. Men da blir det også vanskelig å få til noe. Vi må spille på lag.
(Næringsaktør)*

Andre forteller om et rigid regelverk som er vanskelig å sette seg inn i dersom man ønsker å gjøre noe «utenfor døra».

Det forslås en bedre kommunikasjon:

Man må ha en «passion» for byen, og det bør derfor være en mediator mellom næringslivet og kommunen for å få ting gjennomført. Det trenger ikke være så lang saksbehandlingstid. (Næringsaktør)

Et annet eksempel er mangel på løpende informasjon og kommunikasjon når det settes i gang arbeider i offentlige byrom, men også mangel på mulighet til å medvirke i prosessen med synspunkter og ideer. Dette skaper ifølge informantene uforutsigbarhet og frustrasjon. Mister man kunder? Blir gata stengt så folk ikke finner fram? Hvor lenge vil arbeidene vare?

Et tredje eksempel er prosessen med å etablere deler av Tollbugata til gågate. Initiativtakerne fikk forståelsen av at den lille veistumpen var kommunal vei og forhold seg til regelverket for kommunal vei, men det viste seg å være fylkesvei. Dette medførte et annet regelverk å forholde seg til og en ny lang prosess før det lille gateløpet ble som ønsket. Det er også altfor mye byråkrati for å få til noe:

Bare for å få til et lite gatemiljø er det svært mange med ulike roller som er involvert. Det er de som har ansvaret for skilting, blomster, fortau og gater, belysning og parkering - og det er jo kommunale etater alt sammen. Mange gir opp på veien på grunn av et håpløst byråkrati. (Interesseorganisasjon)

En annen informant erfarte at det var umulig å få ny asfalt på fortauet utenfor bygården han eier. Fortauet er vanskelig å bruke på grunn av dårlig dekke, og er særlig utfordrende for rullestolbrukere og barn på sykkel. En liten stripe av gaten er fylkesvei, den utenfor hans hus. Etter flere henvendelser fra ham venter han på at det skal skje noe, men har ikke tro på det. For denne informanten er det viktig at det skal se pent og ryddig ut utenfor husene, men det nedslitte fortauet bidrar til et «shabby» inntrykk.

Flere var også bekymret for hva som skjer med enkelte forretninger og det lokale næringslivet når bygårdene skifter eiere. Vil nye gårdeiere som ikke har tilhørighet til Drammen eller Strømsø ha interesser i det lokale næringslivet? Hvordan vil det prege områdene på sikt?

En utfordring som flere næringsaktører erfarer er en manglende politisk retning og man vet ikke hva politikerne ønsker:

Den politiske retningen er vanskelig, og ord bør bli til handling. Strømsø har et fantastisk potensial, men hva skal Strømsø bli? Det er ikke lett å se. (Interesseorganisasjon)

Det savnes en overordnet plan for utviklingen av Strømsø som kan bidra til mer forutsigbarhet for de som har ideer de ønsker å iverksette. «Tilrettelegging for næringsdrivende er veldig tungt», sier en av informantene.

Prosjektgrupper - tettere samarbeid med andre aktører

Informantene forteller at det er mange gode krefter som ønsker å utvikle Strømsø. Det foreslås derfor at det etableres prosjektgrupper som kan samarbeide om det som skal gjøres. «Endringene skal gjøres med respekt og gjøres ordentlig», heter det.

Jeg etterlyser en plan, et mål og en prioritert rekkefølge, og en møteplass der sentrale aktører kan møtes. Kanskje det er kommunens rolle? Det kan være byplansjef og ordfører, Drammen næringsforening, Strømsø United, Insam, BaneNor, hotellene, utbyggere og Byen vår Drammen der alle gir hverandre informasjon om det som skal skje og planene som foreligger, og for å kunne gi innspill til planene. Vi skulle gjerne blitt koblet på et større nettverk for å bli med på å utvikle Strømsø. (interesseorganisasjon)

Ikke minst understrekes det at det er viktig å høre på næringsaktørene med innvandrerbakgrunn som gjør at de kan fortsette sine virksomheter.

6.3.2 Eiendomsutviklere og utbyggers interesser

En vanlig oppfatning blant beboere og andre aktører er at «Utbyggere skal gjerne tjene mer penger fordi de ikke skal bo der selv».

I disse utsagnene ligger det gjerne en forestilling om at utbyggere ikke har tanker om annet enn å tjene penger på prosjektene, og i mindre grad er opptatt av å tilføre området kvaliteter for de som bor der. I hvilken grad stemmer dette med aktørene som har interesser i utviklingen av Strømsø?

Ønsker å ivareta sosial bærekraft

Vi har snakket med både store utviklingsaktører som har ansvar for utviklingen av de største transformasjonsområdene, og med små eiendomsbesittere som eier næringsarealer og med boliger som leies ut. Det er særlig ett felles trekk som går igjen i hva de formidler til oss – *de er alle opptatt av å fremme sosial bærekraft* i de områdene de eier, og de ønsker å gi noe tilbake til nærmiljøet. Sosial bærekraft som begrep er ikke nødvendigvis uttalt som et mål i aktørenes prosjekter, unntatt i prosjektet om utviklingen av Tangen der sosial bærekraft er en viktig dimensjon, men det ligger implisitt i måten de tenker og agerer på.

Likevel har de ulike tilnærminger. De største aktørene tenker bærekraft gjennom å etablere møtesteder og legge til rette for gode byrom til glede for beboere og andre i nærmiljøet. Det tenkes trygge veier og rekreasjonsområder. I etablerte byområder er de også opptatt av å ta vare på det gamle bygningsmiljøet. I de nyere transformasjonsområdene er medvirkning sentralt i bærekrafttankegangen, og sosial bærekraft tenkes også som et mangfold av tilbud med små og store bedrifter.

Alt må ikke være så perfekt, det er viktig å ivareta mangfoldet og blandingen av det nye og det gamle. Se til andre byer som har fått til det. (Eiendomsutvikler)

De små aktørene opptatt av å ivareta det lokale næringslivet som de leier ut til, og sørge for at beboerne trives og blir boende. En oppfatning var at dersom tomtene selges til større utviklingsaktører, blir de små bedriftene lagt ned på grunn av høyere leiekostnader, og mange mister arbeidsplassen sin. Lokale næringsbedrifter samarbeidet også om å ikke etablere konkurrerende virksomheter i samme området, for på den måten å ivareta både arbeidsplasser og et livskraftig nærmiljø.

En kampsak for en av de små næringsaktørene er å beholde parkeringsplasser for at næringslivet skal være levedyktig. «Det er feil av kommunen å fjerne parkeringsplassene, da blir det helt dødt her», sies det.

6.3.3 Drivkrefter i byutviklingen

Det er flere drivkrefter som er med å utvikle Strømsø, og som ikke nødvendigvis er omforent om hva eller hvordan dette skal gjøres. En av informantene sier det slik:

Drammen kommune er preget av et «gubbevelde». Nå er det på tide å tenke litt nytt. Det er nå en ny generasjon som påvirker byutviklingen. Det er nye tider. Vi har et grønt skifte og Drammen skal bli «Norges grønneste by, men vi skal likevel satse på parkeringsplasser. Det er så dumt med alt man mister (Eiendomsutvikler)

Det buttrer ofte både på det økonomiske, men også i politikken og i byråkratiet for å få det til, ifølge en av informantene. Informanten opplever også at det ikke er god intern kommunikasjon innad i kommunen, og som bidrar til at ting tar unødvendig lang tid.

Dagens byutvikling preges i større grad av private aktører som påtar seg rollen som aktive drivere i byplanlegging, såkalt entreprenørorientert bypolitikk. Denne politikken kan forstås som en markedsdrevet byplanlegging hvor økonomiske krefter i større grad enn tidligere setter premisser

for utviklingen (Hall og Hubbard 1996). Den norske byutviklingen har gått fra å være et offentlig anliggende i samarbeid med private eiendomsutviklere til å bli mer et gjensidig samarbeid der de offentlige aktørene har fått en mer koordinerende rolle i krysningen mellom forhandlinger, politikk og sektorinteresser (Saglie og Falleth 2018).

En av informantene understreker at det er viktig at alle aktører får eierskap til prosessene, ikke minst gjelder det befolkningen det skal bygges for. Dette skjer gjennom medvirkningsprosesser. En forutsetning for at medvirkning skal være fruktbar er at innspill og innbyggere blir tatt på alvor og at det er reelle forhold som det skal medvirke om:

For at man skal lykkes, må budskapet kommuniseres riktig og det som skal skje må være innenfor eksisterende rammer. Det handler om konkrete tiltak som skal være mulig å gjennomføre, og som skaper tillit. (Eiendomsutvikler)

6.3.4 Faren for gentrifisering

Byers trekraft knyttes til økende etterspørsel etter urbane stedskvaliteter og bykultur, og som igjen bidrar til vekst i service- og tjenester. En viktig forutsetning for byers økonomiske vekst er mennesker med høyere utdanning og kulturell kapital, ifølge Richard Floridas teorier (Florida 2003).

Et dilemma som kan oppstå ved oppgradering og utbygging av et boligområde er faren for gentrifisering, og som innebærer utskifting av de beboerne som trenger det mest og der andre beboere flytter inn fordi boligprisene blir høyere. Det vil også gjelde prisene på utleieboliger. Dermed svekkes målet om å bedre forholdene til de beboerne som bor i de mest utsatte områdene. I hvilken grad vil nye boliger og boligområder bidra til å endre beboersammensetning og dermed også stedets sosiale status? Hva med de beboerne som ønsker å bli boende på Strømsø og som tiltakene i stor grad er ment for?

Det vil alltid være en viss risiko for at stedet endrer karakter etter noen år med fysiske oppgraderinger og boligbygging. Hushold med høyere inntekter og høyere sosial status enn de tidligere beboerne flytter inn i de nye boligene og boligområdene, og beboerne tar med seg nye bo- og fritidsvaner i forhold til de som bor der fra før. Områdene endrer dermed også symbolsk karakter ved at de tillegges ny mening og høyere status. Nyetablering av restauranter, gallerier og forretninger bidrar også til gentrifiseringsprosessen (Sæter og Ruud 2005).

Flere informanter påpeker faren for dette:

Endringen bør være for de som allerede bor der, ellers har disse menneskene ikke råd til å bo der lenger og nye folk vil komme og denne endringen i folkemengden kan bringe nye problemer, spesielt fordi de som bor der i dag, jobber i kort vei til hjemme og flytting til andre sted kan føre til nye problemer. (Informant tjenesteyter)

En annen informant sier det slik:

Ved utbygging og utvikling av området vil det kunne føre til at innbyggerne som man prøver å hjelpe flytter ut av området og kan risikere å få enda dårligere kår andre steder i Drammen. Det er ikke lagt føringer for at det skal legges til rette for lavinntektsfamilier i planene. Stedet kan da miste sin egenart som folk setter pris på. Folk setter særlig pris på mangfoldet i butikkene. (Informant interesseorganisasjon)

6.4 Interesser relatert til sosiale tilbud på Strømsø

I denne delen kommer vi nærmere inn på stedsinteresser som først og fremst dreier seg om hvordan det sosiale miljøet kan bli bedre. Flere forhold er beskrevet ovenfor, men her knyttes begrunnelsene til de sosialt sårbare situasjon. Videre vises hvorfor og hvordan dette er sett fra

barn og unges perspektiv/fra et oppvekstperspektiv. I tillegg utdypes mer om interesser i forhold til skolesituasjonen.

I 6.4.3 viser til foreldrerollen (som er tatt opp i innledningskapittelet og til foreldre som brukere av stedet. Dette avsnittet går dypere inn foreldreskapsutfordringene på Strømsø, og viser samtidig at også at denne type utfordringer har et fysisk avtrykk og at fysiske forutsetninger er med på å påvirke foreldreskapet.

Informantene er særlig opptatt av å styrke Strømsø som en sosial og trivelig kommunedel, og i denne delen er det særlig de som jobber på Strømsø og er i daglig kontakt med befolkningen som er meningsbærere.

I et åpent beboermøte som nærutvalget arrangerte i mai 2022 ble det blant annet spurt om «hva som skal til for at du trives i ditt nærmiljø». Svarene dreide seg i stor grad om at det må være møtesteder for alle og steder for ulike typer aktiviteter. Det var særlig lavterskeltilbud som ble trukket fram; tilbud der en ikke trenger å være medlem eller betale avgift for å bruke.

I tillegg var grøntområder og redusert trafikk ønsker fra deltakerne. Svarene fra beboermøte underbygger det bildet som innbyggerundersøkelsen gir, nemlig etterspørsel etter nabolagskvaliteter.

6.4.1 Sosiale møteplasser

Det fortelles som *mye ensomhet* blant beboere på Strømsø, særlig i områdene fra Knutepunktet og nedover mot Tangen. Dette gjelder både eldre, etnisk norske beboere og beboere med minoritetsbakgrunn. Mange er uten nettverk.

«Jeg savner en hyggelig restaurant eller kafé her i området» er det mange som sier. Det finnes enkelte puber, men det er ikke alle som føler seg vel på pubene. Ikke minst er det gjerne høy musikk som gjør det vanskelig å slå av en prat, noe godt voksne innbyggere opplever. De mener det er få tilbud til dem. Det gjelder særlig områdene fra Bangeløkka og ned mot Brandengen at slike tilbud savnes. Det savnes også tilbud av ulike typer aktiviteter, som lesesirkler, strikkeklubber eller turgrupper. Dette er også innspill fra voksne beboere, som oftest kvinner.

Det er særlig de som jobber med samtalegrupper og de som møter innbyggerne til samtaler som erfarer dette og fremhever betydningen av nettverk og fellesskap i nærmiljøene for de som ikke har andre tilbud. For eksempel kan det være vanskelig å etablere nettverk og knytte kontakter når bomiljøene i private utleieforhold preges av stor grad av turnover med mye inn- og utflyttinger. Fortellinger om ustabile bomiljøer i enkelte områder går igjen i intervjuene. Betydningen av en stabil bosituasjon kommer vi tilbake til i neste avsnitt.

Det savnes tilbud til de som føler seg ensomme:

Det er mange flotte tilbud på Knutepunktet, særlig til barnefamilier, men jeg ser utfordringer med de som er alene. (Informant livssyn)

Trossamfunnene dekker et visst behov for samtaler og fellesskap, men det er ikke nok. Terskelen er høy for å oppsøke kirken eller andre trossamfunn hvis man ikke allerede er del av trossamfunnet. Strømsø kirke fungerer dessuten ikke som sognekirke med faste gudstjenester, men er åpen for samtaler. Kirkerommet har stort potensiale for å kunne bli et møtested for innbyggerne i området.

Det er viktig å bruke de bygningene vi har her, man trenger ikke å bygge nytt. Det er bygninger endrer bruk er positivt for miljøet. (Informant livssyn)

Samtidig finnes det nettverk blant de som jobber med kulturaktiviteter – musikere og andre kunstnere som har slått seg ned på Strømsø. Denne gruppen er med på å opprettholde mangfoldet, sier informantene.

Mangel på nettverk og fellesskap kan bidra til å forsterke utenforskap å ulike måter. Det gjelder for enslige eldre som har bodd i området i flere ti år, så vel som innvandrerfamilier med kort botid. Nettverk i nærmiljøet betyr kanskje mest for de beboerne som har minst tilgang på andre ressurser som for eksempel arbeid, fritid, vennskap og familie. Særlig for kvinner med innvandrerbakgrunn er det å ha et nettverk rundt seg viktig. Mange mister det tette familienettverket med mødre, søstre og svigerinner som de hadde i hjemlandet når de kommer til Norge, og følelsen av å være alene kvinne for eksempel i en oppdragersituasjon kan oppleves som vanskelig. Mangel på nettverk kan også bidra til å forstå årsaken til manglende deltakelse i formelle medvirkningsfora eller på barn og unges fritidsarenaer – man må først komme inn i et uformelt nettverk og føle seg trygg. En informant sier det slik:

Foreldre trenger å ha et nettverk med andre foreldre for å forstå hva ungdom driver med. Det er få som har nettverk. Hvis man vet hvor barna er og kjenner andre foreldre, er det lettere å kontakte dem for å følge opp. Et forslag er å ha et kurs for foreldrene der hensikten er å danne et nettverk, bli kjent med andre, og der fagfolk og ikke minst tolker er til stede. Folk har ulike bakgrunner og ulike kulturer. Noe kan lett bli misforstått. Alle foreldre er veldig engasjerte og vil det beste for barna sine. Det er allerede startet noe enkle nettverk for de som kommer fra samme kultur. (Informant tjenesteyter)

Erfaringene fra arbeidet som gjøres av de kommunale tjenesteyterne viser at de som har et nettverk rundt seg klarer seg bedre enn de som ikke har noen. Beboerne motiveres derfor til å knytte til seg noen som de stoler på, enten det dreier seg om naboer, slektninger eller bli med i organiserte tilbud. Å ha et nettverk rundt seg kan bidra til bedre språkforståelse og norskferdigheter, mulighet for jobb, bli tryggere i foreldrerollen og lettere kunne manøvrere i boligmarkedet – forhold vi kommer inn på nedenfor.

20 prosent av alle sakene som Levekårsteamet i kommunen har kommet fra Strømsø, og med tanke på at de jobber med saker for hele Drammen påpekes det at 20 prosent er ganske mye. Den største utfordringen er språk og manglende digital kompetanse. I tillegg krever foreldrerollen mye:

Det å forstå hva som kreves av deg som foreldre; det at du skal ha barna i barnehage og skole, og vi er opptatt av at barna skal ha en fritidsaktivitet. Men hva krever det av oppfølging? Nav gir støtte til kontingenter, men hva krever det egentlig? Det krever at du stiller opp på dugnad, du skal stille opp på fotballkamper, å forstå alt dette er noe mer enn å si at alle barn skal være med på fritidsaktiviteter. Det er så mye mer som følger med. Det er mange enslige med barn. Når du er alene med tre barn så er det ganske krevende, du sliter selv med å forstå, du har kanskje psykiske problemer eller skal fullføre kurs og det blir en stressfaktor. (Informant tjenesteyter)

Det fortelles også at mange synes det er skambelagt å ikke mestre det å være en god far eller mor slik det forventes av deg. Det gjelder særlig familier med innvandrere – eller flyktningbakgrunn.

Vi ser det er en stor utfordring der de har hatt familiegjenforening fordi de ikke får tilbud om det samme løpet. For eksempel der enkemann får ny kone fra hjemlandet, han er kanskje analfabet og ingen jobb og skal forsørge henne. Men får ingen økonomisk støtte til det eller til å sørge for at hun integreres i det norske samfunnet. Vi opplever at det ikke lykkes. De sakene er tunge. (Informant tjenesteyter)

Det fortelles også at det er skambelagt for enkelte å be om hjelp fra det offentlige enten det gjelder til hverdagen generelt eller til barnas fritidsaktiviteter spesielt, og noen opplever stigmatisering når de får hjelp. Levekårsteamet erfarer at ikke alle som trenger det ønsker hjelp fra dem og oppsøker derfor heller ikke levekårsteamets lokaler. En forklaring som nevnes er at det å oppsøke hjelp kan for enkelte bety svakhet og at det å klare seg selv vitner om mestring av egen livssituasjon. For å imøtekomme personer og husholdninger som har behov for bistand er det derfor et mål å treffe folk der de er. En annen informant sier:

Det er en hårfin balanse mellom bruk av offentlige tiltak og ikke - det er viktig at unge og deres familier ikke føler seg stakkarsliggjort. (Informant tjenesteyter)

For en del familier som ikke har storfamilien eller et nettverk i nærheten er det viktig at dette etableres. Allerede i planlegging av nye boliger bør det være på agendaen, ifølge informanten:

En stor kategori er enslige forsørgere som trenger nettverk. Hvis du ikke har familie her, eller en bestemor, og Drammen kommune kan tenke over at når de skal bygge nytt – at de tenker både på barnefamilier og på eldre - så man kan møtes på tvers og bli kjent i gården. Bygge bredte og med gode fellesarealer. For eksempel så man kan låne eller leie ved behov. (Informant tjenesteyter)

Det er flere typer nettverk som kan etableres, og ett av dem dreier seg om nettverk i nærmiljøet. Ifølge sosiologen Per Morten Schiefloe er det hensiktsmessig å se på nærmiljøet som et sett av muligheter og begrensninger for ulike typer kollektiv og individuell atferd (sosial handling) når en skal studere nærmiljø og vurdere dets ulike sider (Schiefloe 1985:259). Han mener at sosial tilpasning i nærmiljøet ut fra et individuelt perspektiv, ikke nødvendigvis handler om tett og sterkt integrert lokalt nettverk. Folk flest synes å foretrekke forholdsvis svake men nyttige og positive relasjoner til et ikke altfor stort antall naboer. Samtidig er det ønskelig med et nærmiljø der beboere kjenner igjen andre beboere, slik at naboer vet hvem de er. Han hevder at lokale nettverk av svake bånd tjener ikke bare det individuelle, men også det kollektive. Det er vesentlig for sosial kontroll og etablering av kulturelt definerte normer og regler, og muligheter for å mobilisere kollektive ressurser (ibid.).

6.4.2 Barn og unge

Mange av informantene er opptatt av oppvekstvilkårene for barn og unge. Fordi denne gruppen er svært heterogen, med barn og unge fra forskjellig familiebakgrunn og sosioøkonomiske kår, er det heller ikke de samme løsningene som passer alle. Som en av informantene sier:

Fritidsaktiviteter er svært viktig for mange familier, mens hos andre er det ikke fullt så viktig. Eller det kan handle om økonomi som gjør at man ikke kan sende barna på fritidsaktiviteter. Vi ser at ungdomsmiljøet er ganske skilt på fritiden, noen er opptatt av idrett, noen er mye hjemme og hjelper til der, og noen er på leit og er litt flakkende. (Informant tjenesteyter)

Elevene har ikke tilgang til fritidsaktiviteter som passer deres bakgrunn eller interesse. For eksempel har ikke elever kommer fra Somalia eller Syria samme interesse i trening som nordmenn. Mange tilbudene er dessuten basert på dugnad.

Hva vi kan gjøre er å gi dem grundige språkopplæring, men vi har ikke noen ramme for å hjelpe dem med fritidsaktiviteter. Det er vært gratis SFO og vi kan arrangere noen aktiviteter i skolen, men ikke mer! Vi har samarbeid med aktive lokalsamfunn, idrettslaget og kultursskolen. Vi har samarbeid med knutepunkt i arena 3 og 4 med andre ungdom skole. Men vi har en bestemt ramme som vi holder oss til det. Vi jobber ikke mot politikerne for å bevilge penger. (Informant tjenesteyter)

Samtidig understrekes det betydningen av tilbud til alle typer ungdom:

Det er flere grupperinger: de som kommer fra fattige familier og som ikke har så mye, de som sitter mye på rommet og spiller og bare er hjemme, og jenter som ikke får lov å gå ut. For noen er hjemmet og familien blitt mer viktig gjennom pandemien, men det er heller ikke greit å være for mye hjemme. De kan bli veldig innadrettede og ensomme – noe som ikke er bra det heller. Samtidig er det ikke alle som har mulighet til å være mye hjemme. (Informant tjenesteyter)

Et dilemma som trekkes fram er at den «norske» modellen med fritidsaktiviteter for barn og unge ikke nødvendigvis fungerer for alle. Det er i stor grad forventet at barn og unge skal være aktive i fritiden, og gjerne med i organiserte aktiviteter. Det handler både om å få venner, om sosialisering og å oppleve mestring. Det kreves også at foreldre følger opp. Dette er kjente problemstillinger også fra andre flerkulturelle områder som ønsker å tilrettelegge for fritidstilbud.

Felles erfaringer er at det er vanskelig å få med foreldre med innvandrerbakgrunn på barnas fritidsaktiviteter. Dette begrunnes blant annet med at barns fritid ikke er organisert på samme måte i hjemlandet som her i Norge (Ruud og Vestby 2011). På Søndre Nordstrand ble det for eksempel startet opp svømmetrening for jenter for at de skulle ha et trygt tilbud, på initiativ fra mødre med innvandrerbakgrunn (ibid.). Flere idrettslag andre steder har god erfaring med å rekruttere større søsken, som er eller har vært aktive, som trenere i klubbene for å involvere familier med innvandrerbakgrunn. Rekruttering skjer også gjennom skolene. Dette finner vi blant annet på Grorud (Ruud m.fl. 2018, s. 144).

Behov for lavterskeltilbud

Det savnes særlig *lavterskeltilbud* til barn og unge uten dyre medlemsavgifter. Det er mange unge foreldre som ikke har god økonomi og som ikke har råd til kostbare aktiviteter for barna.

Familiene føler alltid at de må si nei til barna sine. Når alle andre barn har en i-phone tar de opp kredittlån for å gi det til barna. Jeg tror at barna i de fattige familiene i større grad tenker over om mamma og pappa eier en bil eller andre ting enn andre familier. For eksempel kan kredittkortgjeld bidra til at man ikke får Husbanklån og dermed ikke får mulighet for å komme inn på boligmarkedet. (Informant tjenesteyter)

Ett av forslagene fra informantene handler om at man senker prisene på de tilbudene som allerede eksisterer, for eksempel på Drammensbadet, for å gjøre tilbudene mer tilgjengelig. Andre eksempler er prisene på SFO. Det understrekes at det er viktig at dette skal gjelde generelt og ikke være «behovsprøvd» for ikke å skape sosioøkonomiske skillelinjer blant befolkningen.

Et eksempel på tiltak som skulle bidra til å redusere skillelinjer og utenforskap var innføring av *fritidskortet*. Dette var en ordning som ble innført for at flere barn og unge skulle få delta i faste organiserte aktiviteter. Tanken bak var blant annet at deltakelse i fritidsaktiviteter er viktig for å unngå utenforskap. Fritidskortet var universelt og for alle barn i alderen 6 til fylte 18 år. Med fritidskortet kunne barnet få 1000 kroner i halvåret som kunne brukes på én eller flere organiserte fritidsaktiviteter registrert på nettsiden til Drammen Friskus. Drammen kommune var en av pilotkommunene som ble valgt ut til å prøve ut ordningen fra 2021 fram til sommeren 2022. Ordningen er ikke videreført.

På spørsmål om hva som er «viktig for at flere barn og unge skal kunne delta i fritids- og aktivitetstilbud» som ble stilt på et åpent innbyggermøte, kom det innspill på at det allerede i *barnehagen* bør opprettes nettverk med barn og foreldre som blir kjent med hverandre som kan følge hverandre over flere år. På den måten vil det bli enklere å orientere seg i hvilke tilbud som finnes, og det trygger både barn og foreldre at barna kan være sammen i aktivitetene.

Bruke skolen som fritidsarena

Et annet innspill er å ta i bruk skolebyggene til fritidstilbud også etter skoletid. Det er trygge og kjente arenaer som barna er trygge i. Skolene bør også være en informasjonskanal om hvilke tilbud som finnes og hva som skjer i nærmiljøet. Enkelte skoler er opptatt av å ha en åpen skole også etter at skoletiden er slutt, der skolen kan være et møtepunkt:

Den største effekten man kan få gjennom gode fritidsaktiviteter handler om at barn og ungdom da får muligheten til å klare seg på skolen. Fritiden og skolen henger sammen, og da brytes den onde sirkelen. Ungdommen får en trygghet, og det blir en større ro rundt skolemiljøet. (Informant tjenesteyter)

Samtidig er det viktig at skolen kan være en arena for å informere om hva som skjer:

Det er viktig å synliggjøre alle tilbudene de har på Strømsø, mange aner ikke hva som skjer. Det er viktig å favne større grupper ungdom, og ikke bare et spissa tilbud til de som har mulighet. Det er viktig å gi tilbud til alle, ikke bare de som er ressurssterke. (Informant tjenesteyter)

Det fremheves også at det å ha gode fritidsledere er viktig:

Vi ser at for eksempel idrettsmiljøene med gode ledere har god effekt. Det handler om klare rammer også i fritidsaktiviteter. (Informant tjenesteyter)

Betydningen av gratis måltid på ungdomsklubben

Ungdommen selv er mest opptatt av å ha møtesteder der de kan «henge med venner». Som vi tidligere har vist finnes det flere tilbud til ungdom på Strømsø, men det er fremdeles et stort behov for å utvide disse tilbudene. I tillegg til å ha et sted å treffes, er det viktig at det serveres mat på klubben. Og som er gratis. Dette er det flere informanter som forteller.

Vi har gratis mat på ungdomsklubben – er arrangement to ganger i uken. Det blir absurd å kreve penger for maten, det er nettopp det som gjør tilbudet attraktivt. Maten serveres av Jasmin kafe. Det er alfa og omega og kunne ha gratis matservering. Jeg har opplevd at noen har ringt for å si at jeg kan ikke være med på klubben i dag, men jeg kommer for å få mat fordi vi har ikke mat hjemme i dag. Det skjer litt for ofte at noen spør om de kan komme bort for å spise fordi de ikke har mat hjemme. (Informant tjenesteyter)

Betydningen av å få et gratis måltid på ungdomsklubben viser seg å være viktig for ungdom. Ikke alle får middager hjemme hver dag. Fra tilsvarende stedsanalyser fra områder i Groruddalen er gratis måltid på ungdomskubbene noe både ungdom etterspør og ledere av ungdomskubbene understreker betydningen av (se for eksempel Ruud og Vestby 2017, Ruud m.fl. 2018).

Styrke jobbprosjekter for ungdom

Bekymringen for ungdom som kommer fra økonomisk vanskeligstilte familier deles av flere informanter. Det foreslås derfor å utvikle flere egnede jobbtilbud til denne gruppen.

Vi ser utfordringer med ungdom. De bør involveres bedre til å få en jobb. For eksempel kunne de bli hjelpetrener og få gratis kontingent eller kanskje en bitte liten lønn. De får litt til å kjøpe seg noe, de får noe meningsfullt å gjøre, og de får erfaring. Det er så mange ringvirkninger. Dette gjøres ikke på Strømsø. (Informant tjenesteyter)

Konkret foreslås det at det lokale idrettslaget bruker lokal ungdom som trenere:

Vi vet at Skiold er mye foreldredrevet. Men kanskje det er mye mer motiverende å bli trent av en ungdom. Tror veldig på det at ungdom som har en tøff oppvekst, kan ta med hverandre på trening. Spille på at ungdommen får ansvar. Det kunne gi mange gode ringvirkninger. (Informant tjenesteyter)

Flere aktører trekker fram at det er behov for å utvide tilbudet om jobb til ungdom i feriene, *Feriejobbprosjektet*. Det er et jobbtilbud til ungdom i skoleferiene, der det lokale næringslivet tilbyr arbeid. Ungdommen får lønn og attest på at de har jobbet. Det viser seg å være stor etterspørsel etter denne typen tilbud og det er for få slike plasser som er opprettet. De som får jobb i ferien opplever mestring, de går inn i rutiner med arbeidstider og mister interessen for å «henge» om kveldene fordi de skal tidlig på jobb dagen etter. Prosjektet viser seg å ha stor betydning for ungdom. En ungdom fortalte at han har blitt mye mer oppmerksom på hva han bruker pengene etter at han begynte å tjene egne penger. Nå sparer han til førerkort. Andre forteller at de deler pengene med familiene sine.

Styrke stedstilhørighet

En viktig begrunnelse for å ivareta fritidstilbud til ungdom som bor på Strømsø er mangel på stedstilhørighet for denne gruppen, noe flere informanter erfarer. Dette begrunnes delvis i at Strømsø er en sentrumsbydel med stor mobilitet med folk som er på vei til et annet sted, og ikke er et eget boligområde som tilhører beboerne. Miljøet blir dermed «kaldere» enn i et mindre boligområde fordi det ikke er like sterke bånd og tilhørighet til stedet. Det er også vanskeligere å bygge identitet.

Mange ungdom sliter med å ha tilhørighet. De har ingen identitetsmarkører gjennom for eksempel en fotball eller håndballklubb etc. Drammenshallen tilhører alle og ikke et lokalt lag slik som andre områder har. Dette er en utfordring ved at de bor midt i byen. (Informant tjenesteyter)

Sentrumsområdene i Strømsø blir også brukt av ungdom fra andre steder som møtested for avtalte slåsskamper. Dette er utenfor Strømsøungdommens kontroll, men bidrar til uro og forsterker behovet for tiltak og oppfølging.

Samtidig begås det også kriminalitet blant ungdom på Strømsø, noe politiet registrerer. Det handler særlig om nasking fra butikker og småkriminalitet, og det hoper seg opp rundt sentrum som i Tollbugata og Tordenskioldsgate, samt i områdene rundt motorveibrua. Det er ofte de samme familiene som er involvert. Derfor understrekes det at tiltakene og tilbudene som er satt i gang blant annet i regi av Knutepunktet må utvikles videre.

For å imøtekomme noen av utfordringene som ungdom sliter med, enten det dreier seg om utenforskap i forhold til annen ungdom eller manglende tilhørighet har forebyggende team i politiet faste dager på skolene der de holder foredrag for foreldre. Tidligere spredte de seg på alle skolene gjennom et år, nå følger de en og en skole for å bli kjent med miljøene.

Beboerundersøkelsen fra 2020 oppsummerer at også mangel på lekeplasser og behov for aktiviteter for unge på Strømsø er viktig å gjøre noe med.

6.4.3 Forelderrollen

Det å ikke forstå eller kunne gjøre seg forstått påvirker andre hverdagslivsarenaer som det å kunne følge opp barn og unges skolehverdag og fritid, eller å delta i det som skjer i nærmiljøet og bygge lokale nettverk. I tillegg kommer utfordringer med det å stå utenfor arbeidslivet. Manglende norskferdigheter bidrar til utenforskap og påvirker selvfølelsen.

Det er vanskelig for innvandrere å komme inn i det norske samfunnet. Det skyldes delvis språkbarrierer, og delvis lave inntekter og svak økonomi. Det må derfor jobbes mer integrering – hvordan koble de norske innbyggerne med innvandrerbefolkningen? (Informant tjenesteyter)

Motivasjonen for mestring og det å bli uavhengig av ytelse fra NAV blir satt på prøve. En evaluering fra et opplæringstiltak for innvandrerkvinner på Sagene viste at bedre språkferdigheter ga kvinnene økt selvstendighet og forståelse i forhold til omsorgs- og oppdragerrollen der de blant annet fikk mer innflytelse på barns skolegang og utdanning, og ikke minst bedre forståelse av egen helse, særlig i forhold til kosthold og mosjon (Ruud 2002, s. 73). Språkkunnskapene bidro til økt mestring på mange livsarenaer. Det samme finner vi i Jasmin kvinnenettverk der metoden som kombinerer språktrening og praktisk arbeid bidrar til økt mestring og selvstendighet.

Flere informanter mener det er for lite tilrettelagt for barnefamilier på Strømsø. I de foregående avsnittene har vi trukket fram ønsker om flere grøntområder og lekeplasser, men det er også stort behov for å tilrettelegge for flere inkluderingsarenaer og ikke minst å bidra til at foreldre blir trygge i forelderrollen. Det er flere informanter som påpeker at alle foreldre har ressurser til å følge opp

barna sine, og alle foreldre vil det beste for barna sine. Derfor er det viktig å hjelpe foreldre til å bli trygge.

Et eksempel på hvordan foreldre kan bli tryggere i foreldrerollen er tett oppfølging med jevnlig møter. En mor hadde møte med skolen hver fredag for å samarbeide om sønnens skolehverdag. Skolen så raskt en positiv endring hos sønnen og ville gjerne vite årsaken. Forklaringen var at sønnen fikk lov av mor til å henge med venner i helgen hvis han gjorde det som mor og skolen forventet av ham, hvis ikke måtte han holde seg hjemme. (Informant tjenesteyter)

Betydningen av fritid med venner ble satt høyt.

Styrke natteravnordningen

Natteravnordningen kom i gang som en ny og bedre ordning rett for pandemien startet der det ble satt av penger i kommunen til de enkelte skolene, men det har tatt litt tid å få den på beina igjen. Ordningen ses som en viktig del av tilbudet for barnefamilier som gjennom ordningen får innblikk i barn og unges fritid, samtidig som det bidrar til å bygge nettverk mellom foreldre. Derfor er det flere som trekker fram at denne ordningen må styrkes, og at foreldre blir klar over betydningen av å være med som natteravn.

Skal man gå natteravn når barna ikke hører til i sentrum? Det er en utfordring, men det har blitt bedre nå. Vi må ha voksne folk ut i gata. En viktig effekt er også at foreldrene treffes og blir kjent med hverandre, i tillegg til at de blir kjent i bydelen sin. Når ungdom ser at noen er ute med gule vester, bidrar det til at de føler seg tryggere og kan virke preventivt for de som har planer om å begå kriminelle handlinger. (Informant tjenesteyter)

Flere barnehageplasser

Ifølge en av informantene har det vært nedskjæringer i forbindelse med barnehagene i Drammen, og det treffer ekstra hardt i denne kommunedelen. Det er sju barnehager på Strømsø, alle lokalisert nedover mot Tangen.

Barnehageplass er viktig, når folk flytter inn og ut er det vanskelig å få en barnehageplass. Uten plass må mor være hjemme og da kan de ikke gå på norskkurs eller jobbtrening før de får en plass. Den andre siden er barna; jo før de kommer i barnehage og jo før de lærer seg norsk jo bedre klarer de seg på skolen. Jeg har dessverre eksempler på barn som kun har gått et halvt år i barnehage eller ikke i barnehage. Da ser vi at nærmest hele skoleløpet er kjørt. (Informant tjenesteyter)

Det er ikke alle som har mulighet til å ha barna full tid i barnehagene hver dag, for eksempel på grunn av skiftarbeid eller uregelmessig jobb- og kurstilbud. Derfor burde det kunne tilbys fleksible ordninger.

På Strømsø burde vi ha en barnehager der det er mulighet for rotasjon. Vi hadde det tidligere et annet sted i Drammen. Også å ha noen åpne barnehageplasser er viktig – at man ikke må vente på opptaket som skjer en gang i året eller at man får plass et helt annet sted enn der du bor. Hvis man skal på kurs og ikke har bil er det håpløst. Hvis barna skal få de beste muligheter når de kommer i første klasse, og skal være på nivå med de andre, så må vi ha barnehageplass tidlig. (Informant tjenesteyter)

Forskning viser også at det er en sammenheng mellom den språkkompetansen en opparbeider tidlig i barndommen, og språkferdighetene i senere alder. Derfor er det viktig med tidlig oppstart i barnehage. Fra internasjonale forskning, viser longitudinelle studier at det er en betydningsfull kontinuitet mellom språkferdighetene i førskolealder og leseforståelse/leseferdigheter i senere

grunnskolealder (Mashburn, Justice, Downer og Pianta 2009, gjengitt i Ruud m.fl. 2018, s. 109). Erfaringer viser at fireåringene som henger etter språklig i barnehagene, også henger etter langt inn i skolealder, og gapet blir bare større og større. Det er grunn til å spørre om hva som skjer med selvfølelsen og mestringsfølelsen hos barn som ikke klarer å henge med, som ikke forstår det de leser i bøkene. Kanskje klarer de å lese, men det er ikke gitt at de *forstår* ordene, begrepene, eller innholdet. Dermed vil barna falle av når det blir mer og mer avanserte bøker/fag ettersom man kommer høyere opp i skolealder. Og dermed kan man kanskje også forstå hvorfor noen hopper av videregående, de har ikke det rette grunnlaget som må legges allerede i småbarnsalder. Kanskje det er med på å forklare at noen ikke finner det motiverende å fortsette ut videregående.

I våre stedsanalyser både fra Romsås (Ruud, Vestby et.al 2018), Vestli (Andersen, Brattbakk, et al. 2018), Søndre Nordstrand (Andersen, Nygaard, et al. 2018) og Furuset (Ruud et.al. 2019) fant vi de samme utfordringene som de som vi har vist for Strømsø. Det gjelder både språkutfordringer i førskolealderen, at barna begynner senere i barnehagen enn det som er optimalt for språkutvikling, mange familier får hjelp av barnevernet og det er utfordrende å få foreldre til å engasjere seg.

6.5 Oppsummering - motstridende eller sammenfallende interesser?

I dette avsnittet skal vi oppsummere hvilke stedsinteresser som finnes på Strømsø, basert på samtaler og intervjuer med tre aktørkategorier i området. Hva ønskes for Strømsø, og hvilke interesser har aktørene og i hvilken grad er interessene sammenfallende eller motstridende?

Beboernes interesser

Beboerne vi snakket med er stort sett godt fornøyd med nærmiljøet og med å bo på Strømsø. Enkelte sier at de elsker Strømsø og foretrekker Strømsø fremfor Bragernes siden. Interessene og ønskene for Strømsø viser seg også i stor grad å være sammenfallende, og som legger seg oppå funn fra tidligere beboerundersøkelser fra Strømsø. Ved å se deres erfaringer og innspill opp mot Beboerundersøkelsen om Strømsø som ble gjennomført høsten 2020 og beboerundersøkelsen fra Tangenkaia 2021, ser vi at funnene våre i stor grad samsvarer med disse undersøkelsene. Dette styrker validiteten av funnene og viser at det er tydelige trekk ved Strømsø som utmerker seg enten som positivt og bra, eller som noe som ønskes bedre.

Samtidig finner vi tydelige interesser i at Strømsø skal bevares som en unik kommunedel som skiller seg ut fra de andre kommunedelene i Drammen. Det er særlig det sosiale og kulturelle mangfoldet, samt det gamle bygningsmiljøet, som beboerne ikke ønsker at endres. De opplever imidlertid at de ikke blir hørt i prosessene der det planlegges utbygging/boligbygging i sentrum der de eldste kvartalene ligger, og frykter at området endrer karakter og mister sitt særpreg.

Det betyr ikke at det ikke ønskes forbedringer. Det savnes flere sosiale møtesteder, men særlig fysisk oppgradering av uterom med sitteplasser og benker, lys og beplantning og bedre fortau – og som vil føre til mer bruk og økt trivsel. Trafikksanering var også viktig, særlig der boligene ligger tett opp mot de store trafikkårene. Felles for innspillene fra disse informantene er ønske om å styrke nabolagskvalitetene på Strømsø. En av beboerne vi snakket med i butikken mente at *«man må tenke mer nærmiljøer enn hele Strømsø i områdesatsingen»*. Dette utsagnet gjenspeiles i stor grad i de interessene og ønskene som er presentert her.

Tjenesteyternes interesser

Fra de som jobber med ulike beboergrupper på Strømsø er det først og fremst interesser for at det skapes flere sosiale møterom, sosiale nettverk og tiltak som binder folk sammen og som fremmer bedre livskvalitet for innbyggere som opplever ensomhet eller utenforskap av ulike grunner. Det er særlig barnefamilier med innvandrerbakgrunn, ungdom og enslige forsørgere som er i målgruppen.

Næringsaktørers og utbyggers interesser

Næringsaktørene er opptatt av å etablere tilbud som bidrar til mer liv i sentrumsområdene, men opplever at det er vanskelig å få gjennom planer og ideer på grunn av kommunalt byråkrati. Kverna maler langsomt, og initiativene kan «dø ut». Faren er at iderike næringsdrivere etablerer seg andre steder enn på Strømsø.

Utbyggerne som nå har planer for området eller har igangsatt utbygging har også interesser i å skape gode byrom, men også å bygge boliger både gjennom fortetting og transformasjon. Som vist over kommer utbygging i den eksisterende bygningsstrukturen i konflikt med beboeres interesser, og de frykter også at utviklingen av de nedlagte industriområdene vil bidra til gentrifisering av Strømsø på sikt.

Sammenfallende eller motstridende interesser?

Av *sammenfallende interesser* fra de tre aktørkategoriene dreier det seg særlig om å utvikle gode og inkluderende byrom. Mens beboere og tjenesteytere ønsker å legge til rette for sosiale møtesteder og sosiale nettverk, er utbyggere opptatt av å fremme bylivet gjennom nye byrom. Samtidig ser vi *motstridende interesser* i utbyggingen av de eldre områdene, der fortetting vil føre til at området endres i en uønsket retning.

Det vi ser er at aktørene og interessene «nedenfra» ikke har autoritet og dermed ikke får gjennomslag i kommunen på samme måte som utbyggere. For å ivareta initiativ nedenfra og for å hindre store interessekonflikter for utviklingen av Strømsø er dette avhengig av at noen i forvaltningen også tar fatt i initiativ som kommer nedenfra, som for eksempel bedre belysning. For å få til ønsket utvikling må samarbeidet mellom utviklere, kommunen og innbyggere fungere godt. «Vi er avhengig av et godt samspill med kommunen», understreker en informant. Det må skapes tillit.

Egne eller «kollektivets» interesser?

Som vi skrev i innledningen til dette kapitlet baseres interesser og ønsker seg på informantenes egne erfaringer. Men det betyr ikke at de selv har erfart mangler som etterlyses. Det er stor sannsynlighet for at informantene på ulike måter har blitt påvirket i sitt syn fra informasjon og aktiviteter som har blitt mer synlig gjennom Knutepunkt Strømsø og områdesatsingen, og ikke minst fra debatter i lokalpressen. Det betyr ikke at egne interesser for Strømsø ikke er reelle, og de er antakelig ikke nødvendigvis basert på personlige erfaringer, men er også tuftet på en «felles historie» som er fortalt om Strømsø de siste årene. Samtidig kan en del av innspillene fra innbyggerne tyde på at mange i liten grad kjenner til Områdesatsingen 2030, og de færreste kjenner til Knutepunkt Strømsø og de tilbudene som finnes der. Det kom fram både når vi spurte dem direkte om kjennskap til Knutepunkt Strømsø og indirekte når de etterlyste tilbud som allerede er etablert på knutepunktet.

Det er nødvendigvis ikke enkelt å skille *informantenes roller* når de snakker som aktører med næringsinteresser eller som privatpersoner med «et hjerte for stedet». For eksempel i samtaler med representanter for næringslivet, enten det er forretningsdrivere, utbyggere eller andre næringsaktører, kommer både deres egne personlige interesser og næringsinteressene fram. Interessene og ønskene handler, kanskje ikke uventet, mye om det samme.

Den største utfordringen er lave levekårsforhold i Rundtom og rundt Brandengen skoleområde, og det gir noen utfordring spesielt når det gjelder økonomi; gamle hus og dårlig boligforhold. Dette er områdene som skiller seg negativt fra andre områder (Informant frivilligheten)

7 Hovedfunn og veien videre

I dette kapitlet skal vi oppsummere hovedfunn i undersøkelsen for deretter å foreslå strategier som områdesatsingen i Strømsø kan bygge videre på. Funnene baserer seg på erfaringer og meningsdannelser som beboere, tjenesteytere og andre lokale aktører har formidlet, hva statistikker og kvantitative data viser, men også hva som kommer fram i tidligere analyser og kartlegginger. Funnene diskuteres videre i lys av hvilke hovedutfordringer disse peker mot og som det bør arbeides videre med. Samtidig løfter vi fram potensialet og mulighetsrommet som finnes på Strømsø og som det kan bygges videre på.

I områdesatsingen er det satt i gang flere tiltak som vi ser bør styrkes og videreutvikles. Samtidig har vi erfart at aktørers og særlig innbyggers ønske for Strømsø, enten det er fysiske eller sosiale tiltak, allerede er i gang. Dette kan tyde på at det som skjer i områdesatsingen ikke er godt nok kjent blant lokalbefolkningen.

7.1 Hovedfunn

Våre funn bekrefter i stor grad det som allerede foreligger av kunnskap om Strømsø gjennom både kommunens oversikter og eksterne analyser, og det som ligger til grunn for områdesatsingen. Samtidig viser funnene også andre sider ved Strømsø – hvordan stedet oppfattes, hva som er bra ved Strømsø og hvilke interesser vi finner.

7.1.1 Nødvendig opprustning som bevarer et sammensatt bygningsmiljø

Ved å sammenligne boligsammensetningen på Strømsø med de andre områdene i kommunen, skiller den seg ut med en *høy andel blokkleiligheter* (over halvparten av boligmassen). Det er særlig to områder der blokkbebyggelse dominerer. Det ene området er nord på Strømsø; på Grønland/Nybyen, den andre ligger sør i kommunedelen, på St.Hansberget. Denne fordelingen gjenspeiler to utbyggingsepoker. Papirbredden ble bygget ut med leiligheter for rundt 15 år siden, mens boligområdet på St.Hansberget ble bygget ut rundt 1960-årene. I tillegg domineres også sentrum og Bangeløkka av blokkleiligheter.

Boligene på Strømsø er også gjennomgående små sammenlignet med andre kommunedeler. Over 1/3 er 1-2 romsleiligheter, og rundt halvparten er under 80 kvm. Samtidig har Strømsø enebolig- og småhusområder tett opp mot blokkbebyggelsen og har en god blanding av boligtyper. Dette gjør at personer i forskjellige livsfaser kan bo i samme området uten at boligområdene blir for ensidig dominert av enkelte aldersgrupper.

Hvem bor på Strømsø? Det er flere kjennetegn ved befolkningen som skiller seg ut sammenlignet med kommunen for øvrig. For det første har Strømsø en svært høy andel unge voksne mellom 18 og 44 år sammenlignet med kommunen. For det andre viser statistikkene at en høy andel av barna på Strømsø bor med enslige foreldre, samt at mange barn bor i lavinnteksthusholdninger. For det tredje er det mange voksne som bor alene. I gjennomsnitt bor det 1,8 personer pr bolig i kommunedelen, bare Bragernes/Øren har et like lavt tall.

Innad i kommunedelen, fordelt på seks levekårssoner, er det også forskjeller. Mens Grønland/Nybyen har den høyeste befolkningsveksten og er den mest folkerike, har Brandengen lavest folketall. Brandengen og Strømsø Sentrum har også lavest befolkningsvekst (sentrum har hatt nedgang de siste ti årene).

Den største flyttehyppigheten finner vi på Grønland Nybyen og Strømsø sentrum, særlig blant unge voksne. Dette ser vi også på Bangeløkka, men der er det imidlertid flere unge voksne som blir boende. Flyttehyppigheten kan til en viss grad ses i sammenheng med andel som leier boligen. Det er langt flere som leier boliger på Strømsø enn gjennomsnittet for Drammen. Det er særlig Strømsø sentrum og Bangeløkka som ligger betydelig høyere enn gjennomsnittet. Det er kun St.Hansberget vi finner færre som leier enn gjennomsnittet.

På Bangeløkka og Brandengen har drøyt 50 prosent av innbyggerne ikke-vestlig bakgrunn. Deler av befolkningen på Strømsø kjennetegnes med ulike typer levekårsutfordringer. I Strømsø sentrum finner vi lavinntektshushold, og unge uføre. På Bangeløkka og Brandengen er det i tillegg til lavinntektshushold, også mange med sosialhjelp, lav utdanning og høy arbeidsledighet. På St.Hansberget finner vi i tillegg også mange med en forelder og barnevernssaker. Grønland Nybyen og Tangen Hedensrud har færre levekårsutfordringer enn de andre levekårssonene.

De kvalitative dataene viser i tillegg at det er stor grad av trangboddhet blant barnefamilier med innvandrerbakgrunn. Det avdekkes også mye ensomhet blant både eldre, men også blant kvinner med innvandrerbakgrunn som mangler nettverk.

7.1.2 Opprusting som ivaretar den kulturhistoriske arven og mangfoldet i bydelen

Våre funn viser at innbyggerne i stor grad har en stedstilhørighet og trives med å bo på Strømsø, og begrunner dette først og fremst med at Strømsø skiller seg ut med å være litt annerledes og kanskje litt mer «nedpå» enn for eksempel Bragernes, samtidig som det for tiden skjer spennende ting på Strømsø. Stedstilhørigheten gjenspeiles både i hvordan stedet oppfattes; hvilke stedsbilder som formidles, hvordan stedet brukes og hvilke interesser innbyggere og lokale aktører har.

Det er særlig to **stedsidentiteter** som kan fremheves som positive bilder av Strømsø. Det *kulturhistoriske* miljøet trekkes frem som særlig kvalitet ved Strømsø. Det dreier seg om bygningsmiljøet med røtter tilbake til 1600-tallet, og med ulike bygningsepoker fremover til vår tid som preger ulike deler av Strømsø. Et annet kulturhistorisk element som bidrar til stedsidentitet, er revitaliseringen av kaiområdet med nye næringsbedrifter som bidrar til sosialt liv i et tidligere lukket området. I tillegg bidrar store kulturarrangementer til et positivt stedsbilde av Strømsø der noen av arrangementene bygger på kulturhistoriske elementer.

Den andre er det *kulturelle mangfoldige* på Strømsø som mange setter pris på og som skiller seg fra andre kommunedeler i sentrum av Drammen. Det dreier seg både om mangfoldet av næringsliv og nisjeforretninger som har et spesielt utvalg som ikke finnes andre steder, og mangfold i befolkningen med både beboere med flerkulturell bakgrunn, kunstnere, unge og eldre. Samtidig finner vi også *negative stedsbilder* av Strømsø, der trafikk-belastning, skitne og shabby uteområder og husfasader, samt døde byområder uten liv bidrar til dette. Vi har også avdekket at avmakt blant beboere kan bidra til negative stedsbilder.

Disse oppfatningene preger også til en viss grad **stedsbruk** og stedsinteresser. Folk elsker gågata i Tollbugata, og de liker Union Scene hvor det er mange fine forestillinger og arrangementer for barn, de bruker spisestedene og de lokale butikkene. I tillegg er det mange unge som bruker skateparken, men de ønsker at den blir mer fargerik. Samtidig brukes ikke områdene utenfor sentrumsområdet i særlig grad, annet enn til turgåring (langs elva), Knutepunktet eller fordi man må passere gateløp på vei til noe annet. Det sier noe om mangel på steder å stoppe opp. Vi får samtidig inntrykk av at folk ikke går over brua til Bragernes hvis de ikke «må».

Vi har innhentet **stedsinteresser** fra tre typer aktørkategorier: innbyggerne, de som jobber direkte med befolkningen som offentlige eller frivillige tjenesteytere, og næringsaktører som enten driver lokal næringsvirksomhet eller et eiendomsutviklere på Strømsø. Selv om vi finner sammenfallende interesser om å utvikle gode og inkluderende byrom og møtesteder, avdekkes også interessekonflikter. Vårt inntrykk er at innbyggerne er redde for at den nye utbyggingen i sentrum vil ødelegge området. Vi finner at det er dilemma mellom tre forhold: for det første mellom

innbyggere flest og deres interesse for å bevare Strømsøs genuine mangfold og kommunen med ansvar for å styrke sosiale tilbud til befolkningen med levekårsutfordringer, og dernest mellom innbyggere og utbyggingsinteressene som ønsker å gjennomføre moderne byutvikling gjennom nybygging og fortetting. Dermed kommer vanlige innbyggere i en skvis fra to fronter, og kan bli taperne. Da vil også Strømsø's egenart bli svekket.

Hvordan stedet oppfattes, hvordan det brukes og hvilke interesser vi finner blant ulike aktører på Strømsø bidrar til **stedstillørighet**. Følelser og meningsinnhold er formet av sosiale, kulturelle og økonomiske omstendigheter. Hvordan stedstillørighet konstrueres av den enkelte, er følgelig et produkt både av de subjektive dimensjonene og av ytre strukturelle påvirkninger. Steder kan således betraktes som sosiale settinger som preges av de aktiviteter som foregår, og som samtidig setter preg på disse aktivitetene. Stedsfølelser blir i overveiende grad forbundet med emosjonelle, og mest positive, dimensjoner (Vestby 2015). Å føle seg hjemme et sted har gjerne sterke innslag av sosial tilhørighet, som bygger på en form for samhørighet og likhet fordi det der er mennesker som ligner en selv. Det kan dreie seg om å tilhøre samme sosioøkonomiske sjikt, eller man deler verdier og kulturelle preferanser (ibid.).

På samme måte som graden av stedstillørighet varierer, er stedet en dynamisk enhet som stadig er i endring, avhengig av folk som bor der, bruken av stedet og endringer i fysiske egenskaper. Det betyr også at nabolag eller boligområder ikke kan refereres til som statiske fysiske strukturer eller som en meningsstruktur. Å knytte seg til et sted er en kontinuerlig og kontekstuell prosess som utkrystalliserer seg mellom dimensjonene mennesker, sted og mobilitet, og som er betinget av tid, ressurser og meningsstrukturer. Dette betyr at stedstillørighet må betraktes som en kontinuerlig prosess relatert både til konteksten i nabolaget og individets livsmønster og livsfaser (Ruud 2018).

Stedstillørigheten til de som nå bor på Strømsø kan bli satt på prøve gjennom endringsprosessene som nå planlegges. Det er stor sannsynlighet for at de store utbyggingsprosessene som planlegges vil føre til gentrifisering av de nye områdene, og at det sosiale skillet mellom de som bor i de eldre områdene og de nye bli stor. De ulike delområdene på Strømsø får i enda større grad ulik status enn de har i dag.

7.2 utfordringer og mulighetsrom

Når bydeler og kommuner som arbeider med områdesatsinger utreder og analyserer situasjonen er det gjerne *utfordringene* som er i fokus, enten det er eksistensen av negative elementer eller det er tiltak som savnes eller mangler, altså fraværet av positive ting som kunne gjort både Strømsø som kommunedel mer attraktiv, eller nærmiljøet og beboeres livskvalitet bedre. Slik er det i stor grad også i denne rapporten.

Men i områdesatsinger, som i mer allmenne stedsutviklingsprosjekter, gjelder det bevisst å ta vare på det som er ressurser, positive elementer eller stedskvaliteter og utnytte – og helst videreutvikle eller styrke – disse. Dette er en viktig del av mulighetsrommet. Dette kan være lett å overse, særlig i områder der det er en del utfordringer eller mangler fordi disse får mest oppmerksomhet. Men positive elementer kan lett forringes, forvitres eller forsvinne dersom de ikke bevisst sikres og ivaretas. *Vi vil derfor understreke at strategiene som vi foreslår ikke bare bør rettes inn mot utfordringene, men også rettes inn mot å styrke de ressursene som eksisterer.* Dette gjelder både miljøer og personer, offentlige så vel som private, stedskvaliteter, nabolag og nærmiljøer som positivt utmerker seg. Å styrke de positive ressursene vil samtidig signalisere tro på at det nytter og det kan ha en 'smitteeffekt'. Dette vil få betydning for mobilisering og motivasjon for innsats.

Det er viktig å påpeke at det er flere tiltak som er satt i gang gjennom områdesatsingen på Strømsø i løpet av de siste par årene nettopp for å imøtekomme utfordringer hos enkelte grupper eller i nærmiljøet. Enkelte av disse tiltakene gjentas i våre forslag fordi vi mener de er viktige å videreføre og styrke.

Det er noen forhold som kommunen eller sivilsamfunnet ikke kan gjøre noe med fordi det ligger utenfor deres handlingsrom, det gjelder også negative forhold. Men det er likevel viktig å inkludere dette for å få et helhetlig bilde, for eksempel når aktører som statlige organer, nasjonale myndigheter eller privat næringsliv er de som rår over virkemidler og ressurser.

Som både statistikkene og erfaringene fra tjenesteytere som jobber med beboere på Strømsø viser, finner vi levekårsutfordringer blant enkelte grupper og familier. Det dreier seg for eksempel om familier med lav inntekt, enslige forsørgere, de som står utenfor arbeidslivet eller ikke forstår eller kan gjøre seg forstått fordi de mangler norskkunnskaper. Konsekvensene er ofte stigmatisering og utenforskap. I tillegg hører vi om ensomhet blant eldre. Som vi tidligere har vært inne på er det å gjøre noe med *livskvaliteten* for sårbare grupper et steg på veien til å bedre levekårene.

Funnene i denne stedsanalysen gir tydelige føringer for hvilke forhold ved Strømsø som det er viktig å jobbe videre med, og som på sikt kan bidra til å bedre livskvalitet og styrke nærmiljøkvaliteter i delbydelen. Erfaringene fra tidligere gjennomførte områdesatsinger viser at det har vært viktig å få på plass synlige, fysiske resultater i nabolaget så raskt som mulig som beboerne har etterspurt, enten det er belysning i gangveier og i uteområder, oppgradering av lekeplasser, bygging av arenaer for uteaktiviteter eller sitteplasser og utegriller. Det vitner om at det skjer noe i området, og det viser at beboerne blir tatt på alvor med sine innspill, de blir «sett» og lyttet til.

Områdesatsingen Strømsø 2030 har satt i gang en rekke tiltak, blant annet i tilknytning til Knutepunkt Strømsø med kafeen og hagen som møteplass for beboere i alle aldre. Likevel er det behov for flere typer sosiale arenaer der beboere i ulike livsfaser og med ulik bakgrunn kan stikke innom, treffe andre i nabolaget eller delta på samlinger og arrangementer og som kan lokaliseres i andre nærmiljøer.

Det som særlig går igjen i områdesatsingene er behovet for steder der ungdom kan treffes. Flere satsinger har fått til velfungerende sosiale møteplasser for beboere i alle aldre, ofte som resultat av fysisk oppgradering (se for eksempel Ruud og Vestby 2017b).

I de neste avsnittene argumenterer vi for tre hovedstrategier som kan bidra til å styrke livskvalitet og nærmiljøkvaliteter og som både omfatter sosiale og fysiske forhold.

7.3 Strategier som kan redusere utenforskap

Utenforskap er en felles betegnelse på det som preger hverdagen til enkelte befolkningsgrupper på Strømsø. Som vi har vist i forrige kapittel kan utenforskap gi seg utslag blant annet i mangel på sosialt nettverk. Utenforskap er gjerne en konsekvens av manglende norskkunnskaper for innbyggere som nettopp har flyttet til Strømsø, eller av manglende økonomiske ressurser som hindrer deltakelse. Utenforskap kan også oppstå som følge av lav digital kompetanse som hindrer tilgang til informasjon og tjenester. Dette kan ramme alle befolkningsgrupper, også ensomme eldre. Utenforskap kan påvirke foreldrerollen med oppfølging av barn og unges skolehverdag og fritid, eller egen opplevelse av mestring i hverdagen.

Ikke alle vil ha hjelp. Det kan dreie seg om kulturelle forhold, blant annet at det er «skambelagt» å be om tjenester og ytelser fra det offentlige – folk vil klare seg selv. Dette kan bety at den gruppen som kanskje har størst behov for offentlige tjenester blir «usynlige» for hjelpeapparatet. Derfor er det viktig å utvikle robuste tilbud som kan hjelpe denne gruppen til å «hjelpe seg selv».

7.3.1 Videreutvikle tilbud om norskkunnskaper, praktisk læring og digital kompetanse

Manglende norskkunnskaper blant innbyggere med innvandrerbakgrunn er et tema som går igjen blant lokale aktører som daglig er i kontakt med denne gruppen. Å lære språk er ferskvare som må vedlikeholdes. Det viser seg blant annet at de obligatoriske introduksjonskursene ofte ikke er nok, og det som læres kan være vanskelig å praktisere i hverdagen. Mange har dårlig språkopplæring

generelt (skolegang fra hjemlandet) og dermed sliter også mange med å lære. Mange som tidligere gikk på norskkurs kan ikke lenger godt nok norsk fordi det ikke praktiseres i det daglige. Det gjelder særlig hjemmeværende kvinner som ikke snakker norsk eller snakker lite norsk hjemme og i bekjentskapskretsen. Familiegjenforening med nye familiemedlemmer som har behov for å lære opprettholder nødvendigheten for språkopplæring i familiene.

Som vist tidligere er det en stor andel beboere med bakgrunn fra andre land, og som også omfatter flyktninger som ikke har lang botid i Norge. Flere kommer fra land og kulturer der digital kompetanse ikke er en del av hverdagen, og mange har lav eller ingen utdanning eller skolegang. Dette betyr at utfordringene for å klare seg i Norge ikke bare dreier seg om å lære godt nok norsk til å kunne kommunisere med andre og forstå hva som skrives i aviser eller sies på nyhetene, men også å kunne navigere i «systemet» når det gjelder egen helse, økonomi, informasjon fra myndighetene etc. Mange av de offentlige tjenestene slik de er rigget i dag blir utilgjengelige. For å få kunnskap om og tilgang på kommunale tjenester forutsetter digital kompetanse og tilgang på pc eller mobiltelefoner fordi mye av informasjonen og kommunikasjonen skjer på internett og på digitale plattformer.

Erfaringene med bruken av **fritidskortet** viste seg å være vanskelig å ta i bruk. Flere informanter erfarte at de måtte bistå ungdom som oppsøker hjelp / eller foreldre med å aktivere kortet. Det forutsatte at man hadde tilgang på internett og ferdigheter med å manøvrere seg i systemet. Enkelte tjenesteytere fortalte at de selv slet med å finne ut hvordan fritidskortet fungerte. Som en sa «*når jeg ikke får det til, hva med den gruppen som dette faktisk er ment for?*». Denne ordningen ble, som tidligere skrevet, avvirket våren 2022.

De samme utfordringene gjelder **informasjon** om hva som skjer i nærmiljøet, for eksempel arrangementer og tilbud på Knutepunkt Strømsø. For å nå ut med informasjon er det blant annet etablert en FaceBook-gruppe der det legges ut informasjon om ulike aktiviteter for ulike grupper og arrangementer for barn og familier. Huset tilbyr også utlån av lokaler til bursdager etc. Men denne informasjonen vil da kun nå de som har smarttelefoner. Det er ikke alle i målgruppen som har. Kommunen må være bevisst hvordan manglende digital kompetanse påvirker hverdagen for mange og hvordan det kan bidra til utenforskap. Her kan det for eksempel brukes metoder som er kjent i språkopplæringen som målgruppen kjenner seg igjen i.

7.3.2 Utvikle nettverk som styrker foreldrerollen

Ifølge informantene er det knyttet store forventninger til det å være foreldre i Norge der foreldrene skal følge opp både lek, læring og oppdragelse. I andre deler av verden skjer lek og læring hovedsakelig utenfor hjemme mens oppdragelse er en viktig del av barnas opplæring hjemme. Det er ikke alle foreldre som forstår hva som kreves i foreldrerollen, og særlig kan det være vanskelig å «knekke koden» når det gjelder skolegang og fritid – det må læres. Dette er ofte knyttet til språkutfordringer og til følelsen av utenforskap. I tillegg er mangel på økonomiske ressurser en viktig hindring for barn og unges deltakelse i fritidsaktiviteter.

Barn og unge er i formativ alder og tilbringer – på tross av en mer organisert og digital oppvekst – som regel mye tid i nabolaget: de lever lokale liv. Funnene i denne rapporten viser at dette også gjelder for mange av barna på Strømsø. På grunn av prinsippet om nærskoler i Norge er grunnskoler ofte fysisk lokalisert i nabolaget og sosialt sett tett sammenvevd med nærmiljøet. Enkelte organiserte fritidsaktiviteter er også lokalisert i nærmiljøet. Samlet sett, er nabolaget dermed en viktig arena der barn blir kjent med andre og lærer alt fra viktige kulturelle koder via grunnleggende idrettsferdigheter til mer avansert teoretisk kunnskap. Nabolaget er med andre ord en viktig arena for utvikling av sosial og kulturell kapital, men kan for noen også være en arena der man ikke får tilegnet seg den avgjørende kulturelle kapitalen som anses som samfunnsnyttig. Nabolaget kan dessuten fungere som en rekrutteringsarena der man kan få tilhørighet til «feil» gruppe, til de som er i faresonen.

Internasjonale og norske studier viser at barn og unges livssjanser og fremtidsmuligheter påvirkes av nabolaget de vokser opp i, både i positiv og negativ retning (Brattbakk & Andersen 2017). Det er tydelig påvist at mens noen får drahjelp av oppvekststedet sitt får andre redusert sine muligheter. Hvor stor ulempe er det å vokse opp i det som kan betegnes som utsatte nabolag? Forskningen viser at det å bo i et område med mange naboer som har dårlige levekår, lav inntekt og utdanning – slik vi finner på i enkelte av områdene på Strømsø – kan redusere ens livssjanser. Selv om foreldrenes og familiens ressurser – oftest omtalt som sosial bakgrunn – har absolutt størst betydning for barn og unges livssjanser, så viser forskningen at andre arenaer som skole og nabolag begge har signifikante eller klare effekter på barnas utvikling og sosiale mobilitet. I flere studier av samtlige nabolag i Oslo finner man at beboersammensetningen i unges oppvekstmiljø har betydning for deres framtidige utdanning, arbeidsdeltakelse, inntekt og klasseposisjon (Brattbakk & Wessel 2013, Brattbakk 2014, Toft og Ljunggren 2016). Studiene finner tydelige, men moderate effekter på barn og unges sosiale mobilitet, og viser at konsentrasjon av grupper med dårlige skår på ulike levekårsvariable – og særlig høy konsentrasjon av personer som står utenfor arbeidslivet – kan ha en negativ innvirkning på de unges mulighetsrom.

Forskningen viser også at hvordan barn påvirkes av nabolaget sitt varierer ut fra deres alder, kjønn, sosioøkonomiske posisjon og etnisitet. Gutter påvirkes gjennomgående i sterkere grad enn jenter. Hovedforklaringen på dette er at gutter jevnt over er mer ute i nærområdet og har en sterkere lokal tilknytning enn jenter. Dessuten at den sosiale kontrollen fra foreldrene er ofte sterkere for mange jenter. Dette fant vi blant annet fra delbydel Romsås og delbydel Grorud i Oslo (Ruud et.al 2018). Jenter holdes mer hjemme og beskyttes mot nabolaget, og dette kan delvis forklare at guttene ser ut til å påvirkes mer av nærmiljøet. Effektene varierer også med alder. Barnas påvirkning henger sammen med i hvor stor grad de utsettes for nabolaget: de minste barna påvirkes minst, men fra førskolealder og oppover påvirkes barna i økende grad i takt med at deres aksjonsradius utvides og med økende bruk av lokale lekeplasser og institusjoner som barnehage, skole og fritidstilbud. Aksjonsradiusen deres utvides ytterligere i tenårene, og dermed blir de også påvirket av nabolag med større utstrekning, noe som er påvist for Oslo (Brattbakk 2014).

Videre er det verdt å merke seg at barn og unge fra familier med lavere sosioøkonomisk posisjon påvirkes sterkere av nabolaget enn de som kommer fra hjem hvor foreldrene har høyere utdanning og inntekt. Klasseskillene mellom de mest ressurssterke elevene som kommer fra familier med god økonomi og gode boforhold, og de elevene som lever under slike forhold blir mer synlig i ungdomsårene og bidrar til at elevene i større grad danner skillelinjer mellom gruppene.

Dette er et særlig viktig funn med tanke på situasjonen til barn og unge fra fattige familier. Mange barn i fattige familier får med seg mindre ressurser hjemmefra i tillegg ofte er utsatt for en høyere grad av kollektiv ressursfattigdom i nærmiljøet sitt – blant annet i form av høyere andel utsatte naboer og utfordringer knyttet til fritids- og skoletilbudet.

7.3.3 Videreutvikle lokal deltakelse og frivillighet

En viktig del av oppdraget i denne stedsanalysen har vært å få frem ressurser som finnes på Strømsø, noe som har kommet fram i de foregående kapitlene. Et av målene med nærmiljøarbeid er å få flere aktivt deltagende. Dette vil kunne bidra til positive implikasjoner for den enkelte når det gjelder følelsen av samhørighet med andre og ikke minst tilhørighet til området. Selv om det er etablert ulike typer møtesteder på Strømsø de senere årene som fremmer deltakelse og frivillig arbeid, ikke minst som ledd i områdesatsingen, er det behov for å videreutvikle flere arenaer og møtesteder for deltakelse for ulike deler av befolkningen – i alle aldersgrupper. Som nevnt innledningsvis er det avdekket mye ensomhet, og som særlig gjelder de med innvandrerbakgrunn og den eldre del av befolkningen.

Stabilitet i bomiljøet har vist seg å være en av de viktigste forutsetninger for etablering av fellesskap. Dette har også sammenheng med naboforhold der mangel på felles referanser og tilhørighet kan føre til ensomhet. Den uformelle kontakten og de løse bånd danner det sosiale "limet" i miljøet. Det

siktes først og fremst til uforpliktende kontakt og kjennskap til naboer, at naboer er på hils og utveksler enkle samtaler når de treffes og har tid. Uformelle kontakter mellom ulike miljøer kan fungere som brobyggende elementer, og er ofte nødvendig for å opprettholde og formidle normer og sedvaner, korreksjon og tilpasning (Granovetter 1973). Liten stabilitet i bomiljøene kan bidra til mangel på oversikt over hvem som er nabo, og gjør det vanskelig å etablere selv løse bånd.

Lokal deltakelse vil ha positiv betydning for lokalsamfunnet både ved at tilbud og aktivitetsmuligheter for befolkningen øker eller styrkes og ved at områdets sosiale kapital forsterkes. Innledningsvis skrev vi om betydningen av sosial kapital og at sosial kapital forstått som kvalitet og kvantitet av sosiale relasjoner og sosial tillit antas fungere som et lim i lokalsamfunnet og som en forutsetning for samarbeid om prosjekter og tiltak for fellesskapet. Sosial kapital er altså en ressurs både for individet og (lokal)samfunnet. Den kan opptre som sammenbindende (bonding) ved at relasjoner og nettverk mellom individer som deler viktige kjennetegn (alder, etnisitet, klasse o.l.) eller den kan opptre som brobyggende (bridging) ved at individer kobles på tvers av ulikhet (Ruud m.fl. 2018).

Sammenbindende sosial kapital kan fungere både som en forutsetning for den brobyggende, fordi mange trenger en trygg forankring hos likesinnede før de beveger seg over i interaksjon med de som er med forskjellig fra dem selv. Sammenbindende kapital oppstår gjennom møteplasser og nettverk av individer som deler viktige kjennetegn (alder, kjønn, etnisitet og klasse). Eksempler på dette kan være minoritetsmiljøer, ungdomsklubber, kvinnekafeer eller kulturarrangementer for seniorer. En annen form er den *brobyggende* – møteplasser og nettverk som kobler sammen individer på tvers av forskjellighet, for eksempel biblioteket, skolen eller idrettslaget.

Men det kan også skje at denne type sosial kapital fungerer motsatt hvis grupper av like individer i stor grad holder seg for seg selv og ikke interagerer med andre type individer eller grupper i lokalsamfunnet. I lys av dette vil nærmiljøtilbud- og aktiviteter som er åpne for alle ha en viktig funksjon hvis de inviterer til deltakelse og engasjement på tvers av skillelinjer mellom individer og grupper. Ulike type møtesteder og arenaer, frivillige lag og foreninger, lokale arrangementer og opplevelsesmuligheter vil ha betydning som ressurssteder for å oppnå dette. Mye av den aktiviteten som lag, foreninger og frivilligheten på Strømsø står for kan også sies å ha en forebyggende effekt i vid forstand. Det kan dreie seg om å forebygge sosial ensomhet, forebygge helseplager eller forebygge at unge faller utenfor i eller i fritiden. Samtidig påpekes det at den brobyggende sosiale kapitalen ofte ikke kommer av seg selv (Ødegård mfl. 2014), men er mer krevende 'å få til' og at lokale myndigheter må spille en aktiv rolle i dette.

Hvordan få folk engasjert? Det er ikke alltid like enkelt å få med seg folk til å delta enten det handler om frivillig arbeid eller å være med på det som skjer, og det kan være flere grunner til man ikke blir med. Dette handler om både strukturelle og individuelle barrierer. For det første kan det handle om sosiale relasjoner. Forskning viser at relasjoner mellom ulike etniske grupper og mangelfull integrasjon av minoritetsgrupper i seg selv kan utgjøre viktige barrierer (Figari m.fl. 2009). Ulike grupper av befolkningen kan ha forskjellig oppfatninger av for eksempel frivillighet, rekreasjon, fritid og friluftsliv, noe som er kjernen i de fleste aktiviteter og tiltak. Et begrep som anvendes i litteraturen er *kulturell motstand* (Figari m.fl. 2009). Det handler om at befolkningsgrupper velger bort deltakelse i det som anses som stereotype rekreasjonsformer blant andre deler av befolkningen. Det vil si at man bevisst velger bort spesielle aktiviteter for ikke å bli assosiert med andres kultur, normer og verdier, enten det dreier seg om for eksempel «det typisk norske friluftslivet» eller organisert foreningsvirksomhet. Kulturell motstand kan også ha en motsatt form, der enkelte deltar i aktiviteter selv om de er i et særlig mindretall, nettopp for å gå på tvers av den generelle gruppens etablerte normer og verdier (Figari m.fl. 2009, s.16).

For det andre kan det handle om at noen grupper av aktører *monopoliserer*, det vil si at de usynlige barrierene oppleves som så store at man ikke finner seg til rette og at tiltaket forutsetter felles erfaringer og er ment for bestemte grupper. Dette kan for eksempel dreie seg om lokalsamfunnsprosjekter. Det kan også være at de lokale myndighetspersonene som er sentrale i

prosjektet eller satsingen egentlig ikke ønsker for mye innblanding fra innbyggerne.

Av det som kan fremstå som den mest avgjørende individuelle barrieren for å delta er økonomi. Økonomisk evne er avgjørende enten det dreier seg om å ha råd til utstyr som kreves for å være med, eller medlemsavgifter i foreningene. I denne studien er det fra flere hold påpekt hvordan økonomi kan slå negativt ut særlig for barn og unge som ønsker å melde seg inn i ulike foreninger, men som hindres av familiens økonomiske situasjon. Mange av lavterskeltilbudene vi finner på Strømsø er etablert nettopp for å imøtekomme dette behovet. Og det er viktig at disse styrkes og utvikles til å omfatte flere.

7.3.4. Fremme unges deltakelse

Ungdom er ikke den enkleste gruppen å bli involvert i planleggingsprosessen, men en av de viktigste gruppene. De er kreative, fordelaktige, smarte og enda viktigere, morgendagens ledere. I Plan- og bygningsloven står det at kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge.

Ungdom må føle seg begeistret for å delta i et interessant prosjekt. Derfor kan medvirkningsmetoder, som å arrangere konkurranser, workshops, konserter og andre spennende aktiviteter være nødvendig for å engasjere dem.

Prosessen med deltakelse er en læringsprosess for ungdom. Det vil forbedre deres "miljøbevissthet, kunnskap og ferdigheter" og lærer dem hvordan de skal forhandle og respektere andres synspunkter.

For å engasjere ungdommene fullt ut, bør det jobbes med å skape nye, innovative metoder for deltakelse som passer dem, utnytter deres kunnskap og ideer, og sørger for at deres bidrag blir brukt.

Med et effektivt samarbeid mellom kommunen og skolene kan elevene engasjere seg i virkelige prosjekter, teste kreativiteten og ideene deres og lære om planlegging, arkitektur og design i prosessen.

Skoler kan arrangere en konkurranse for elever for å komme opp med den beste løsningen for samfunnets utfordringer eller beste design for forbedring av et rom. Ipads, bærbare datamaskiner og teknologikuponger er flotte premier/motivasjoner for dem. Dette er også en måte å la unge mennesker vite at noe skjer og samtidig involvere dem. skoler kan også be elevene lage ting og invitere dem til å selge kunst og håndverk eller bakevarer, og vise dem en alternativ måte å tjene penger på, og finne talentene og ferdighetene deres.

Stateparken var et av de mest favoritt- og mer brukte stedene på Strømsø. For å samle ungdommenes innsikt og involvere dem i utbedring av skateparken, kan kommunen arrangere skateworkshops, redegjøre deres mål og intervju ungdommen i parken. Samfunnhøringsgrupper inkluderer deretter ungdommene i planleggings- og designhøringsprosessen.

Forslag til tiltak som kan redusere utenforskap:

- Bruke videospill eller andre viktige visuelle verktøy, som øker ungdommens kreativitet og begeistring
- Samarbeide mellom kommune og skole for å engasjere unger; tilpasse studier og prosjekter til kommunens planer for byutvikling
- Tilby kurs for foreldre med innvandrerbakgrunn om lokal deltakelse og nettverk
- Tilby digital opplæring til familier med lav digital kompetanse for å kunne innhente informasjon om aktuelle tilbud.
- Tilby en teknisk hjelpestasjon (for eksempel på knutepunktet), der folk kan stille sine tekniske spørsmål og få hjelp til å lære å bruke ulike nettplattformer.
- Tilby en database, der all nødvendig informasjon er plassert på ett sted i stedet for spredte informasjonskanaler. Dette krever et effektivt samarbeid, koordinering og datadeling mellom alle interessenter.
- Organisere fadderordninger i bomiljøene der naboer hjelper naboer
- Etablere foreldrenettverk via eldre søsken på skolene
- Etablere nettverk for innvandrerkvinner via ressurspersoner i miljøene etter modell fra Bydelsmødrene i Oslo
- Styrke medvirkning ved å prøve ut ulike modeller for medvirkning med både innbyggere og lokale aktører

7.4 Strategier som kan bedre boforhold

Forholdene knyttet til bolig og boligmarkedet på Strømsø er et viktig tema som informantene har vært opptatt av å formidle til oss. Det handler både om grupper som faller utenfor boligmarkedet, hvordan midlertidige boforhold påvirker beboeres livssituasjon og trivsel, men også hvem som er driverne bak boligutviklingen i kommunedelen.

Det er to hovedkategorier som dominerer; den ene er private utleiere som tilbyr boliger til en rimelig leie, og det er private utbyggere som skal bygge ut nye boligområder.

7.4.1 Tiltak som kan fremme eie av egen bolig

Funnene viser et stort behov for å forbedre boligsituasjonen særlig for de som bor til leie i private utleieforhold. Boligsituasjonen er en sentral indikator på livssituasjonen for øvrig. Dersom boligsituasjonen ikke er tilfredsstillende, påvirker dette flere andre områder i ens liv. Utilfredsstillende boligsituasjon kan være for eksempel trangboddhet, eller trekkfull eller støyutsatt bolig. Utilfredsstillende boligsituasjon kan også omfatte midlertidige, korte eller usikre leiekontrakter som medfører at man stadig må lete etter et nytt sted å bo. Funn fra andre studier viser at bosituasjonen betyr mye for motivasjon og muligheter videre. Vi har sett at familier med innvandrerbakgrunn og enslige forsørgere er sårbare dersom bosituasjonen er uforutsigbar. Det handler gjerne om dårlig økonomi kombinert med lav kompetanse når det gjelder mulighetene som finnes på boligmarkedet.

Vi har tidligere vist at det er for få kommunale botilbud i forhold til behovet for leieboliger på Strømsø. Det betyr at boligtilbudet må styrkes gjennom flere virkemidler. Fordi det er vanskelig å regulere og kontrollere private aktører på boligmarkedet, må man gå veien om kommunen og utløse de virkemidlene som kommunen har til rådighet. Det er flere tilnærminger som kan bidra til å styrke boligtilbud og boligforholdene på Strømsø og som kommunen allerede benytter:

Kommunen gir *Startlån* til de som har en viss inntekt for å hjelpe beboere til å kunne kjøpe egen bolig. Her samarbeider kommunen med NAV om å få folk i jobb slik at de kan få Startlån. Men selv om Drammen kommune er blant de kommunene som benytter Startlån mest, er det likevel stort behov for denne ordningen. I tillegg benytter kommunen seg av lange leiekontrakter til enkelte vanskeligstilte.

I tillegg benytter kommunen Husbankens ordning om «*Barna først*» der 10-15 familier følges opp. Familiene er spredd over hele Drammen og ikke knyttet bare til Strømsø. Ordninger gir familier som lenge har hatt ustabile forhold i leiemarkedet mulighet til å kjøpe boligen. Det gjelder også familier som ikke har fast inntekt og som kun lever av midlertidige støtteordninger som for eksempel sosialhjelp. Ordningen er knyttet til barn og unges levekår (Oslo Economics /OsloMet). Tiltaket krever tett tverrfaglig oppfølging både fra de som jobber med bolig og fra NAV. Kommunen ser god effekt at tiltaket der noen har fått seg jobb og kan betjene lånet.

Leie-til-eie modellen viser seg å være en godt egnet modell for de som har mulighet til å betjene husleie / lån slik at de etter hvert kan overta boligen. Men fordi denne ordningen er knyttet til kommunale boliger er det derfor en forutsetning at volumet av kommunale boliger øker ved at kommunen blir eiere av flere boliger på Strømsø. Det benyttes lite Leie-til-eie ordningen fordi kommunen disponerer få boliger på Strømsø.

En gruppe som ikke er prioritert er boliger for personer med nedsatt funksjonsevne og med utviklingshemming. Kommunen har svært få boliger til denne gruppen på Strømsø, blant annet fordi det er en utfordring med å avklare hvordan boligene skal bemannes med tjenester. Noen har behov for heldøgnbemanning og som krever personalbase i boligkomplekset, andre har ikke behov for dette. Det er mange i denne gruppen som har behov for bolig på Strømsø, og som «står på vent».

For å få flere inn på boligmarkedet på Strømsø forutsettes det samarbeid mellom flere aktører. Informanter savner et bedre *samarbeid mellom kommunen og utbyggere*. På Strømsø er det nå planer for utbygging av flere boligområder, men som bygges i privat regi og der boligene selges til markedspris. En vei å gå kan være at kommunene stiller krav til utbyggere som i sine nybygg forplikter seg til at en liten andel er utleieleiligheter som kommunen forvalter og disponerer, og der kommunen med sine boligsosiale virkemidler bidrar til at beboere etter hvert kan kjøpe leiligheten. Slike føringer må imidlertid inn allerede i kommuneplanens arealdel fordi man ikke uten videre kan stille denne typen krav i en reguleringsplan. En annen modell er å utvikle en ordning etter modell fra OBOS. OBOS har innført en ordning der kjøpere først kan leie boligen der leieinntekten går inn i boligens verdi, for så å ha muligheten til å kjøpe boligen etter noen år. Denne modellen testes ut for å hjelpe førstegangsetablerere som ikke har opparbeidet seg nok egenkapital til boliglån inn på boligmarkedet.

En annen tilnærming er at familier som har problemer med å orientere seg i boligmarkedet bør få *tettere oppfølging*. Mye gjøres allerede for beboerne på Strømsø, men det er flere som har behov for dette og det krever derfor *mer ressurser*. Etter kommunesammenslåingen fikk kommunen ansvar for flere kommunedeler uten at det ble tilført flere ressurser på det boligsosiale området. Derfor bør det settes av flere ressurser i kommunen som kan jobbe med denne målgruppen som faller utenfor boligmarkedet.

I tillegg etterlyses det tettere samarbeid med NAV, slik at tilbudet blir mer helhetlig.

7.4.2 Tiltak som kan bedre økonomisk handlingsrom

Vi vet at vanlige låneordninger til kjøp av egen bolig for eksempel gjennom Husbanken krever en viss arbeidsinntekt, og som for eksempel ikke kommer flyktninger og nyankomne innvandrere til gode fordi de er i en etableringsfase. Mangel på kommunale boliger medfører at de fleste må ut på det private leiemarkedet, og for å klare bokostnadene blir mange avhengig av bostøtte og sosialhjelp (Søholt 2001, s. 42). Dette får konsekvenser for familiens handlingsrom. Kvinner med minoritetsbakgrunn som trenger bolig, for eksempel aleneførgende mødre, rammes spesielt av hindringer på boligmarkedet.

Kvinner med minoritetsbakgrunn som ikke tidligere har hatt troen på seg selv kan oppleve å være en ressurs for familien gjennom opplæringstiltak, og som gir familien større muligheter til å skaffe ønsket bolig. Kvinner som går ut i arbeidslivet etter mange år som hjemmевærende opplever å kunne bidra til at familien får tilgang på boligmarkedet. Lønnet arbeid gir kvinnene nye muligheter til å delta i ulike samfunnsarenaer som de tidligere ikke hadde tilgang til. Funnene i denne analysen viser at det å klare seg selv uten økonomisk hjelp fra det offentlige er viktig for mange med minoritetsbakgrunn. Undersøkelser viser også at frivillig flytting synes å ha en positiv effekt på generell trivsel og livssituasjon (Djuve og Kavli 2000:171). Det er uttrykk for innflytelse over egen livssituasjon.

Vi har sett at gjennom kurstilbud i norsk, både i form av teoretisk undervisning og praktisk opplæring, øker kvinnenenes kompetanse, som vi finner hos Jasmin kvinnenettverk. Flere kommer seg også ut i jobb og kan bidra til å bedre familiens økonomi, noe som igjen fører til mulighet for å kjøpe bolig og / eller bedre bosituasjonen. Enkelte av kvinnene får en sterkere eller likeverdig rolle som familiens forsørger. Dette har vi også sett i andre undersøkelser (Ruud 2002, Ruud 2003, Søholt 2001).

Forslag til tiltak som kan bedre boforholdene:

- Invitere beboere inn til dialog om tiltak i områdesatsingen – «deltakende budsjettering»
- Jobbe mer målrettet mot hver familie, og øke ressurskapasiteten for å kunne følge opp flere som får lån og de som leier først
- Etablere tettere samarbeid med NAV
- Stille krav i utbyggingsprosjekter om andel boliger til vanskeligstilte – jevnlig dialog med utbyggere
- Prøve ut samarbeidsmodeller med utbyggere om leie-eie modeller
- Leietakerkjøp av kommunale utleieboliger for å sikre stabilitet
- Tilskudd for leietakeres kjøp av hele gårder (kommunal forkjøpsrett)
- Områderegulering som legger strengere begrensninger på utnyttning for å sikre lave priser på tomter med bygg som skal rives

7.5 Strategier som kan bedre de fysiske omgivelsene

Det er to hovedstrategier som trekkes frem her; den ene dreier seg om hva kommunen som aktør kan gjøre, det andre retter seg mer mot tiltak i områdesatsingen.

Kommunen eier store områder i analyseområdet. Dette gir flere virkemidler til utvikling av byen enn hva man finner i plan- og bygningsloven. Kommunens tomter er en ressurs som kan brukes til

utvikling på linje med budsjettmidler. Kommunen kan for eksempel gå inn med tomter i samarbeidsprosjekter med utbyggere, for å få bedre kontroll over prisstrukturen på nye bolig- og næringsbygg eller påvirke tilbudet av private tjenester.

Særlig i de områdene private utviklere har begynt å posisjonere seg er det hensiktsmessig at kommunen offentliggjør en klar plan for hva slags utvikling de ser for seg, og eventuelt hvordan de kan bruke kommunale tomter for å nå målene. Klarhet i dette, både for eiendomsutviklere med og uten tomter i området, vil gi mer effektive planprosesser og tiltrekke kapital og utviklingskompetanse til området.

Flere av funnene viser at innbyggere opplever det fysiske miljøet i enkelte boligområder i de eldste delene av Strømsø som skitne og «shabby». Det gjelder både kvartaler og områder, og boliger. Dette kan gå ut over trivsel og trygghet. Andre undersøkelser viser at visuelle forbedringer og oppussing øker trivsel og bruk, og bidrar i sin tur til større stolthet til stedet (Ruud m.fl. 2016). Og det gjør noe med beboerne i positiv forstand. Oppussede områder som driftes og vedlikeholdes fører også til mindre forsøpling fordi terskelen større for å bidra til forsøpling (Ruud 2003).

En tilleggsdimensjon er at beboere som bor i områder som ikke er velstelte ofte blir assosiert med folk som ikke bryr seg om omgivelsene sine. Dette bildet kan fort feste seg til tross for at dette ikke har noen sammenheng. Ofte er det eksterne eiere av bygninger og boliger som ikke selv bor der som lar det forfalle, og som har ansvaret for vedlikehold. Det samme gjelder kommunen og fylkeskommunen som har ansvar for veier og offentlige plasser og uterom, og som av ulike grunner ikke prioriterer disse.

Symbolverdien av å pusse opp og vedlikeholde bolig- og uteområder er også stor. Ved å sette i stand uteområder i nærmiljøene i kommunal eller fylkeskommunal regi viser det offentlige at de bryr seg om de som bor i disse områdene på Strømsø. Dette er særlig viktig for de beboerne som er avhengig av ulike typer kommunale tjenester. Da kan kommunen oppleves som steds- og nærmiljøutviklere, ikke bare som tjenesteytere.

Bruk av kunst fremhever våre offentlige byrom på en positiv måte. Når den passer godt inn i omgivelsene, kan kunst føre til ulike hendelser og lokke frem samtaler og interaksjon. Det kan også fremheve funksjonen stedet. Noen ganger bryter offentlig kunst til og med ned barrierer på en måte som fører til alle slags kreative uttrykk og møter. Innenfor en teoretisk tilnærming vises til det at sosial infrastruktur, blant annet forstått som offentlig byrom, har en viktig funksjon for å bekjempe samfunnsmessige utfordringer, og kan bidra til å motvirke isolasjon, ensomhet og helseproblematikk (Klinenberg 2018). Å øke stedets fysiske kvalitet kan også bidra til ressursmobilisering.

Forslag til tiltak:

- Opprette incentivordninger for vedlikehold til gårdeiere med eldre bygninger
- Forenkle byråkratiske prosesser for å få gjennomført tiltak som fremmer gode byrom
- Ta initiativ til gårdeiersamarbeid
- Bruk av benker, planter og belysning i uterom
- Mer bruk av kunst i byrommet

7.6 Strategier som kan styrke tverrfaglig samarbeid og medvirkning

Et innspill fra flere av de kommunalt ansatte som jobber med ulike grupper innbyggere var et ønske om bedre og tettere samarbeid på tvers av etatene. «Vi sitter på hver vår tue, og samarbeidet fungerer ikke så godt som vi ønsker», sies det. De ulike etatene jobber etter det samme målet, nemlig å hjelpe personer og familier i hverdagen, særlig familier i risikogruppen. Det etterlyses flere treffpunkter og samarbeid.

Utfordringen for de som jobber med tjenester i kommunen er at de ikke jobber nok tverrfaglig, og det er mangel på koordinering. «Ingen har oversikt over alle tjenestene». Brukerne av kontoret har ofte mange utfordringer og har behov for ulike tjenester. De opplever særlig at språk er en utfordring der mange ikke forstår annet enn eget morsmål. I tillegg ser det at manglende digital kompetanse er en utfordring og kan være et hinder i hverdagen – det kreves ofte digitale ferdigheter for å få tilgang på informasjon og tjenester, og tjenestene som er etablert for å hjelpe for å hverdagen blir utilgjengelig for målgruppen.

Mangel på medvirkning og muligheter til å være med på å bestemme hvordan Strømsø skal utvikles som bydel gjør at noen av beboerne føler at det kun er “de gamle og pengesterke” (de som eier tomter) som får være med på å bestemme og diktere byutviklingen.

Barrierer for gjennomføring av endringer

Det er en utbredt konsensus om betydningen av innbyggernes rolle, fra passive å være passive stedsbrukere til å ha aktivt engasjement. Integrering av innbyggernes perspektiver i utforming av tjenester og fysiske omgivelser vil øke deres påvirkning i beslutninger. Når innbyggerne involveres i planprosessen, vil deres aksept øke, og dermed blir gjennomføringen enklere. Perspektivene til innbyggere som ikke-eksperter om lokalmiljø, kontekst og sted kan (gjen)oppdage mer bærekraftige og kreative løsninger som passer inn i en spesifikk lokal kontekst, som kanskje aldri har blitt tatt opp eller kan ha blitt glemt av kommunen. Innbyggermedvirkning er et viktig element ikke bare for å oppnå den demokratiske styringsprosessen, men også for å øke kommunens produktivitet, innbyggertilfredshet, innbyggernes tillit til kommunen og åpenhet for å ta beslutninger om ulike interessenters interesser, prioriteringer og strategier.

For å løse utfordringene ved ikke-deltakelse bør fokus ikke bare være på informasjonsdeling, eller spørsmål om innspill, men på systemomfattende transformasjon gjennom kollektiv handling, innovasjon og kontinuerlig utveksling av kunnskap, informasjon, ideer og erfaringer.

Innbyggernes involvering og medvirkning er avhengig av demografiske og sosioøkonomiske faktorer som alder, utdanning, familiesituasjon, boligeierskap, nasjonalitet og inntekt, sosio-institusjonelle (som følelse av fellesskap og tillit) og individuelle faktorer (som motivasjon, egeninteresse, kunnskap, håp, lykke og helsetilstand).

Vi ser følgende utfordringer for å involvere lokalsamfunn. For det første mangel på innbyggernes kunnskap, håp, ambisjoner, tillit, motivasjon samt kommunikasjonsgapet mellom kommune, enkelte næringsaktører og lokalsamfunn. For det andre, fraværet av infrastruktur for åpenhet strategier/policyer og daglig engasjement fra samfunnet og ulike interessenter. For det tredje, mangel på offentlig tillit til myndighetene som tar hensyn til ideer og bekymringer. For det fjerde mangel på kunnskap hos innbyggerne om reguleringsplaner, kommunens formaliteter, politikk, prosedyrer og fremtidsplaner. Det tar for lang tid med planprosessene i kommunen, noe som bremser eller hindrer ønsket gjennomføring av endringer, styring, samskaping og medvirkning. Og til slutt, mangelen på effektive deltakende metoder og prosesser for samfunnsengasjement gjør implementering vanskelig.

Disse utfordringene gjør det nødvendig å

i) utvikle et tydelig veikart, som kan vise overgangen til ombygging av Strømsø sett fra samfunnsdeltakelse, herunder politikk og regulering, organisatoriske og økonomiske spørsmål, samt infrastrukturutvikling.

ii) Ha en offensiv omdømmebygging og profilering med samordnet markedsføring overfor tilreisende av ulike kategorier; langt bredere samarbeid om produkter, tjenester og opphevelser; felles profilering mot bosetting, næringsetablering, besøk og turisme kan bidra til å styrke Strømsø som attraktivt sted.

iii) Ha et robust og konstruktivt samarbeidsklima: det eksisterer en klar erkjennelse av at det er behov for å etablere konstruktive samarbeidsrelasjoner for å forene ressurser og innsatser for å styrke byen for framtida.

iv) På tvers av og på tross av forskjeller: klare å samle aktører som er spredt og som ikke kobler sine ressurser; strategisk bygger nettverk av fragmenterte og lite samkjørte aktører innen samme samfunnsfelt, og på tvers av disse; og sist men ikke minst mellom private aktører og kommunale myndigheter.

Forslag til tiltak:

- Styrke samarbeid på tvers av kommunale etater internt
- Styrke samarbeid mellom kommunen og frivilligheten / andre hjelpetiltak for å skape lik forståelse av medvirkningskonseptet og prosessene
- Utvikle deltakerkultur og felles tankegang gjennom opplærings- og utdanningssystemer i samarbeid med andre interessenter som academia eller frivillige organisasjoner;
- Kunnskapsutveksling og læring fra gode eksempler (nasjonale eller internasjonale);
- Benytte kommunikasjons- og informasjonsteknologier for innovasjon og samskaping
- Tilby selvutviklings- og selvvekstkurs for innbyggerne, hjelpe dem til å være selvansvarlige for deres liv, helse og lykke, noe som vil øke deres selvmotivasjon, håp og samfunnsansvar

7.7 Avsluttende kommentarer

Hovedfunnene i analysen kan tolkes dithen at Strømsø som satsingsområdet (som omfatter hele kommunedel 7) er for stort geografisk til at «folk flest» identifiserer seg med kommunedelen. De forholder seg til sine nærområder der de bor, enten det er Grønland Nybyen, Strømsø sentrum, Bangeløkka, Brandengen, Tangen eller St.Hansberget (som tilsvarer levekårssonene som Strømsø er delt inn).

Dette gir indikasjoner på at medvirkningsprosesser og innsatser må innrettes lokalt, i nærmiljøene slik at innbyggerne kjenner seg igjen i problemformuleringene og får et eierskap til satsingen. I tillegg kan det være et forslag å dele inn Strømsø i mindre enheter, for eksempel i tråd med levekårssonen, med ulik type fokus som hver del kan trenge og som er mer målrettet mot de enkelte utfordringene. Alle bør imidlertid gå under én plan, strategi og kanskje én koordinator.

En interessant erfaring vi har fått gjennom arbeidet med denne stedsanalysen er at informantenes kunnskap om levekårsutfordringer og hva som mangler for å bedre fysiske og sosiale forhold på Strømsø i stor grad samsvarer med erfaringer som vi har avdekket fra andre levekårsutsatte

områder. For eksempel har det i mange år vært gjennomført områdesatsinger i Groruddalen og Søndre Nordstrand, der innsatser og tiltak endres i tråd med erfaringer, prøving og feiling. Det er imidlertid lite som tyder på at aktørene som er involvert i tiltak og satsinger som er igangsatt eller som jobber med offentlige tjenester til ulike befolkningsgrupper, bygger på erfaringer fra tilsvarende fremgangsmåter for å løse utfordringer fra andre tilsvarende områdesatsinger. For at tiltak skal bli så målrettet som mulig er det stor verdi i å hente kunnskap fra andre områdesatsinger som har pågått over tid, og som har høstet erfaringer med hva som skal til for å bedre livskvalitet og øke stedstilhørighet, eller i alle fall bremse negative trender.

Litteratur

- Andersen, Bengt 2012. Oslo gettoiseres. I S. Indregard (red.), *Motgift. Akademisk respons på den nye høyreekstremismen* (pp. 172-186). Oslo: Flamme forlag & Forlaget Manifest.
- Andersen, Bengt 2014. *Westbound and Eastbound. Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo*. (PhD), University of Oslo, Oslo.
- Andersen, Bengt, Røe, P. G., & Sæter, O. (2015). Trust and distrust in Oslo: Examining the relationship between the ideals of urban policy and (re)actions and ideals of citizens. I E. Righard, M. Johansson, & T. Salonen red.), *Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalisation and Social Sustainability* (pp. 107- 123). Lund: Nordic Academic Press.
- Andersen, Bengt, Brattbakk, I. & Dalseide, A. M. 2017. Vinderenliv og Tøyenliv. Ro og uro i en segregert by. I J. Ljunggren (red.), *Oslo - ulikhetenes by* (pp. 189-208). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, Bengt, Brattbakk, I Dalseide, A. M., Mæhle, Y. M. & Ruud, M. E. 2018. *Hverdagsstedet Vestli. Sosiokulturell stedsanalyse av Vestli i Bydel Stovner*. Rapport, Oslo:AFI / OsloMet
- Brattbakk, I. 2014. Block, neighbourhood or district? The importance of geographical scale for area effects on educational attainment. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 96(2), 109-125. doi:10.1111/geob.12040
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten, M. G., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B. & Bratseth, K. 2015. *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo*. Retrieved from Oslo: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferdsogarbeidslivsforskning/AFI/Publikasjoner-AFI/Hva-naa-Toeyen>
- Brattbakk, I., & Wessel, T. 2012. Long-term Neighbourhood Effects on Education, Income and Employment among Adolescents in Oslo. *Urban Studies*, 50(2), 391-406. doi:10.1177/0042098012448548.
- Brattbakk, Ingar & Bengt Andersen 2017. Oppvekststedets betydning for barn og unge - nabolaget som ressurs og utfordring. I AFI-rapport. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Bratseth, K, og Kvernmo, R 2020, *Beboerundersøkelse hvordan er det å bo og leve på Strømsø høsten 2020*. På oppdrag for Drammen kommune.
- Christensen, E. S. (2016) *Gode nærmiljøer. Innføring i metode for områderettet arbeid. Håndbok fra Groruddalssatsingen 2007-2016*. Oslo: Byrådsavdelingen for byutvikling, Oslo kommune. 54 s.
- Djuve, Anne Britt og Hanne Cecilie Kavli 2000: *Styring over eget liv. Levekår og flytteaktiviteter blant flyktninger i lys av myndighetenes bosettingsarbeid*. Faforrapport 344. Oslo: Fafo.
- Figari, H, Haaland, H og Krange, O 2009. *Friluftsliv som hverdagsliv. Innvandrerkvinnens bruk av utendørsområdene i Grouddalen*. NINA Rapport 479.
- Florida, R, 2003 Cities and the Creative Class. *City and Community*, 2 (1), 3-19.
- Hall, T & Hubbard, P, 1996. The entrepreneurial city: New urban politics, new urban geographies? *Progress in Human Geography*, 20 (2), 153-174.
- Klinenberg, E, 2018. *Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization and the decline of civic life*. Crown.

- Mehta, Vikas. "Evaluating public space." *Journal of Urban design* 19.1 (2014): 53-88.
- Melberg, K (2004): Levekår og livskvalitet. I *Tidsskrift for Velferdsforskning* vol7, nr 3, s. 131-150.
- Programbeskrivelse Strømsø 2030*. Hoveddokument. Drammen kommune.
- Putnam, R.D (2000) *Bowling alone – The Collapse and Revival of American Community*. London: Simon & Schuster
- Ruud, M.E 2002 *Kantineprosjektet på Kloden. Evaluering av et opplæringstiltak i bydel Sagene-Torshov*. Prosjektrapport 324/2002. Oslo: Byggforsk.
- Ruud, M. E 2003. *Byfornyelse og endringer i urbane bomiljøer. En studie av beboeres erfaringer fra området Grønland /Nedre Tøyen i Oslo fra 1980-2000*. Avhandling for dr.art graden. Acta humaniora, HF, Universitetet i Oslo. 330s.
- Ruud, M.E, Brattbakk, I, Røe, P.G og Vestby, G.M 2007. *Sosiokulturelle stedsanalyser. Veileder*. Utg: Akershus fylkeskommune.
- Ruud, M.E 2012: Områdeløft – bidrag til utjevning av boforhold og levekår? I B. Nordahl (red.) *Boligmarked og boligpolitikk*. Trondheim: Akademika forlag, s. 299-316.
- Ruud, M. E 2015. Stedskonstruksjoner og stedstilørighet i boligområder under endring. I Aure, M et.al (red): *Med sans for sted – nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 179-195.
- Ruud, M. E og Vestby, G.M 2011. *Utviklingen av Søndre Nordstrand. Deltakelse og medvirkning fra innbyggerne*. NIBR-rapport 2011:19.
- Ruud, M. E og Vestby, G.M 2017a. *Områdeløft Trosterud og Haugerud. Nullpunktsanalyse for måling av effekter*. NIBR-rapport 2017:18. Oslo: NIBR
- Ruud, M. E og Vestby, G.M 2017b. *Lindeberg som bosted – seks år med områdeløft*. NIBR-rapport 2017:19. Oslo: NIBR
- Ruud, M.E 2018. Strategier for stedstilørighet blant ungdom i byer og tettsteder i endring. I Seim, S og Sæter, O. *Barn og unge. By, sted og sosiomaterialitet*. Cappelen Damm Akademisk, s. 39-59.
- Ruud, M. E., B. Andersen, I Brattbakk, H. Breistrand, M. Nygaard, and G. M. Vestby 2018. *Utfordringer og mulighetsrom. Oppstartsanalyse for områdeløft på Romsås og Grorud*. Oslo: NIBR & AFI.
- Ruud, M., G.M. Vestby, I Brattbakk, and B. Andersen 2016. *Områdeløft Ammerud. Trivsel og trygghet på spill*. Oslo: NIBR & AFI
- Ruud, M.E, Andersen, B, Berge, S, Dalseide, A.M, Staven, H.D, Mamelund, S-E, Skogheim, R 2019. *Spenninger og harmoni – sosiokulturell stedsanalyse for Furuset*. NIBR-rapport 2019:18. Oslo NIBR OsloMet.
- Ruud, M.E og Nygaard, M.O 2020. *Midtveisundersøkelse Områdeløft Trosterud og Haugerud*. NIBR-rapport 2020:23. Oslo: NIBR OsloMet.
- Saglie, I. L & Falleth, E 2018, Kommunal arealplanlegging. I Aarsæther, N (red), Falleth, E, Kristiansen, R & Nyseth, T: *Plan og samfunn: System, praksis og teori*. Cappelen Damm Akademisk.
- Sæter, O og Ruud, M.E 2005. *Byen som symbolsk rom. Bypolitikk, stedsdiskurser og gentrifisering i Gamle Oslo*. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, UiO, og Byggforsk.

- Søholt, S 2001. *Etniske minoriteter og strategier på boligmarkedet i Oslo*. Prosjektrapport 297. Oslo: Byggforsk
- Søholt, S, Ruud, M.E. & Braathen, E. 2012. A question of social sustainability: Urban interventions in critical neighbourhoods in Portugal and Norway. *Urban Research & Practice*, 5:2, 256-272
- Vestby, G.M & Johannessen, K 2010. *Vi her på Ammerud – fellesskap og skillelinjer i et lokalsamfunn i Groruddalen*. NIBR-rapport 2010:29. Oslo:NIBR.
- Vestby, G.M 2015. Stedsutviklingens råstoff og resultat: Funksjonelle og emosjonelle relasjoner mellom mennesker og steder. I M.Aura, N.G. Berg, J. Cruickshank og B. Dale (red). *Med sans for sted. Nyere teorier*. Bergen: Fagbokforlaget, s. 149-165.
- Wollebæk, D & Segard, S (2011) Sosial kapital – hva er det og hvor kommer det fra? I Wollebæk, D og Segard, S (red) *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm AS, s. 25-51
- Ødegaard, G, Loga, J, Steen-Johnsen, K, Ravneberg, B 2014. *Fellesskap og forskjeller*. Oslo: abstrakt forlag.

Andre referanser

- Bolig og befolkning i kommunedelene – Statistikkrapport 2022*. Vedlegg 1. Kunnskapsgrunnlag utarbeidet av Drammen kommune.
- Boligpreferanser i Buskerudbyen*. Delrapport Drammen. Desember 2021. Presentasjon utarbeidet av Opinion.
- Diveanalyse Strømsø* 2013. Oslo: NIKU / Context AS
- Futurebuilt kriterier for sosial bærekraft*. Versjon 6.mai 2021.
- Innbyggerundersøkelse 2022*. Drammen kommune.
- Kunnskapsgrunnlag – Bolig og befolkningsutvikling i Drammen kommune*. Notat utarbeidet av Drammen kommune til arbeid med barnehagebehov og barnehagekapasitet
- Levekår i Drammen* – Statistikkrapport, utgitt av Drammen kommune
- Levekårsdata på sonenivå – datasett 2018 sammenliknet med datasett 2016*. Notat utarbeidet av Drammen kommune
- Programbeskrivelse Strømsø 2030*, utgitt av Drammen kommune
- Tangenkaia. Oppsummering, innsiktfase*. 2021. BaneNor Eiendom, Drammen kommune og Leva Urban Design.

Vedlegg 1: Aldersprofiler for grunnkretsene i kommunedel 7

Til venstre vises hvor grunnkretsen ligger på kartet, til høyre vises befolkningen i den aktuelle grunnkretsen fordelt etter alder i 2001, 2011 og 2021. Grunnkretser med under 10 innbyggere er utelatt fra denne oversikten. Takk til Hilde Haslum i Drammen kommune som skaffet til veie dataene.

